

[תלמידי קולנסקי/קולנסקי]

ק י ל י ה

ספר עדות וזכרון

2092-1318

יד ושם
תפריח

К И Л И Я
ПАМЯТНАЯ КНИГА
Еврейского населения 1800-1970
Сентябрь 1991

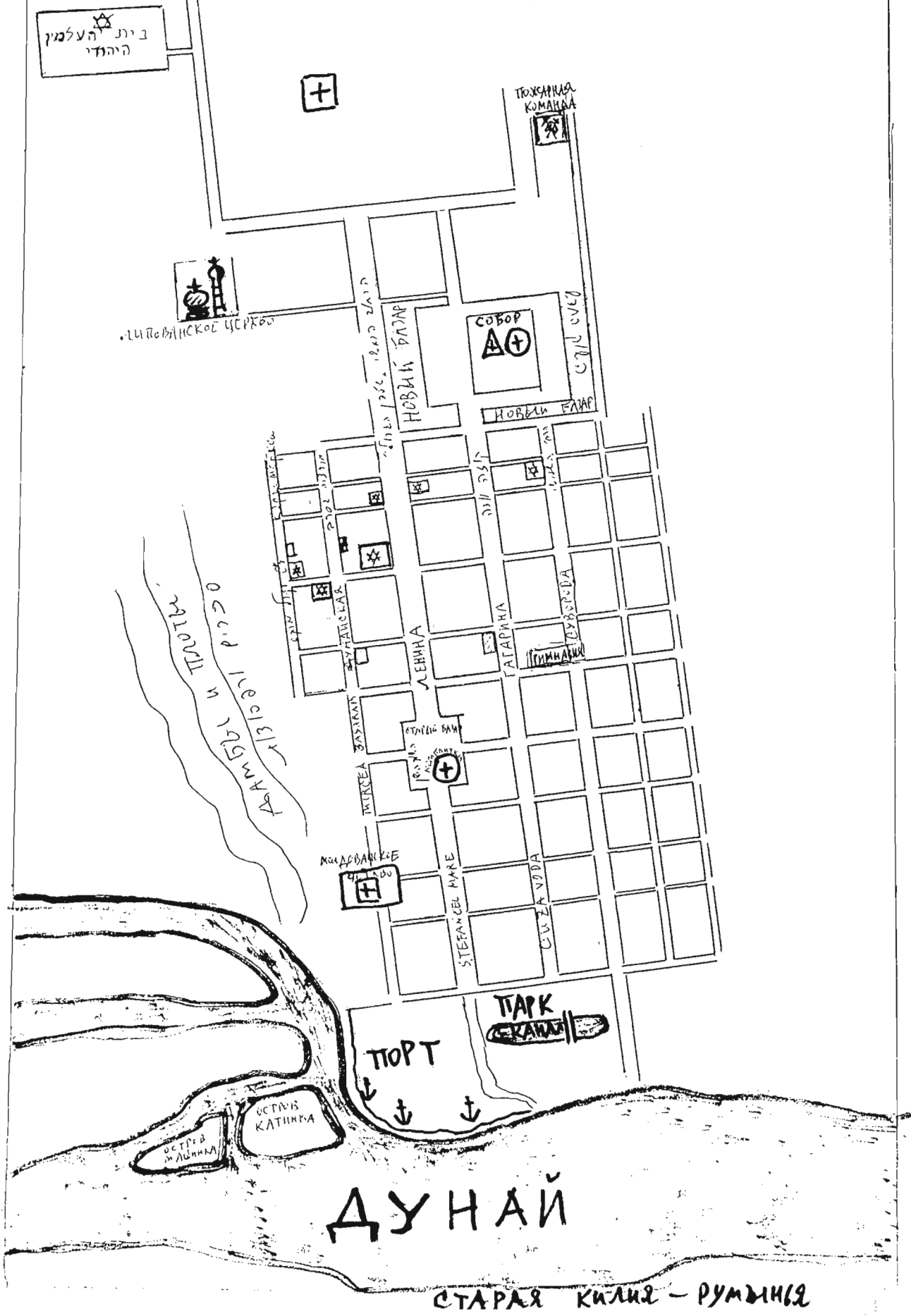
בהוצאת ארגון יוצאי קיליה, תל אביב.

ספטמבר 1991.

T-965

XXX-10

מפת קיליה - לצערנו לא יכולנו להשיג מפת העיר. בחנויות בקיליה אי אפשר להשיג אפילו גלויות-צילומים של רחובותיה ואתרים מעניינים אחרים. מפה זאת צוירה על-פי זכרון בלבד. ל.ק.

תוכן הענינים

14 - 1	עמ' 1	פתיחה ונתונים כלליים, גיאוגרפיים, היסטוריים וכו'
22 - 15	"	מוסדות הקהילה
26 - 23	"	הגמנסיה
36 - 27	"	בית הספר העברי
43 - 37	"	סופרים ואמנים
49 - 44	"	פעילות ציונית
62 - 50	"	רשימות, זכרונות, הירהורים
76 - 63	"	תמונות קולקטיביות עד 1939
130 - 77	"	תמונות משפחתיות לפי א"ב
147 - 131	"	השואה
157 - 148	"	לוחמים
161 - 158	"	העליה לא"י
172 - 162	"	פעילות הועד ותמונות עם הדור ה-2 וה-3
178 - 173	"	רשימות שמיות

ב פ ת ח ה ס פ ר

קיליה, עיר קטנה עם עבר היסטורי עתיק, קרובה לשפך הדנובה לים השחור. הנהר הגדול, ששוטף את אדמות 8 ממדינות אירופה, מגיע כאן לעומק ולרוחב מרשימים. נבנה כאן נמל טבעי ועמוקים לאניות משא גדולות ביותר. קיליה היתה מאז ומתמיד עם אוכלוסיה מגוונת של רוסים, חוקלים (אוקראינים), ליפובנים, מולדובנים ויהודים.

בשנים 1920-1940 היו בקיליה 2400 יהודים: סוחרים ובעלי מלאכה, עשירים ועניים, מתווכים וסבלים שעבדו כתף אל כתף עם סבלים רוסים בהטענת שקים של 50-60 פוד (96-80 קילו).

הרומנים, שסיפחו את בסרביה ב-1918, לא פיתחו את העיר: לא כבישים ולא מסילות ברזל, לא צנרת מים-זורמים ולא ביו. בעיר של 20,000 תושבים עם עוד כ-50,000 באיזור הכפרי שמסביב היו רק 4 כיתות גמנסיה לגילאי 10-13. כמעט בכל חורף היה הנהר הגדול קופא והעיר נשארה מנותקת 3-4 חודשים.

הקהילה היהודית התארגנה יותר טוב: 4 בתי-כנסת מפוארים, בית-ספר "תרבות" וגן ילדים, ארגוני נוער מזרמים שונים, ספרייה, חוג דרמטי, קבוצות ספורט, תזמורת כלי נשיפה, קופת מילוא לעזרה הדדית, 2 בתי-אבות וזאת מלבד הפעולה הסוציאלית של ועד הקהילה. התחילה גם פעולה ציונית, איסוף כספים ל"ק"ל וקרן היסוד, חלוצים, ועד 1940 הספיקו כמה משפחות, חלוצים וסטודנטים לעלות ארצה.

ב-1940, עם כניסת הצבא הסובייטי לבסרביה - הפסיק המשטר הסטליניסטי את חיי הקהילה. נגזרו גזירות לפי סעיפים 38 ו-39 של התקנות הדרקוניות, ומאות יהודים "לא נאמנים" הוגלו למרחקים, מהם חלק לא חזרו. הוחרמו 4 בתי-הכנסת, בית-הספר ושאר מוסדות הקהילה. היתה זאת מדיניות של "איפה ואיפה": 6 מ' כנסיות שהיו בעיר, 4 נשארו פתוחות, ופעולות עד היום הזה.

השואה - ב-22.6.41 פלשו הנאצים והרומנים לתוך בסרביה. ב-18.7.41 עזבו הסובייטים את העיר מבלי לארגן נסיגה מסודרת של היהודים.

אנו יודעים מי שפך את דמם של 1800 יהודי קיליה, ישישים, נשים וטף. במשך שבועיים לאחר כניסתם רצחו הרומנים למעלה מ-100 יהודים ברחובות העיר וחלק מאלה שנכלאו בבית-הכנסת הגדול. ב-25 ו-30 בספטמבר גרשו את כל היהודים מהעיר.

בדרך, בטור-בונר נרצחו 118 (ראה כתב "ההתפארות" של מיקולסקו ומרעיו). באודסה נרצחו לא פחות מ-80 ומשם עד בוגדנובקה לפי האומדון עוד 300, בעיקר זקנים, חולים וילדים. מ-25 עד 28 בדצמבר 1941, נרצחו בדם קר עוד למעלה מ-1000 יהודי קיליה ביחד עם 54,000 מיהודי בסרביה ואיזור אודסה. נותרו בחיים בס"ה 180, מהם רק 8 מקיליה.

ת ה א נ ש מ ת ם צ ר ו ר ה ב צ ר ו ר ה ח י י ם

באיחור רב, כמעט חמישים שנה לאחר השואה, התארגנו שרידי קיליה, ותיקים ועולים חדשים, כדי להנציח את הקהילה לדורות הבאים. לא נשכח ולא נסלח לרוצחים. ברומניה נשפטו רק מעטים וקבלו רק עונשי מאסר. באוקראינה, ב-2 משפטים נשפטו רק 22 רוצחים למות. ברור לנו שיש עוד מרצחים מסתתרים, שצריכים לתת את הדין.

לאחרונה, מאפשרים שלטונות ברה"מ עליה גדולה של היהודים לישראל וזה טוב, אך צריך היה להנהיג גם הקלות משמעותיות במכס ובסידורי נסיעה יותר נוחים. מועצת העיר קיליה הנוכחית, חובה עליה להנציח את 1800 אזרחיה היהודים, קרבנות הנאצים והפשיסטים הרומנים, עלידי הקמת אנדרטה במרכז העיר, ולשפץ את בית-העלמין היהודי.

ה ע ו ר ך

דצמבר 1990

КИЛИЯ, древний маленький город, основан 2700 лет тому назад на устье Дуная близко к Черному морю. Большая река проливает земля 8 европейских государств, добывает здесь явную широту и глубину, обеспечивая развитие портов для заокеанских судов.

В Килии со всех времен, разнообразное население русских, хохлов, липован, молдован и евреев.

С 1920-1940 в Килии проживали 2400-2500 евреев: купцы и ремесленники, богатые и бедные, посредники и грузчики которые работали плечо к плечу с русскими грузчиками нося на себя мешки зерна до 50-60 пудов. Кило

Румыны захватили Бессарабию в 1918, но не приступили к развитию нашего города. Почти небыло шоссе или железных дорог. К 20000 общего населения города и еще 50000 близкого сельского района, были только 4 класса прогимназий. Дунай замерзал почти в каждую зиму и город оставался изолирован на несколько месяцев.

Еврейская община была лучше организована: 4 прекрасных синагог /причем "главная" на улице Большой Дунайской, считалась как самое шикарное здание города/, школа и детский сад "Тарбут", молодежные организаций разных течений библиотека, драматический кружок, спортивные группы, духовой оркестр "Макаби" осудо-сберегательный банк, 2 дома престарелых и всерх всего - социальная активность еврейской общины.

Началас также и Сионистская работа, сбор денег для Керен Калемета и Керен Гамесода. До 1940 г., успели уехать в Палестину около 50 ч. фамилий и халуцам.

В 1940 Советская армия была принята с теплотой со стороны евр. населения - но Сталинский советский режим приостановил всю организацию и жизнь еврейской общины. По произвольным деспотическим мер /параграфы 38 и 39/, были изгнаны несколько сот евреев как "не доверенные". Часть из них не вернулись никогда. По приказу были конфискованы все 4 синагоги, школа, библиотека и здание евр. общины. Это была явная дискриминация: Из 6-и церквей, остались в Килии 4 - которые действуют до сегодняшнего дня.

§ § § §

Приближались ужасные дни бедствия. 22 июня 1941 - нападение немецко-румынских фашистских войск в Бессарабию. 18 июля 1941, отошла Сов. Армия из Килии. В течение этих 26 дней - не было организованна никакое отступление еврейского населения. МЫ ЗНАЕМ КТО ПРОЛИЛ КРОВЬ 1800 ЕВРЕЕВ КИЛИИ, СТАРИКОВ, ЖЕНЩИН И ДЕТЕЙ. В течение первых 2-х недель, застрелили румынские жандармы больше 100 евреев на улицах города. По ночам, русские соседи привозили убитых застреленных на еврейское кладбище, где они закопаны в братском могиле до сегодняшнего дня.

25 и 30 сентября, изгнали всех евреев по приказу /большинство ходили пешком/ В ТАТАРБУНАРАХ были расстрелены еще 118 -смотря документ "отчет" полковника жандармов Микулеску - В ОДЕССЕ были убиты /застрелены-повешены/ еще 80. По дороге к БОГДАНОВКЕ были застрелены в большинстве случаев старики, больные и дети приблизительно 300 ч.

25, 26, 27 декабря - ужасные организованные расстрелы 54000 евреев Бесса-

рабий и Одесской области в том числе еще свыше 1100 Килийцев. В 1944 г. остались живы из них 180 ч. – а из них только 8 жителей Килий.

"ТЕХЕИ НАИМАТАМ ЦРУРА БЕЦРОР ГАХАИМ"

"Пусть их души будут увековечены в числе живых"

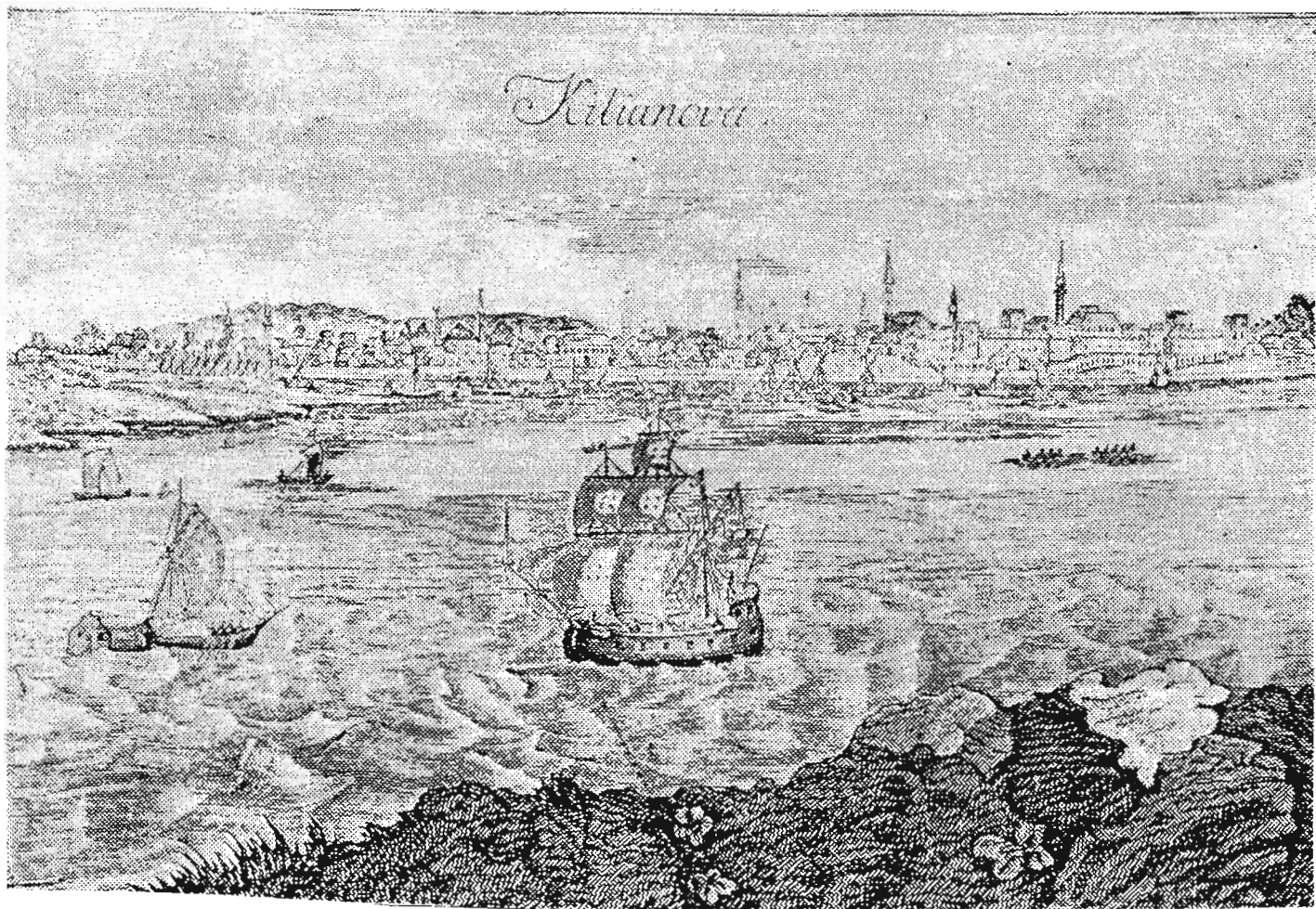
§ § § §

С большим опозданием – 50 лет после этого трагического уничтожения евр. населения Килий – организовали оцелевшие остатки Килий проживающие в Израиле чтобы увековечит наших родных для будущих поколений.

НЕ ЗАБУДЕМ И НЕ ПРОСТИМ МЕРЗАВЦАМ-УБИЦАМ !

В Румынии были осуждены маленькая часть этих палачей на разные тюремные заключения. В СССР были 2 процесса убиц и 22 из них были казнены. Мы уверены что многие из них еще прячутся до этого дня и рука правосудия должна их достигнуть. В БОГДАНОВКЕ ЕЩЕ НЕТ ПАМЯТНИКА ОПОМИНАЮЩЕГО 54000 ЕВРЕЙСКИХ ЖЕРТВ ФАШИСТОВ.

Мы рады что в последний год разрешается репатриация евреев Сов. Союза в Израиль. Хотелос бы также верить что и местные органы Сов. власти смогут поставит памятник в центре города в честь 1800 евр. жителей Килий жертв фашистов а также улучшит положение на евр. кладбище.

קיליה — מראה כללי (המאה ה־16)

אנשי קיליה שתרמו כספים להוצאת ספר זה

ז"ל	לזכר הוריה: אסתר וחיים רוזנבלט, וכל משפחתה שניספו בשואה	ברגר (רוזנבלט) ריבה
ז"ל	לזכר הוריה: ברטה ויעקב פינקלשטיין	גרינברג חנה
ז"ל	לזכר האח פרויקה והוריה פייגה ויצחק ויינשטיין	ויינשטיין (קוסליצקי) פוליה
ז"ל	לזכר הוריו חנה ואברהם גרינברג	וייסמן שיקה
ז"ל	לזכר הוריה: חנה וישראל כץ	זלבר (כץ) בטיה, קנדה
ז"ל	לזכר הוריו: שרה וקופל זיסמן	זהר יצחק
ז"ל	לזכר בעלה מישה והוריו שפרה ויחיאל חיימוביץ	חיימוביץ טניה
ז"ל	לזכר הוריו: הינדה ואברהם קונסטנטינובסקי	יצוב זאב
ז"ל	לזכר הוריו והדוד ברל קונסטנטינובסקי ומשפחתו	יצוב יהודה
ז"ל	לזכר הוריו: רבקה ושיעו-דוד לרנר	לרנר יוסף
ז"ל	לזכר הוריה: חיה ולייב זוסביץ	לובלינג (זוסביץ) חנה
ז"ל	לזכר הוריו: רוזה ואריה ליחובצקי	ליחובצקי אהרון
ז"ל	לזכר הוריו: שרה ומשה נוסימוביץ	נוסימוביץ זאב
ז"ל	לזכר הוריו והוריה של אוליה: צילה וליובה שורצמן	נוסימוביץ ז'אן ואוליה
ז"ל	לזכר הוריה: קלרה ויוסף חרלמב	ספקטורמן (חרלמב) דינה
ז"ל	לזכר אמו רוזה פורת בת אברהם סטרכילביץ	פורת הרי
ז"ל	לזכר הוריו: אוליה ואהרון קונסטנטינובסקי	קונסטנטינובסקי ליאניה
ז"ל	לזכר הוריה: רבקה ושיעו-דוד לרנר	קורנבליט (לרנר) מניה
ז"ל	לזכר הוריו: חנה ויוסף רויטמן	רויטמן מרדכי
ז"ל	לזכר הוריה: חנה וישראל כץ	רוטנברג (כץ) אטיה, קנדה
ז"ל	לזכר הוריו: מלכה-ריבה וברוך שורצמן	שורצמן דוד
ז"ל	לזכר הוריו: מלכה-ריבה וברוך שורצמן	שורצמן אסתר ויעקב
ז"ל	לזכר הוריו גיסיה ויחיאל, האחיות בטיה ושרה, האחיות רחל קולפצקי-יודקוביץ ובנה נח	יודקוביץ שלום
ז"ל	לזכר הוריו חיה ולייב זוסביץ	זוסביץ שיקה
ז"ל	לזכר הוריה סולבה ואשר זוסביץ	ד"ר מוסקוביץ-זוסביץ אלה

26.5.1991 - פגישת ועד יוצאי קיליה בישראל עם ותיקים ועולים חדשים

חברי הוועד *, ותיקים **, עולים חדשים ***

שורה 1 משמאל לימין: מרקוזאן מוזיה ***, ינובר מישה ***
ספקטורמן-חרלמב דינה **
שורה 2 משמאל לימין: כהן-כץ טבה **, ווינשטיין פוליה *, מרקוזאן-כץ נדיה ***
צאליס מניה ***, ציצילניצקי מניה **, צאליס פיניה ***
יציב יהודה *
שורה 3 משמאל לימין: זוסביץ חנה *, שורצמן דוד* גזבר הוועד
קונסטנטינובסקי ליאניה *, מזכיר הוועד ועורך הספר
קוגן זוספינה *, בסיס טניה ויאשה ***, פורת הרי *.

25.5.1991 ВСТРЕЧА КОМИТЕТА КИЛИЙЦЕВ+АКТИВИСТЫ С ОЛИМ ХАДАШИМ

- Ряд I – МАРКУЗАН Мозя, Яновец Миша, Харламов Дина
2 – Кац Таба, Ваинштейн Поля, Маркузан-Кац Надя, Цалис Маня
Чичильницки Маня, Цалис Пиня, Яцив Иехуда
3 Зусевич Хана, Шварцман Дудя, Константиновский Леня
Коган Козя, Басис Таня и Миша, Порат Хари.

הקהילה היהודית בקיליה (החדשה) קיבלה מעמד של אישיות יורידית ב-1927. בראשה הועמדו פנחס קיציס, הירש גאמשיאביץ וד"ר נח רבינוביץ, וכן נחום דוידוביץ בראש ה"חברה קדישא". מתחילה היתה פעולת הקהילה מוגבלת מאוד, ורק לאחר שקיבלה ב-1934 מעמד חדש, על סמך חוק הדתות, חל מיפנה מהותי בהתפתחות חייה. לנשיאות הקהילה נבחרו: רפאל ספרוס — יו"ר, מרדכי גרצוביץ ופנחס וייסמן — יוסיף כץ — גזבר, ורפאל דוידוביץ — מזכיר. המועצה הורכבה מ-25 איש (חברי ההנהלה בתוכם). מאז הוצאו כל מוסדות הציבור שבעיר מרשות בעליהם הקודמים הבלתי נבחרים, שפעלו כל העת על דעת עצמם, והועברו לרשותה של הקהילה הנבחרת.

הרעב החמור, שפקד את דרום ביסאראביה ב-36—1935, העמיד את מועצת הקהילה בפני משימה קשה מאוד — לקיים כמאתיים משפחות במשך חודשים רבים. ואף אם הושטה לנפגעים עזרה מן החוץ, רבה היתה התמיכה שהקהילה גייסה בין חבריה היא.

КИЛИЯ — город, центр Килийского района Измаильской обл. УССР. Порт на Килийском рукаве Дуная, в 45 км ниже г. Измаила и в 40 км от Чёрного м. В К. — судоремонтный завод, предприятия пищевой пром-сти (в т. ч. консервные и винодельческие), производство строительных материалов. Рыболовство; организован рыболовецкий колхоз. Имеются (1953) 14 общеобразовательных школ, школы мореходная и механизации хлопководства, ремесленное училище, Дом культуры, 7 клубов, 3 библиотеки, 2 кинотеатра. В районе — на плодородных землях Дунайской поймы и на островах выращивают зерно-бобовые, технические, цитрусовые и овоще-бахчевые культуры, виноградарство (винсовхоз). Инкубаторная птицеводческая станция. 3 МТС и машинно-мелиоративная станция.

«БОЛЬШАЯ СОВЕТСКАЯ ЭНЦИКЛОПЕДИЯ»
1963

KILIYA (Rum. Chilia-Nouă), city in Izmail oblast, Bessarabia, Ukrainian S.S.R. Jews are first mentioned there in 1545. In the latter part of the century Jewish merchants from Constantinople used to pass through Kiliya on their way to Lvov. Information on a Jewish community is available only from the early 18th century (1713; 1715). There were 27 Jewish families (out of a total of 478) in 1808, and 249 persons in 1827. The community grew as a result of Jewish immigration into Bessarabia during the 19th century, and numbered 2,153 (18.5% of the total) in 1897. In 1930 there were 1,969 Jews (11.3% of the total). Before World War II the communal institutions included two old-age homes and a *Tarbut school and kindergarten. The community was destroyed when the German and Rumanian armies entered Bessarabia in July, 1941. [E.L.F.]

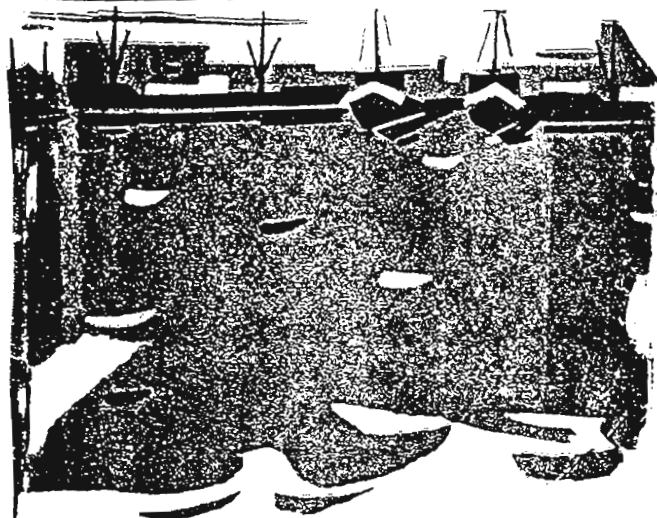
Encyclopedia JUDAICA,
Jerusalem, 1972

הערות בקשר למספר יהודי קיליה

המספר 1969 של ספירת האוכלוסין שעשו הרומנים ב-1930, היה כנראה מגמתי. אנו מביאים כאן טבלה על מספר היהודים לפי הספירה הרוסית מ-1897 שהיה 2152. הערכתנו הריאלית היא, שבשנת 1940 היה מספר יהודי קיליה לא פחות מ-2400 נפש וזה מבוסס על הרישום שהיה בועד הקהילה ובפרט בועדת המישוב לחלוקת המצות, שאבי ז"ל היה חבר בה.

ק.5

האוכלוסין הכללי	האוכלוסיה היהודית		העיר
	שיעור הגידול	% מכלל האוכלוסיה	
שיעור הגידול	שיעור הגידול	% מכלל האוכלוסיה	מס' ב' 1897
—1858	—1858	1864/1858	1897
40.2	45.5	48.3	9,227
183.7	112.4	76.4	8,783
128.6	231.2	38.7	10,348
186.5	130.3	72.1	7,144
109.4	151.4	28.2	10,644
41.7	132.2	12.1	5,613
?	?	?	2,781
?	?	?	1,196
?	?	18.5	2,152

Н. К У Н И Ц А К И Л И Я

Килия — древний город. Его площади и улицы видели античных греков и железные фаланги Александра Македонского, римские когорты Траяна и пойки Игоря и Святослава, жестоких татаро-монгольских завоевателей и свирепых янычар, легендарные, запорожские сотни и курени и овечьные славы суворовские и кутузовские войска.

...Теплоход идет по Дунаю. Вот он подходит к порту. Стрелы подъемных кранов, гранитная набережная, цветы. А за ними город Килия — красивый, как и его имя. Он начинается прямо у ворот порта. Кварталы белых домов, ровные линии улиц, старый тенистый парк над озером, памятники, скверы, затем новые заводы с белокаменными цехами, обсаженные виноградом. На двенадцать километров тянется Килия вдоль голубого Дуная.

История города Килии уходит в далекое прошлое.

Ликостомон. Так называлась у античных греков торговая колония в устье Дуная, основанная ими в VII веке до нашей эры.

возможно, что геты спесли до тла и заложившую Александром Македонским Ахиллею, вместе с ее храмом.

Середина I века нашей эры. В устье Дуная появляются новые завоеватели. И опять запылили на килийской земле дороги.

За что же так упорно дрались здесь далеко от родины римские легионы? Об этом красноречиво говорит хотя бы нижний Траянов вал, сооруженный рабами Рима. Высокой 8-метровой стеной он протянулся от реки Прут на юго-восток до озера Сасык.

ק י ל י ה

מאת ניקולאי אנדרייביץ קוניצה - חבר המועצה העירונית.
הודפס באודסה, 1962, 142 ע'. הספר היחידי הידוע עד כה על קיליה.

קטעים נבחרים

קיליה עיר עתיקה. בחוצותיה עברו היונים, החילות המשוריינים של אלכסנדר מוקדון, לגיונות הקיסר הרומי טראינוס, גדודי איגור וסביאטוסלב, הכובשים הברבריים המונגולו-טטריים, הדינצ'ארים האזוריים, הגדודים "המפורסמים" של הקוזקים הפורוז'יים והצבאות עטוריהתהילה של סבורוב וקוטוב...

אנית-נוסעים שטה על הדנובה, מתקרבת אל הנמל. עגורנים. החוף מרוצף אבני גזית. פרחים. מאחור העיר היפה קיליה. העיר מתחילה מיד אחרי שערי הנמל, הרחובות ישרים ומצולבים. בתים לבנים. הפארק המוצל, האנדרטאות, הככרות וכן בתי המלאכה והחרושת בנויים אבן לבנה ולידם כרמים. העיר קיליה נמשכת 12 קילומטר לאורך הדנובה הכחולה.

העיר קיליה נוסדה בימי קדם: ליקוסטומון - כך קראו לה ההלנים (היונים הקדמונים), ויסדו כאן מושבת מסחר במאה השביעית לפני הספירה. הגטים החריבו עד היסוד את העיר, שאלכסנדר מוקדון קרא לה אכילאה.

במחצית המאה הראשונה לספירה הופיעו הכובשים החדשים - הרומאים, ושוב העלו דרכיה של קיליה אבק. למה לחמו בעקשנות שכזאת לגיונות רומא כה רחוק ממולדתם? על כך תעיד חומת טראיאן, שהוקמה ע"י העבדים לגובה 8 מטר, ועוברת מהנהר פרוט ועד לאגם סטיק (ליד קיליה).

Но вот в IV—VI веках нашей эры в устье Дуная поселились славяне. Стать хозяином этого многострадального края славянам предрешила сама история. В лице славян она послала сюда хозяина, достойного, умеющего постоять за себя.

И славяне выполнили свою великую миссию перед историей. Вот уже полтора тысячелетия как стоят они на этой исконной и родной земле.

Килия постепенно становится твердыней, мощной крепостью древней Руси. И с этого времени упоминается в истории как «крепость Килия на Дунае».

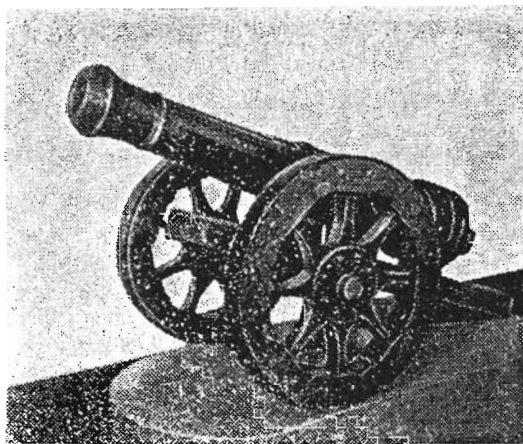
В Килии в нескольких кварталах от порта сохранилась Николаевская церковь, объявленная сейчас памятником архитектуры. Она построена в XI—XII веках.

Интересна история этой церкви. Во время монгольского нашествия она разрушалась, затем в XVII столетии была восстановлена молдавским господарем и позже, в XIX веке — русским государством. Во времена турецкого владычества она была превращена в мечеть и обнесена высокой каменной стеной.

После изгнания татарских завоевателей Килия вошла в состав образовавшегося Молдавского княжества. В эти годы Килия приобретает еще одно наименование — Вазия. Так называли Килию генуэзцы.

Килия становится в Молдавском государстве одним из самых крупных городов и портов. Вновь оживляется торговля. Наряду с этим в Килии развивались ремесла, письменность, архитектура, живопись.

До наших дней дошла одна из легенд о мужественных русских девушках из Килии Машеньке и Катеньке. Они предпочли смерть турецкой неволе и бросились в дунайские волны из каюка пленивших их янычар. В память об этих девушках-патриотках два острова на Дунае и поныне называются островами «Машенька» и «Катенька».

Старинная чугунная пушка, из которой килийцы производили традиционный салют в честь русской армии.

После 1812 года освобожденный от турецкого ига придунайский край, в том числе и Килия, стал быстро развиваться. Уже в 1827 году в Килии было 3671 человек жителей. По тем временам это был город. Население его в основном состояло из русских, украинцев, молдаван и евреев.

במאות 4-5 לספירה התישבו הסלבים בדלתה של הדנובה. ההיסטוריה בעצמה כאילו החליטה לבחור אותם להיות השולטים בארץ רבת-סבל זאת והיא שלחה לכאן את "הבעל-בית" הראוי שגם ידע איך לעמוד על נפשו. (הסלבים מלאו את המשימה שהוטלה עליהם ע"י ההיסטוריה, 1500 שנה הם מגינים על אדמת מולדת זאת)*.

קיליה הופכת להיות משלט ומבצר של רוס העתיקה. בקיליה נשמרה עד היום, לא רחוק מהנמל, הכנסייה ע"ש ניקולאי. נבנתה במאות ה-11 וה-12 והוכרזה כעת כאתר ארכיטקטוני. בעת פלישת המונגולים נהרסה, ובמאה ה-17 הוקמה מחדש ע"י נסיך מולדבי*. בזמן הטורקים הפכה למסגד, והוסיפו לה גם קיר גבוה... לאחר גירוש הכובשים הטוריים צורפה קיליה לנסיכות מולדביה. באותם השנים נקראה ע"י סוחר גנואה - איטליה בשם וזיה. במדינה המולדבית, קיליה הופכת לעיר נמל גדולה. פורחים החרושת, המסחר, הארכיטקטורה, הציור והספרות.

ידועה האגדה על שתי נערות אמיצות של קיליה - קטנקה ומשנקה. הכובשים התורקים הובילו אותן בסירה אל השבי והן קפצו אל מותן לתוך הדנובה. שני איים ליד קיליה קרויים על שמן. אחרי 1812 איזור קיליה שוחרר מעול התורקים והתחיל להתפתח במהירות. ב-1827 חיו בקיליה 3671 נפש, באותם ימים היא כבר נחשבה לעיר. אוכלוסייתה היתה מורכבת בעיקר מרוסים, אוקראינים, מולדובנים ויהודים.

Это было 30 июня 1901 года. Рабочие паровых мельниц Килии, возмущенные жесточайшей эксплуатацией и штрафами, объединились и объявили забастовку. Твердо держались рабочие.

В марте 1917 г. был создан Килийский Совет рабочих и солдатских депутатов, но руководство в нем захватили меньшевики, эсеры, либералы, украинские буржуазные националисты и анархисты.

С утра до вечера в городском публичном клубе (ныне улица Ленина, 47), где размещался Совет, шли митинги.

Во второй половине декабря 1917 г. в Килии установился революционный порядок. В городе был создан революционный комитет, который возглавил Игнат Соловьев. Вся власть перешла в руки ревкома. Ревком расположился в особняке крупного землевладельца Гилеса. Был сформирован из рабочих пошта и лесопилок отряд Красной гвардии.

Вступление боярской Румынии на территорию Бессарабии и придунайского края с первых дней было отмечено массовыми расстрелами, грабежом и арестами мирного населения. Советы, земельные комитеты и все другие представительные органы народа были разогнаны румынскими оккупантами, а их депутаты расстреляны.

В сентябре 1924 года Андрей Клужник во главе Татарбунарского восстания, вошедшее героической страницей в историю борьбы за освобождение Бессарабии.

В том же 1924 году в придунайских плавнях вблизи Килии и Вилково развернула свою героическую борьбу летучая партизанская группа под руководством бесстрашного матроса, известного под кличкой «Терентий».

Весной 1933 года килийской сигуранце удалось напасть на след и схватить несколько членов подпольной организации, в том числе и Дмитрия Соловьева. Но на смену выбывшим из строя борцам вставали новые патриоты. И организация продолжала борьбу.

В 1934 году комсомольская организация пополнилась большой группой рабочих и интеллигенции и переросла в крупную партийную организацию.

28 июня 1940 года в 2 часа дня советские войска, выполняя приказ своего правительства и народа, перешли Дисстр и начали свой освободительный поход.

Румынские оккупанты, используя момент, решили вывезти из Килии на пароходах все оборудование предприятий и имущество.

На улицах начались рукопашные схватки с полицией и жандармерией.

С первых часов эту борьбу возглавила вышедшая из подполья коммунистическая организация под руководством Х. Пивоварова, И. Рулякова и вернувшегося к этому времени из тюрьмы Д. Соловьева. Объединившись с большой группой интеллигенции, возглавляемой врачом Н. Рабиновичем, они совместно создали боевые дружины из рабочих.

За годы хозяйствования румынских бояр в Килии было построено, за исключением особняков для богачей, более десяти новых кабаков и шинков и небольшая электростанция, освещавшая только центр города — дома богачей. Водопровода и бани не было. Вода за большую плату подвозилась из Дуная в бочках.

ביוני 1903 הכריזו פועלי טחנות הקמח שביתה להטבת תנאי עבודתם ונגד ניצולם המחפיר והקנסות. במרץ 1917 הוקמה המועצה הקיליאנית של הפועלים והחילים שנשלטה אז על ידי המנשביקים, אסארים, ליברלים, לאומנים אוקראינים, בורגנים ואנרכיסטים. הישיבות והאסיפות של הסוביט הנ"ל התקיימו במועדון שברחוב בולשאיה דונאיסקאיה (כיום ע"ש לנין) 47.

במחצית השניה של דצמבר 1917 הושלט בקיליה סדר מהפכני. הועד המהפכני היה בראשו של איגנט סולוביוב. כל השלטון עבר לידי הסוביט שתפס את ביתו של בעל הקרקע העשיר - גילס. הפועלים הקימו גדוד של הגברדיה האדומה. כניסת רומניה הבוליאריה אל אדמת בסרביה ואיזור הדנובה התחילה בהוצאת להורג המוניות, שוד ומאסר אזרחים. כל הסוביטים וועדי האדמה וכל שאר המוסדות העממיים פוזרו, וציריהם הוצאו להורג.

ב-1924 פרצה ההתקוממות העממית של טריבונאר ובראשה אנדרי קלז'ניקוב. ההתקוממות רשמה דף מפואר בתולדות המאבק לשחרור בסרביה. באותה שנה פעלה באיזור הביצות שבין קיליה לוילקוב ה"פלכניה" הקבוצה הפרטיזנית הנוודת בהנהגתו של המלח הנועז הנודע בשם "טרנטי".

באביב 1933 הצליחה הסיגורנצה (משטרת הבטחון) הקיליאנית לעצור כמה מחברי המחתרת ובתוכם דימיטרי סולוביוב. אך ראה זה פלא: המחתרת המשיכה לפעול, ונאבקה נגד הרומנים. ב-1934 הצטרפה לארגון הקומסומול המחתרתי קבוצה גדולה של פועלים ואינטלקטואלים...

ב-28.6.1940, בשעה 2.00, עברו צבאות ברה"מ את הדניאסטר לפי הפקודה של הממשלה והעם* הסובייטי. הכובשים הרומנים השבו לנצל את הרגע, והחליטו להוציא מקיליה על גבי אוניות רכוש רב, מכוניות וכו'. ברחובות העיר התחילו מאבקים וקרבות עם המשטרה והז'נדרמריה. מהרגע הראשון עמדו בראש מאבק זה המחתרת הקומוניסטית בהנהגת ח'ליים) פיבורוב, י. רוליאקוב וד. סולוביוב. הם התאחדו עם קבוצה גדולה של אנשי רוח (אינטליגנציה) שבראשה הרופא נ. רבינוביץ. הם ארגנו פלוגות קרב של פועלים.

בזמן שליטת הבוליארים הרומנים בקיליה הוקמו מלבד כמה וילות עבור העשירים למעלה מ-10 בתי מרווח חדשים ותחנת חשמל קטנה כדי להאיר את בתיהם של העשירים שבמרכז העיר בלבד. מערכת מים זורמים ובית מרחץ לא היו, את המים היו מובילים תמורת תשלום בחבית מהדנובה.

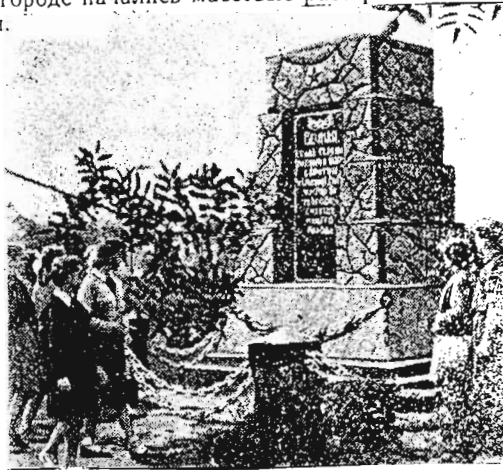
В 4 часа утра 22 июня 1941 года предвечернюю тишину спавшей еще Килии взорвал артиллерийский гром. Снаряды и мины с оглушающим треском накрыли порт и прилегающие к нему улицы города. Румыно-немецкая артиллерия открыла бандитский огонь через реку из района Старой Килии.

В первый же день войны сотни килийских патриотов добровольно вступили в армию и с оружием в руках встали на защиту города.

Героически защищали советские люди устье Дуная. Но силен был враг в начале войны. 9 июля под натиском превосходящих сил фашистских войск наши воины по приказу командования оставили район Старой Килии. А в ночь с 18 на 19 июля после ряда

ожесточенных боев советские войска ушли из Килии.

С приходом немецко-румынских фашистов в городе начались массовые расстрелы и пытки.

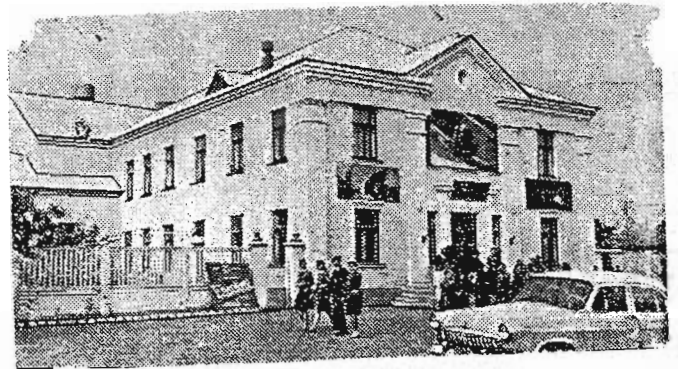

Памятник героям Отечественной войны

20 августа 1944 года войска 3-го Украинского фронта нанесли сокрушительный удар по немецко-румынским захватчикам южнее города Бендеры и совместно с частями 2-го Украинского фронта вышли на просторы бессарабских степей. Немецкие и румынские войска, находившиеся на юге Бессарабии, начали отходить к Килии и Вилково, стремясь здесь переправиться на правый берег Дуная.

«Бронекатер старшего лейтенанта Воробьева, — рассказывает участник боев за освобождение города Г. Кривченко, — первым ворвался в Килийский порт и начал высадку десанта. Увлекая за собой моряков, за борт прыгнул старший лейтенант Коган. В коротком и беспощадном бою десантники выбили гитлеровцев из порта и городского парка.

Но не изгладятся из памяти народной незабываемые грозные годы войны и подвиги советских людей. В зелени парков и скверов Килии, Вилково, Десантного, Приморского, Фурмановки стоят монументы и памятники героям Великой Отечественной войны, павшим в боях с немецко-румынскими захватчиками, патриотам, замученным фашистами.

Клуб Килийского судоремонтного завода

ב'22 ביוני 1941, בשעה 4.00 לפנות בוקר התחילו להתפוצץ מעל קיליה פגזי תותחים. ההרעשה כוונה בעיקר לנמל ולרחובות העיר. הארטילריה הרומנית-גרמנית פתחה באש תופת מאיזור קיליה הישנה שמעבר לנהר. כבר מימיה הראשונים של המלחמה, הצטרפו מאות פטריוטים קיליאנים מתנדבים לשורות הצבא כדי להגן עם נשק ביד על עירם. ההגנה ההירואית על דלתת הדנובה לא נתנה פרי. בהתחלת המלחמה היה האויב חזק, וב'9 ביולי נאלצו כוחותינו לסגת מאיזור קיליה הישנה וב'18 ו'19 ביולי לאחר קרבות עזים ולפי פקודת המפקדה, עזב הצבא הסובייטי את קיליה. הגרמנים והפשיסטים הרומנים נכנסו לעיר והתחילו מיד בהוצאת להורג ועינויים**.

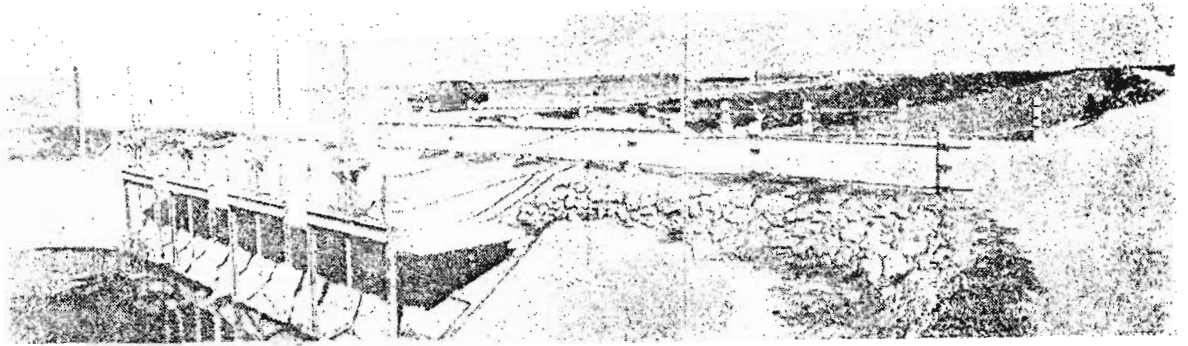
ב'20 באוגוסט 1944 הכו כוחות החזית האוקראינית ה'3 את הכובשים הגרמנים-הרומנים מדרום לעיר בנדר, וביחד עם צבאות החזית האוקראינית ה'2 יצאו למרחבי שדות בסרביה. הצבא הגרמני והרומני נסוג לאזור קיליה ויוילקוב תוך נסיון לארגן מעבר לחוף הימני של הדנובה. אנית המשחיתת הקטנה של הסגן וורוביוב פרצה הראשונה לנמל קיליה והתחילה בהורדת אנשיה אל החוף. על סיפון האניה קפץ הסגן קוגן ובקוראו "אחרי" ירד יחד עם המלחים ובקרב דמים קשה הצליח לנקות את הנמל והפארק מהנאצים...

לא ישכחו במהרה מזכרון העם שנות המלחמה הנוראית וגבורת האנשים הסובייטיים. בפארקים של קיליה ויוילקוב, פורמנקה וכו' מלאי פרחים וירק, הוקמו מצבות ואנדרטאות לגיבורי מלחמת המולדת הגדולה אשר נפלו בקרבות נגד הכובשים הגרמנים-הרומנים ולפטריוטים שעונו ע"י הפשיסטים***.

СЕГОДНЯ И ЗАВТРА

Килия за все время своего существования не знала такого большого трудового подъема,

Сегодняшняя Килия и район — это ново-стройки, дамбы, каналы, освоение плавней, орошение, новые огромные водосмы, это перекроенная людьми карта города и района.

Канал Межколхозный.

Килийский рыббуянт. Мастер-прищеник Мария Тимофеевна

На центральной улице размещены руководящие партийные и советские органы — райком КПУ, горисполком и райисполком, а также Дом пионеров, детская библиотека, ремесленное училище. Далеко тянется главная улица. Она выходит на окраину к красивому каменному зданию правления колхоза «Путь Ленина» — одного из наиболее богатых хозяйств района. Но о нем речь впереди.

А сейчас повернем вправо и по улице лейтенанта Киченко с кварталами новых домов выйдем на другую большую магистраль города — улицу Гагарина.

Улица Ленина

Город очень красив. Все улицы заасфальтированы и утопают в зелени. По улицам курсируют комфортабельные автобусы. Много новых скверов и парков.

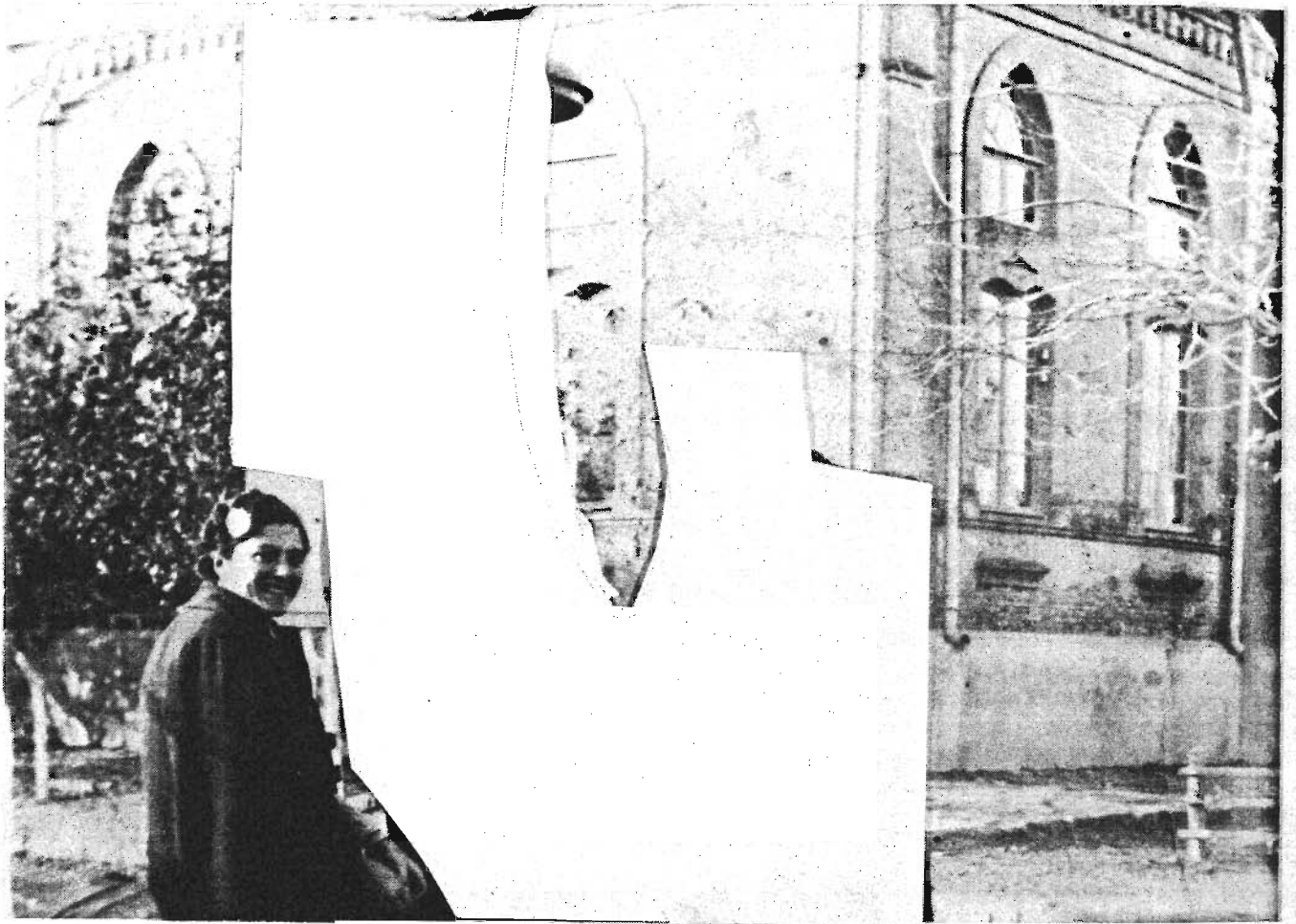
Город украшают новые здания железнодорожного вокзала ветки Килия—Дзиньслор и морвокзала.

מאז קיומה לא ידעה קיליה עליה ופיתוח שכאלה. קיליה של היום מלאה בנינים חדשים, תעלות, סוללות עפר וביצות שיובושו. פניה של קיליה שונו לבלי הכר. ברחוב המרכזי התבססו מוסדות המפלגה והמדינה הסובייטית, מוסדות ריקום, ק.פ.א, גוראיספולקום, בית הפיונרים, הספרייה, ביה"ס למלאכה ועוד. העיר יפה מאד. כל הרחובות כוסו באספלט וטובעים בירק. אוטובוסים נוחים נעים ברחובות. הרבה ככרות ופארקים חדשים. בעיר מתנשא בהוד הבנין של תחנת הרכבת של הקו קיליה-דיזלור ושל הנמל היממי****.

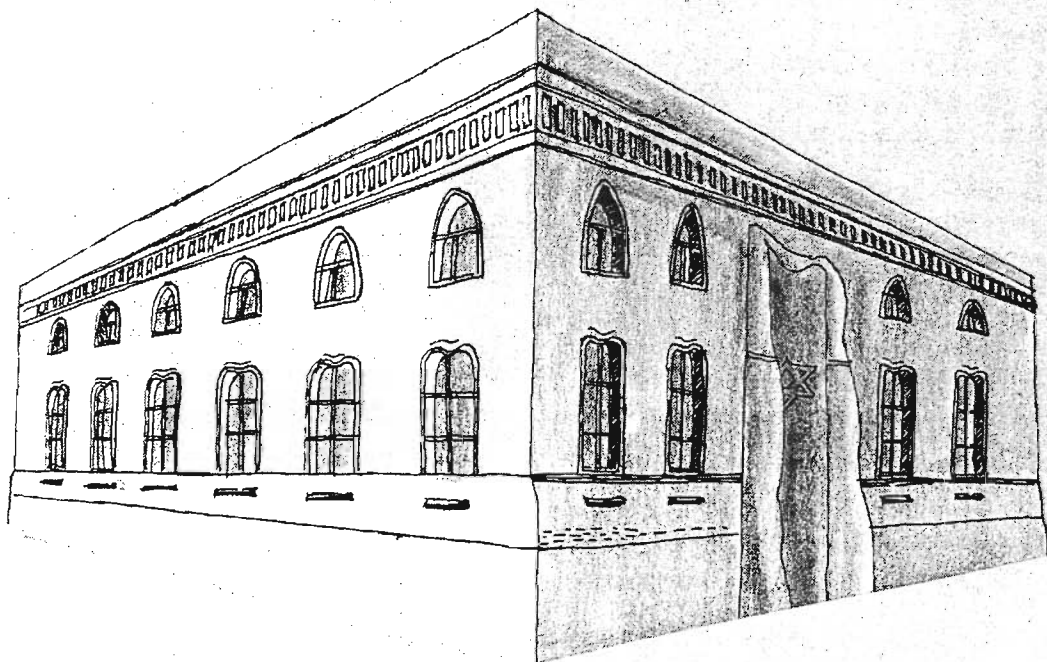
הערות המתרגם:

- * מורגשת כאן נימה סוביקטיבית של שוביניזם רוסי.
- ** טעות של 200-250 שנה לרעת המולדובנים.
- ** ראה, הפרק על השואה.
- *** בכל אלה לא הוזכרה אפילו במלה אחת - האסון הגדול של יהודי קיליה.
- **** מפי עדים נאמנים נודע שהתאור לא מתאים עם המציאות.

מוסדות הקהילה

התמונה היחידה שנותרה מבית הכנסת הגדול, עם זוספינה קוגן משנת 1938, שאיפשרה לנו לשחזר את מראהו החיצוני המפואר.

הרומנים לכלכו, שדדו ושרפו אותו חלקית, ב־1940 הסובייטים, במקום לשחזרו - הרטו אותו עד היסוד ובנו באותו מקום - מועדון לימאים...

עוד תמונה עם הצד הדרומי של בית־הכנסת הגדול וחזיתו
החנות של נסיה קוגן שהיתה במרחק 30 מטר

ארגון יוצאי קיליה בישראל חייב הרבה תודות לז'וזפינה קוגן (אהרונוביץ).
היחידה ששמרה מספר תמונות עם חלקים של בית־הכנסת הגדול.
בתמונה למעלה ליד חזית החנות של אביה והצד הדרומי של בית־הכנסת.
התמונה למטה עם נטה בורוכוביץ ואטיה כץ ובית־הכנסת עם הצד הדרומי והמזרחי

הוועד והפעילים של הספרייה היהודית בקליה: מימין לשמאל: קונסטנטינובסקי
מלכה, איצקוביץ מיליה, בולטיאנסקי רוזה, ספרוס איליה, פינקלשטין חנה,
רוזנפלד לייביש, כץ מלכה, זוסביץ אושר, קריצמן גליה. צולם: 1932

בספרייה היהודית נמצאו ספרים רבים באידיש ועברית, אולם הרוב היה ברוסית ובעיקר ספרים קלאסיים. בין חברי הספרייה וקוראיה היו רוסים רבים מבין האינטליגנציה הותיקה: עו"ד זרור, בוסטן, ורדרקי, הקרוגליקים, הרבה ליפובנים, כומרים, מורת הגימנסיה פדורובה, בוקוב מיליה, וניה חרצנקו ועוד.

מפי מאיר וייסמן

ЕВРЕЙСКАЯ БИБЛИОТЕКА – кроме книг на языках идиш и иврит, были очень много русских книг, в основном классика. Членами и читателями библиотеки были много русских – из старой русской интеллигенции: адвокаты Зарзары, Бостан, Вардараки, Круглики, много липован, священники, учительница гимназий Федорова, Миля Быков, Ваня Харченко и др.
M. B.

יד ושם
הספרייה

צ'לופ

תזמורת כלי נשיפה שע"י "מכבי" שנות 1930/2.
 מימין לשמאל: ב. פלדשטיין, מ. ספיבק, שולימוביץ, גרינברג, מ. חיימוביץ.
 שורה שניה: לא ידוע, ש. זוסביץ, ש. וולפוביץ, ישראל פלדשטיין.
 שורה שלישית: לא ידוע, לא ידוע, ו. בנצ'יק, ש. גולד, ש. פינקלשטיין.
 שורה רביעית: שולימוביץ, קסלמן, ב. צאליס.
 בשנים 1926-32 הגיעה התזמורת להתפתחות רחבה ביותר. הוזמן מנצח,
 מדריך מרומניה. נרכשו כלים נוספים והיו כמעט 30 נגנים.

"מכבי" קיליה 1926. קבוצת בנות בהתעמלות. המדריכה ברשדסקאיה.

מיכאל גולדמן ז"ל

בסוף נובמבר הלך מאחנו לאחר מחלה קשה. היתה זו אישיות רבה צדדים מזהירה שהשאירה אח רושמה על כל מי שהיה בקיליה בתקופה שבין 2 מלחמות עולם ועד לפלישה הנאצית-הרומנית. היה פעיל בכמעט כל הבמות הציבוריות בקרב האוכלוסיה ונחן את חרומתו בהסתדרות הספורט "מכבי". היו אלה השנים שלאח מלחמת העולם הראשונה והפוגרומים של אוקראינה מ-1918/20.

בקיליה קמה ההתארגנות של נוער יהודי למטרות ספורט כשלעצמן וחיזוק הרוח הלאומית הכללית. ל"מכבי" היתה חזמורת כלי נשיפה, קבוצת כדורגל וקבוצות התעמלות ואטלטיקה ששטח הגיע לרחוק.

קבוצת הכדורגל "מכבי" היתה אלופת קיליה במשך כמה שנים והשתתפה במשחקי הליגה באיזור דרום בסרביה. ב-1928/9 הגיע התפתחות זאת לפריחה בלתי רגילה ובאחד מימי הקיץ של 1930 קיימה "מכבי" קיליה תהלוכה כללית שעברה את כל הרחוב הראשי בולשאיא דונאיסקאיה (שטפן הגדול בזמן שלטון הרומנים). כל הספורטאים (כ-300) היו לבושים בלבן וכובעים עם מגן דוד.

עם עלייתו ארצה - היה זה הוא שיזם את ההתארגנות של חוג יוצאי קיליה בישראל

א- זכרונות מוזיה מרקוזן, מותיקי קיליה

בזמני, שנת 1928/35 היתה "מכבי" פעילה מאד. היו קיימות המחלקות לכדורגל, אטלטיקה קלה, סיוף, שחמט, מכשירים, ריצה ועוד. "מכבי" שכנה בבנין "תרבות". בקיץ היו עושים אימונים ובערבים נערכו תחרויות לגילי הצעירים והיותר מבוגרים. גם אני השתתפתי בהן. היו באים גם לא יהודים. אני זוכר את האחים קונדורופיס, סקאריאנו, קוובאר ועוד. הד"ר נ. רבינוביץ ניהל את החברה. בשנה מסוימת הומינו מדריך מקשיניוב, ספורטאי מצטיין שהיה מחזיק כמה שיאים ארציים (כמדומני ששמו היה רוונטולר). המדריך הכין ספורטאים מקומיים וגם מדריכים נוספים. מרקוזן מזכיר כאן את התהלוכה המרשימה של "מכבי" קיליה ומוסיף פרטים רבים: ע"י בית הכנסת הגדול - נעצרה ושם נישאו נאומים מפיו ד"ר רבינוביץ ועו"ד מקה קיציס. כל בעלי העסק של הרחוב הראשי - סגרו את חנויותיהם ובאו להשתתף בהגיגה...

"מכבי" היתה פעילה מאמצע שנות ה-20. בהנהלה היו: ד"ר רבינוביץ, קרל לבנטון, רפול ספריס, איזיה קיציס, אושר זוסביץ ועוד. המדריכים הראשונים היו הצ"כ פנצ'ו, הרוסי קרוגליק וכן היהודים יעקב ברקוביץ, יאנקל זליקוביץ, דודיה גולד, מקה קיציס, דוד ויסמן (אחיו של מאיר), סרוליק חיימוביץ ודודיה שורצמן. היו מחלקות להתעמלות, מכשירים, ריצה, שחיה, האבקות, כדורגל וכדורעף. מלבד המדריכים הצטיינו כספורטאים: בוריה צאליס, מישה חיימוביץ, שולים יאנקלביץ, משה מיכלביץ, דודל סוסקין, דודקה גולדמן, סרוליק ברונשטיין, האחים קונדורופיס (יונים). היתה גם מחלקת לשח: לור ווילדרמן, פדיה פיש, יוסף שניידר, דוד פליקוב, איזיה קנטרמן. היו גם מחלקות לילדים ונעורות.

מפי מאיר וייסמן

"МАКАБИ" была активна с середины 20-х годов. В руководстве были: доктор Рабинович, Карл Левентон, Рафул Саприс, Изя Кицис, Ушер Зусевич и др. Первые инструкторы были чех Пенчо, русский Круглик, еврей: Янкель Беркович, Янкель Зейликович, Дуля Гольд, Мека Кицис, Давид Вайсман, Срулик Хаймович, Дуля Шварцман и др. Были следующие секции: вольная гимнастика, гимнастика на аппаратах, бег, плавание, борьба, футбол и волейбол. Кроме инструкторов, видными гимнастами и спортсменами были: Боря Цалис, Миша Хаймович, Шулям Янкелевич, Моисе Михалевиц, Дудель Соскин, Давидка Гольдман, Срулик Бронштейн, братья Кондоруписы. Была и шашечна-шахматная секция: Лазарь Вильдерман, Федя Фиш, Иосиф Шнайдер, Дувид Фаликов, Изя Кантерман. Были также детская секция и секция девушек.

ВОСПОМИНАНИЕ БОРИ ДАВИДОВИЧА

Спортивное общество "Макаби" было примерно с 1923 года по 1930 г. Я тоже был активным Макабистом. Она располагалась в доме где когда-то было Талмуд-Тора. Организатором, вдохновителем и председателем "Макаби", был доктор Наум Яковлевич Рабинович. Ближайшими помощниками и организаторы были Изя Кицис, его брат Мека Кицис, двоюродный брат Сеня Кицис, Моня Комаровский, Лейбиш Розенфельд, Герш Переплётчик, Ушер Зусевич и др. Спортивным руководителем был Антон Константинович Пенчев /по найму, бывший офицер/ была очень хорошая футбольная команда, под руководством того же Пенчева и Изя Кициса. Там играли футболисты: Боря Цалис, Срулик Хаймович, Мозя Гольдман, Давид Гольдман. Всех спомнить не могу - это было 65 лет тому назад. Были организованы много видов спорта: тралеция - на ней качалка, кольца и шест. Кроме того турнир, паралели /брусья/ козел и другие. Играли в кегли, крокет. Устраивали спортивные праздники на которые приходил много народа. Устраивались прогулки в с. Васильевка на лиман. В обществе были человек 250-300 юношей, девушек, подростков. Мы маршировали по городу стройными колоннами с развернутыми бело-голубыми знаменами "Моген-Давид" во главе с оркестром. Помнится мы строились и командир здоровался "ХАЗАК" мы дружно отвечали "НИСХАЗЕИК"

При "Макаби" был духовой оркестер. Под звуки оркестра маршировали макабисты юноши и девушки стройными колоннами с развернутыми знаменами. Диржором был Фаликов из Акермана, работал по найму, а музыканты все любители. В числе музыкантов были: Мотья Гольд - корнет, его братья Давид и Шика Гольд тоже корнет, Блехман - баритон, Шука Финкельштейн - пиколо, Вольф Банчик - на трубе /бас/ и другие.

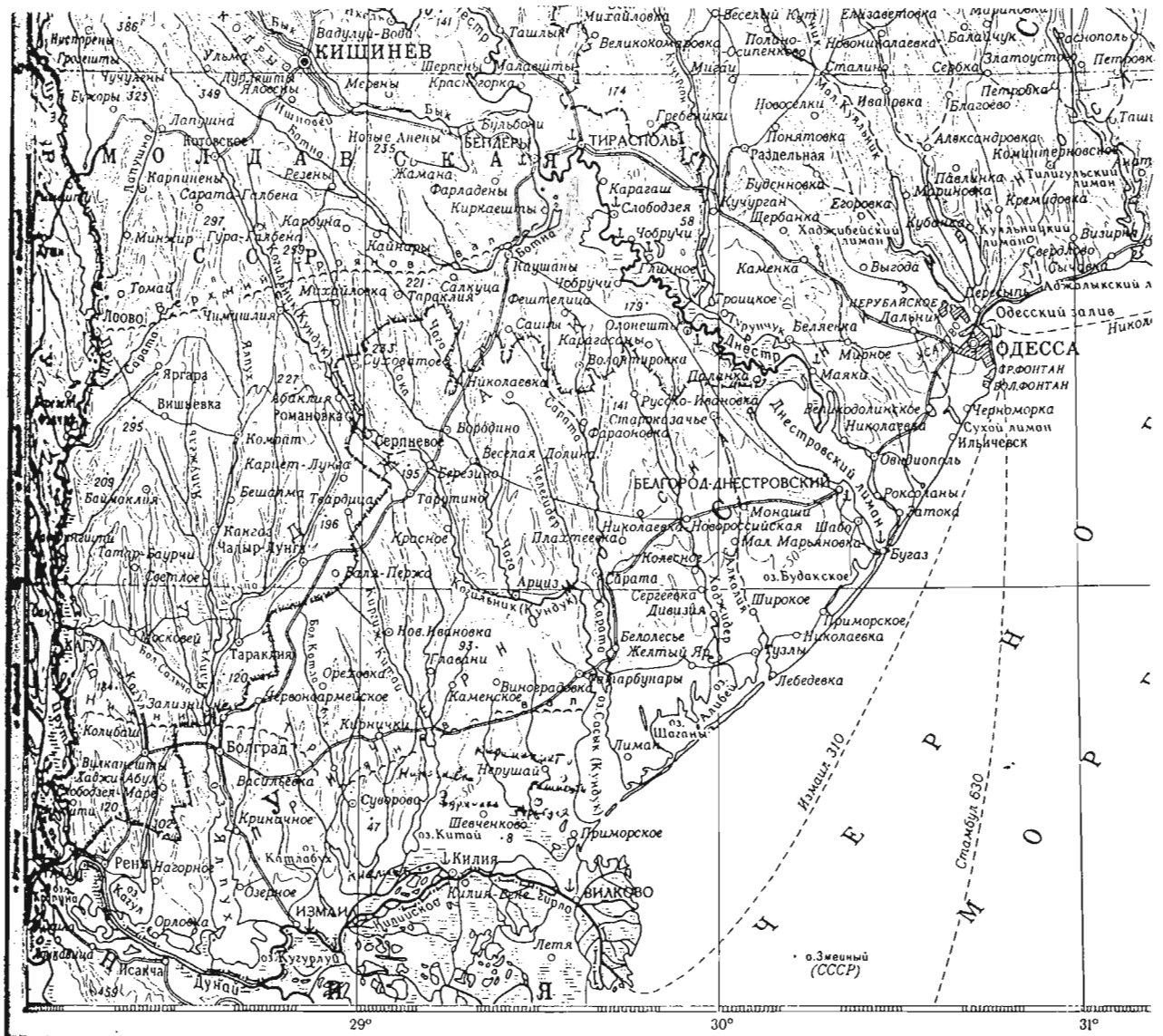
"ДОМ ПРЕСТАРЕЛЫХ" - Дамы с комитета :
 слево направо

Вайнштейн Фаня, Давидович Роза,
 Ботошанская, Рейфман, Зорухович
 Дулицкая, Кац Рива, Гринберг Рива,
 Маркузан Лиза, Финкельштейн Бася.

בית האבות לנשים, היה בבית לא רחוק מבית-הכנסת "נושאי המטה".
 נשי קהילה מהועד לטיפול בזקנות: משמאל לימין: ווינשטיין פניה,
 דוידוביץ רוזה, הגב' בוטושנסקי, הגב' רייפמן, הגב' בורוכוביץ, הגב'
 דוליצקי, כץ ריבה, גרינברג ריבה, מרקוזן ליזה, פינקלשטיין בתיה.
 כל 7 הנשים הישישות לא ידועות.

ליובה (בן וולדודיה) ספריס - אקרל - הגשרון שע"י הפארק

Отпечатано на фабрике им. Луначарова
Зачисл. 4.41 Д

МАСШТАБ 1:1 750 000

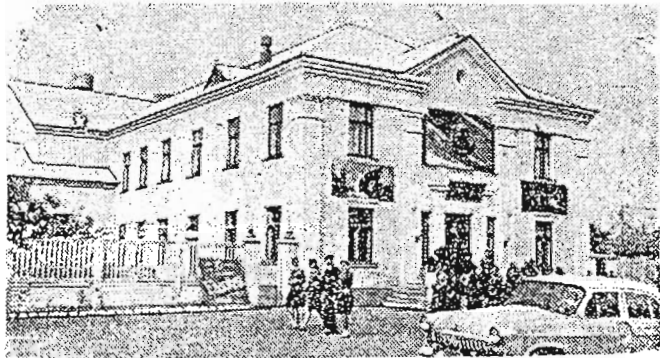
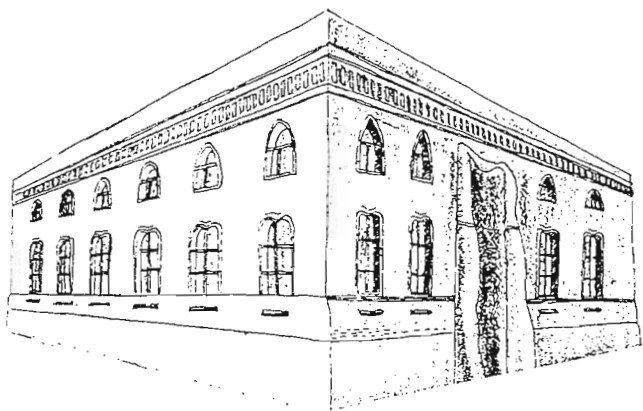
Составлено и оформлено НРК
МВД СССР в сентябре 1954 г

מפת דרום בסרביה

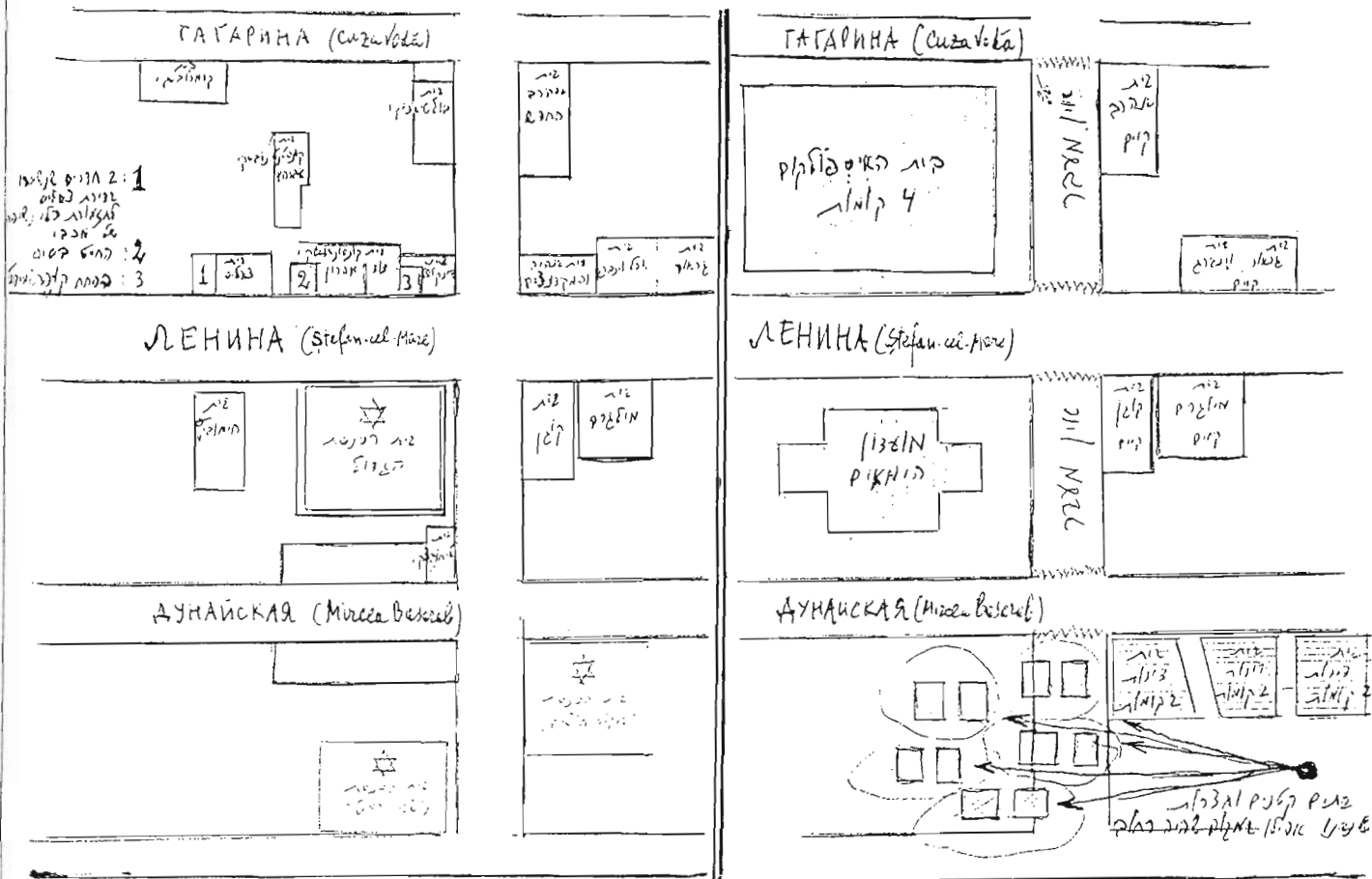
לאיזור קיליה, הוספנו 6 כפרים כפי שידענו עליהם ומקומם על המפה. המפה משנת 1954 אינה מראה את כביש האספלט המקשר את קיליה עם אקרמן וכן הרכבת מאיזומאיל לאקרמן שנעצרת בתחנת זינלור, 18 ק"מ צפונה מקיליה. זינלור קשורה גם כן עם כביש לקיליה.

חלק מהשינויים בקיליה אחרי 1945.

מועדון "הימאים" - 1990, בית הכנסת הגדול - 1940

תכנית משוחזרת של קטע מרחובות "שטפן הגדול" והסביבה, כפי שזה היה עד 1940
 אותן הרחובות כיום, 1990:
 3 בתי-כנסת "נעלמו", 15 בתי מגורים של יהודים נהרסו. 2 סמטאות הוכרזו "אין מעבר". במקום זה נבנה מועדון לימאים, בית ה"איספולקום" (המפלגה) ובתי דירות חדשים.

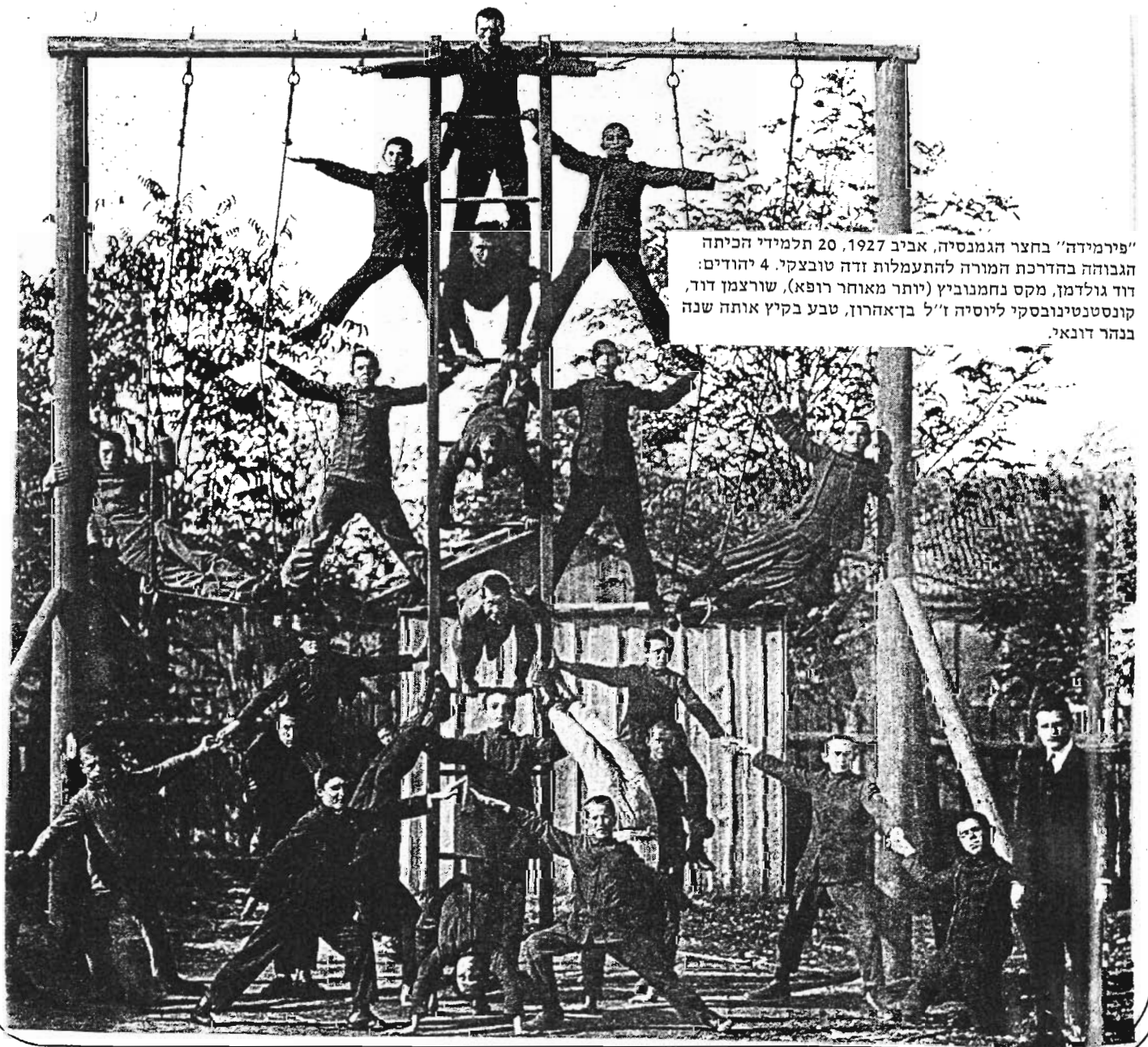

הגמנסיה

Chilia-Nova Gimnazia de Stat

בנין "הגמנסיה" הממלכתית. רק 4 כיתות לעיר בת 20,000 נפש

"פירמידה" בחצר הגמנסיה, אביב 1927, 20 תלמידי הכיתה הגבוהה בהדרכת המורה להתעמלות זדה טובצקי. 4 יהודים: דוד גולדמן, מקס נחמנוביץ (יותר מאוחר רופא), שורצמן דוד, קונסטנטינובסקי ליוסיה ז"ל בן-אהרון, טבע בקיץ אותה שנה בנהר דונאי.

תלמידי כחת השפה הלטינית עם המורה ברטסקו.
 מימין לשמאל יושבים: שרה חיימוביץ, קלרה ליטבין, חנה כץ,
 בלתי מזוהה. עומדים: מישה ינובר, שליה לחמנוביץ, ליובה
 ספריס, אינה לנדא, מוזיה ברודסקי.

שבוע הספר בגימנסיה של קיליה. המורים ובתוכם הרב ניסים
 רבינוביץ והמורה למוסיקה יוסף פאליקוב. למעלה המלך קרול השני.

מורי הגמנסיה בקליליה 1936: שורה ראשונה מימין לשמאל:
ברטסקו, הגב' טבסציוק, ד"ר גיורגיו, הגב' במנגליו, הגב' גיורגיו,
קברנלי. שורה שניה: פיניטי, פניאלי, המזכיר / פ. דומוטרין,
הרב נסים רבינוביץ, פליקוב, ד"ר טיודורסקו, ד"ר אוישנו,
פבלנקו, סרבו.

תלמידי הכיתה של ווה קונסטנטינובסקי יציב ביום 24.12.33,
יום לפני עליתו ארצה. שורה ראשונה מימין לשמאל: פוניה
קומרובסקי, יאשה הרשקוביץ, לורה איצקוביץ, אסתר ברקוביץ.
שורה שנייה: פליקוב ווה יציב, אייניק בנהרב.
שורה שנייה: חנה כץ, 2 בלתי מזהות, שורה כץ

תלמידי הכתב ה-5 של הגימנסיה (בתקציב מיוחד).
6 ימים **שמאל:** דש'נקו, אבדני טוני, פידלמן בוריה, דוברובולסקי
 מישה, בנהרב איסק, קווקרו ולרי, בורוכוביץ נטה, זק לריטה,
 ויינשטיין פוליה, מטיץ' מרוסיה, זוסביץ חנה, קוגן ז'וויה, רוזנבלט ריבה

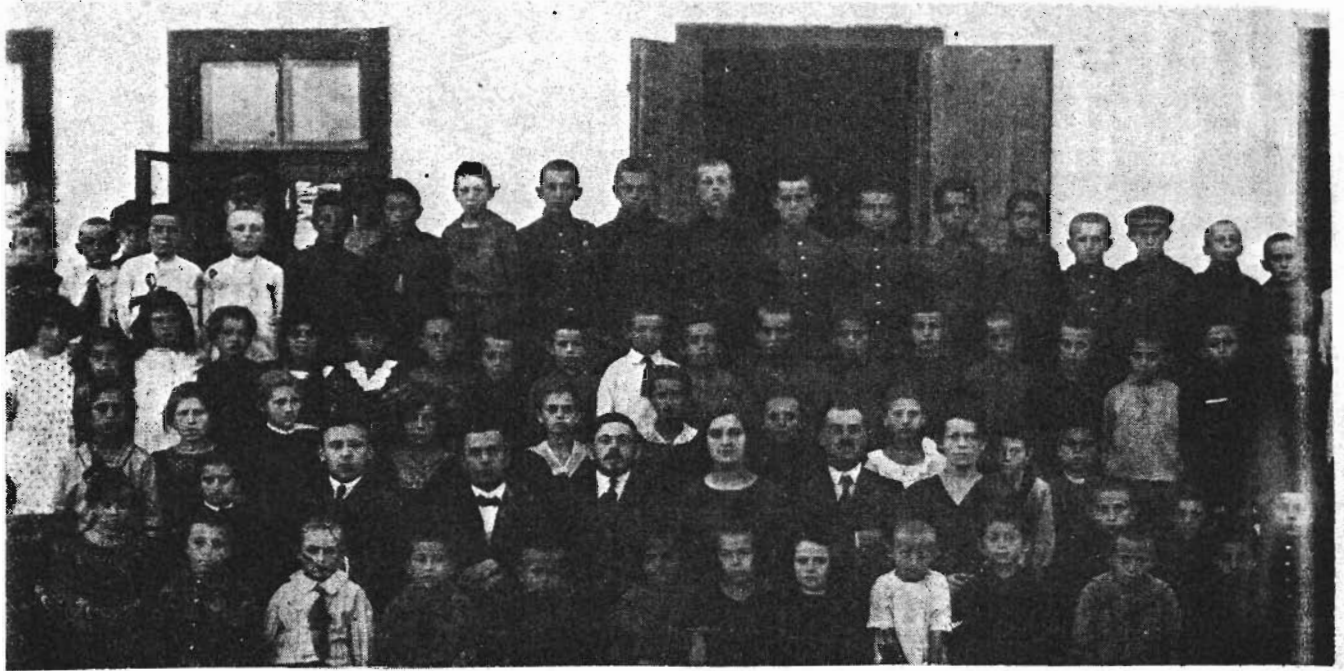

8 גימנזיסטים (ביניהם 5 יהודים) ורב חובל אחד...
 מלמעלה למטה: דודוביץ ליבה, קונסטנטינובסקי לאניה,
 פראדיס גרישה, מילגרם ליובה, מונטיאנו, בלינסקי איגור,
 גורטובנקו טוליה.

כיתה שניה, 1934, עם מנהלת הכיתה (דיריגינטה) הגב' גיורגיו.
 בין הבנים: ינובר, ויינשטיין פרוים, קוגן גרש, פייגין, אומנסקי יוסף,
 ברודסקי מוניה ועוד.

בית הספר העברי

תמונה בלתי מוכרת של ב"ס תיכון מקיליה, לפי הערכתנו משנות 1920-1923. התלבושות דומות לתקופה הרוסית. בין האישים, אנו מזהים את ד"ר נ. רבינוביץ וקרל לבנטון, שהיה ציוני בלהב.

צ' נדיר (יחידי שנשא) של תלמידי ב"ס עברי בקיליה ב-1921 (תרפ"א). בהקדשה חתומה ע"י מנהל ב"ס ד"ר ורטיימר כתוב: "למזכרת שנת הלימודים הראשונה והאחרונה בבית-הספר העברי בקיליה". בתמונה ד"ר ורטיימר ומיליה רבינוביץ (מורה למטמטיקה). מבין התלמידים: לרנר מרדכי (הראשון שעלה לא"י לפני משפחתו), 2 האחים ויסמן ו-2 האחים פליקוב.

לאחר שקבלנו את התמונה דלמטה - אפשר לקבוע בודאות שזאת תמונה של ביה"ס העברי בקיליה שפעל רק שנה אחת ב-1920/1. בשורת המורים: המנהל ד"ר ורטיימר וד"ר נ. רבינוביץ ליד אחיו מיליה רבינוביץ. מה קרה עם המשך לימודיהם של כל הנערים והנערות איננו יודעים בבירור. ידוע שעד לחידוש ביה"ס "תרבות" ב-1928, היה בבנין הישן "תלמוד תורה" לא מודרנית.

הנחת אבן הפינה לבי"ס "תרבות" 1928: 1) לא ידוע. 2-4) פקידים רומנים
רמי מעלה. 5) ג. גמשיאביץ. 6) ד"ר כהנה. 7) גיורגיו, מזכיר העיריה.
8) סקאריאנו ראש העיר. 9) ו. קיציס. 10) רוזנטל. 11-12) לא ידועים.
13) פרלמוטר. 14) י. רויטמן. 15-18) לא ידועים. 19) מריצה ברנר.
20) דודלה סוסקין.

הרחבת בנין ב"ס "תרבות" 1929. שורה ראשונה מימין לשמאל:
 ב. ויינשטיין, וולפוביץ, ס. ווייסמן, ש. זיידמן, ל. זיידמן, מ. ווינצקי,
 המורה עם הצלב - סקאריאנו, ל. ויינשטיין - מנהל "תרבות",
 ש. גורנשטיין, נ. רודוליאנסקי, א. זוסביץ.
 עומדים: פרלשטיין (הספריה היהודית בקראו ע"ש בנר שניספה
 צעיר) הרשל לחמנוביץ, א. ברנר, בלתי ידוע, ישראל לחמנוביץ,
 אברהם קונסטנטינובסקי, רוזנטל, בלתי ידוע, קרל לבנטון,
 שימילב, בורוכוביץ, מ. גולדמן, פוסי מיכלביץ.
 ביץ הילדים משמאל: נ. בלכמן, ומימין: עזריאל גולדנברג.

אנו מביאים כאן כ־20 תמונות שונות של גן הילדים ובי"ס "תרבות" של קוליה. למרות שנדמה שיש כפילויות פה ושם - העדפנו לפרסם את כולן מפני החשיבות של הנצחה כל נפש של קהילת קוליה שנחרבה. גן הילדים "תרבות", הגננת גורנשטין שיינדל, הגב' מריצה ברנר, 1931 שלישי מימין: הרי פורת, שלישי משמאל: יהודה יציב, שורה שניה שלישי מימין: זיידמן יצחק, משמאל: גרצברג רחאל.

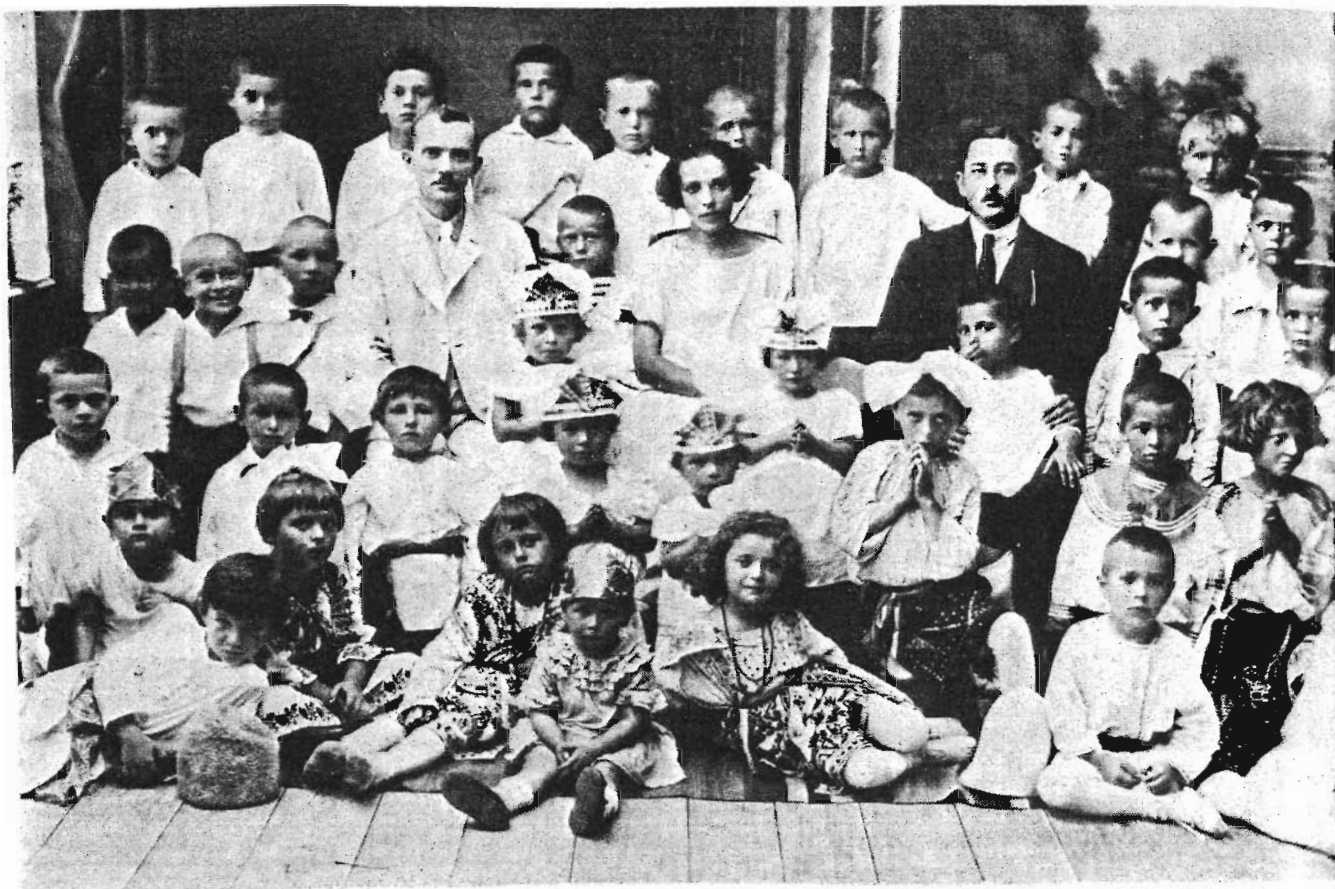

כ"ל 1933

שורה ראשונה 3-4 מימין: זיידמן יצחק, גרצברג יחיאל, למעלה: קופציק מינדל, ה-2'3'4 משמאל: קוננן יוסף, ריידמן, מוזניבסקי יעקב

כ"ל 1934

גן ילדים כללי, בערך 1925, בטרם נפתח הגן ב"תרבות". רוב הילדים - יהודים. בועד ההורים: דוד מילגרם עם החליפה הבהירה.

בני"ס תרבות 1931, תלמידי כיתה ד' ומוריהם.

מורי בית-הספר וגן-הילדים "תרבות", קיליה-החדשה ביסאראביה, תר"צ
 עומדים מימין לשמאל: מאיר ויניצקי, חניקה סובלמן, שינדל גורנשטיין
 (נאוה ויניצקי), נחום ראדוליאנסקי
 יושבים מימין לשמאל: לייב וייצמן, טובה ראדוליאנסקי

גן-הילדים וכיתה א' של בית-הספר "תרבות", קיליה-החדשה, תרצ"ב
 המורים מימין לשמאל: מאיר ויניצקי, גליה קריצמן, נחום ראדוליאנסקי,
 שינדל גורנשטיין (נאוה ויניצקי), מילה רבינוביץ'

גליה קריצמן ו-7 תלמידות, כנראה בתקופה שלפני יסוד ב"ס "תרבות"

שלמה צ'יצ'ילניצקי ואברמוביץ, מיסדי המטבח לילדים
נוקקים שליד ב"ס "תרבות"

עוד כיתה של בני"ס "תרבות", המורים גליה קריצמן ומאיר ויניצקי.
 בשורה הראשונה יהודה קונסטנטינובסקי (יציב) מהזיק אלכום ק"ל

פרטים ביוגרפיים קצרים על מאיר ויניצקי ז"ל

נולד ב־1910 בעיר סורוקה. את דרכו בהוראה התחיל ב־1930 בבית־הספר
 היסודי "תרבות" בעיירה קיליה שבדרום ביסאראביה, שם זכה למעמד מכובד
 מאוד בעיני עסקני־הציבור וההורים כאחד. בשנת 1936 עבר לגימנסיה היהודית
 של הקהילה בגאלאץ. בשלהי 1936 עלה ארצה עם ארוסתו, הגננת שיינדל
 גורנשטיין ומיד נתקבל לעבודה בבני"ס "עלייה" בת"א, בו הורה 6 שנים עד 1942.
 מכאן שימש מנהל בתי־ספר רבים ועד לדרגת סגן מנהל וחבר הנהלת בית־המדרש
 למורים ולגננות ע"ש לוינסקי בת"א. נפטר בטרם עת ב־1967.
 כמה עשרות מתלמידיו יוצאי קיליה עלו ארצה בתקופת שונות, זוכרים אותו
 ויעריצו אותו לעד.

ביקורם של תלמידי בית-הספר בראני אצל תלמידי בית-הספר בקיליה, סיוון תרפ"ח — יוני 1928

מימין לשמאל, במרכז, יושבים: 1-2) חברי הוועד של סניף "תרבות" בקיליה, 10-3) דוד שוסטאר, שמעון לאנדא, רחל מארקובצקיה, ישעיהו ויניצקי, יעל דראכליס, צבי ריבאקוב — מנהל ביה"ס בראני, משה פישר — מנהל בית-הספר בקיליה, גב' שוסטר, 11) קארל לוונטון — יו"ר הסניף "תרבות" בקיליה, 12) חבר הוועד (ללא זיהוי).

מורי בית-הספר "תרבות" בקיליה בביקורם אצל מורי בית-הספר "תרבות" בארציו, תרצ"א — 1931

מלמטה למעלה, מימין לשמאל, שורה 1: המנהל נחום ראדוליאנסקי (קיליה), המנהלת מוסייה בילוסטוצקי (ארציו); שורה 2: מ. מ. רבינוביץ, ש. גורנשטיין, מ. ויניצקי, ג. קריצמן, ש. שבייד, וינא גראדוב, גב' וינגראדוב, י. ראטאך.

ביקור תלמידי בית-הספר "תרבות" בקיליה אצל תלמידי בית-הספר בארציו, תרצ"א — 1931
ביסאראביה היהודית במערכותיה

בית הספר "תרבות" קליליה מברך את בית הספר "תרבות" באיזמאיל

ИЛья КОНСТАНТИНОВСКИЙ

ПЕРВЫЙ АРЕСТ

1960

Я снова дошел до перекрестка и увидел странную телегу на двух колесах. Она не имела кузова, вместо него на колеса была насажена бочка, а на ней, как на козлах, примостился дед, заросший от самых глаз грязно-серой бородой, с еле заметной сизой шишкой носа и тусклыми мутно-зелеными глазками. Дед был весь мокрый, словно его нарочно облили, борода, похожая на мокрую мочалку, слиплась; кляча с линявшей шерстью и раздутым животом тоже была мокрой; мокрой была и бочка с ржавыми обручами — она оставляла после себя на булыжнике след в виде тонкого ручейка.

— Мэй, водовоз! — крикнула женщина в черной козынке, высовываясь из открытого окна.

Дед услышал крик и остановился. Я подошел поближе. Дед не спеша достал два цинковых ведра, потом так же не спеша вытащил длинную затычку, обернутую в тряпку, — из бочки ударила струя, она чуть не

задела бороду деда, но он успел отвернуться и подставить ведра. Когда они наполнились, он снова заткнул бочку и, тяжело ступая мокрыми, рваными сапогами, понес ведра с водой в дом.

Так начался первый день новой жизни в городе.

קטע המתאר את ה'וודווים' - מובילי המים מן הדנובה לתוך הבתים

ВОЗВРАЩЕНИЕ НА ДУНАЙ

Снова настало лето, сухое, знойное, с выцветшим небом и потускневшими, свернутыми от жары листьями. Я не выдержал и нарушил запрет. Мое возвращение на Дунай было кратковременным и горьким. Я заплатил за него дорогой ценой.

Узнав, что я собираюсь идти купаться, за мной увязался мой двоюродный брат и ровесник — серьезный мальчик с веснушчатым лицом и большими внимательными глазами. Мы жили в одном доме, даже имена у нас были одинаковые. учились вместе, готовили уроки и тайком от взрослых вместе отправились на Дунай.

Дунай встретил нас каким-то особенным ослепительным блеском, отражающим белый свет солнца. Найдя подходящее место, мы быстро разделись и побежали к воде. Я сразу же стал нырять, кувыркаться и пробовал, не разучился ли я плавать. Оказалось, что вода держит меня, только когда я плыву по-лягушиному, — умение плыть саженками, боком и на спине утеряно. Поплескавшись и наглотавшись мутной воды, я поискал глазами брата: мы договорились, что он не будет отходить далеко от берега и подождет, пока я начну учить его плавать. Я посмотрел на берег, но его там не оказалось. Над водой появилась пчела. Глядя ей вслед,

איליה קונסטנטינובסקי (ליוסיה)

נולד בקיליה ב-1913. ההורים דוד ופיגיה קונסטנטינובסקי עברו לגור לילקוב ושם בילה את ילדותו עד 1925. מאז חזר לקיליה. סיים משפטים וספרות באוניברסיטת בוקרסט. מ-1940 סופר סובייטי. עד כה פרסם 14 ספרים - רובירובם על נושאים יהודיים ואנטינאציים. אנו מביאים כאן 2 קטעים מספרו "המאטר הראשון" המתאר את קיליה ואיזמאיל בשנות השלושים.

קטע אוטו-
ביוגרפי מלא
המתאר את
החיצתו בדנובה
עם בן-דודו
ליוסיה בן-אהרון
קונסטנטינובסקי
הרחיצה נגמרה
בטרגדיה שזעזעה
את כל העיר...

я увидел Сашу. Но не там, где ожидал, а значительно дальше от берега, чем я сам, почти по горло в воде.

«Водоворот!» — мелькнула в голове страшная догадка, и я сразу отяжелел.

несколькими сильными движениями «колесом» под водой выбрался из омута, выскочил на берег и начал звать на помощь.

Место было пустынное. Только справа, над рыжим обрывом, виднелись серо-грязные стены городской бойни. Мои крики туда не доходили. Вскоре около меня собралась небольшая толпа: какой-то старик, обутий, несмотря на жару, в валенки, круглая и толстая, как бочка, женщина, несколько мальчишек моего возраста и оборванный, измазанный глиной парень с тусклыми испуганными глазами. Все они бесцельно толкались на берегу.

— Тут глыбко, отсюда и лошадь не выберется, — говорил измазанный глиной парень.

А старик в валенках говорил другое:

— Тут веревка нужна... Кабы веревка была, зараз бы и вытащили!..

Тем временем голова брата удалялась от берега. Он так и не раскрыл глаз и ни разу не закричал. Течение уносило его все дальше и дальше, и он медленно погружался в воду все глубже и глубже. Вот уже не видно рта, вот исчезли глаза, и вода, играючи, переплеснула через голову. Вот он скрылся совсем под белой, слегка пенящейся речной гладью.

הופעתו בנובמבר 1989 בפני אסיפה יוצאי קיליה בת"א. בית החלוצות: הוא אמר: "בשנות ה-30 היה בקיליה ויכוח על א"י או התבוללות. 'רבותי, אני מודה ומתוודה: אתם צדקתם'"

ИЛЬЯ КОНСТАНТИНОВСКИЙ
**ВОЗ-
 ВРА-
 ЩЕ-
 НИЕ
 В
 Уха-
 РЕСТ**

1963

Мурманск
 ИЛЬЯ
 КОНСТАНТИНОВСКИЙ
 ГОРОДА
 И
 СУДЬБЫ
 ДОКУМЕНТАЛЬНЫЕ
 РАССКАЗЫ
 Москва 15.8.79

הספר "הסדר בורשה", הופיע בפריז 1977 מבלי לעבור צנזורה סובייטית. הסופר מבקר בחריפות את האנטישמיות ששררה בצמרת המפלגה הקומוניסטית הפולנית. לפני שחזר מפריז למוסקבה

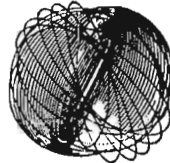
כתב למשפחתו בארץ: "אם לא תשמעו ממני זמן רב... סימן ששלחו אותי ל'בית הבראה'..."

DU MONDE ENTIER

ILYA KONSTANTINOVSKI

**LE SEIDER
 DE VARSOVIE**

TRADUIT DU RUSSE
 PAR UARIA OLIVIER

nrf

GALLIMARD

PARIS, 1977

בי"צ 1990. יצאו 2 ספרים חדשים של איליה קונסטנטינובסקי. הראשון "מנר לנר" במוסקבה, והשני "יום כפור", בהוצאת "עליה" מירושלים. שני הספרים מביאים אספקלריה של סופר יהודי סובייטי שסבל שנים רבות מפני עיוותי המשטר שהביאו לשינוי מהותי באמונתו והשקפת עולמו.

יעקב בּוֹטוֹשָׁאנסקי

אפרים אויערבאך

די לויטערע טאָמנע

(יעקב באַטשאַנסקי צו זיינע 60 יאָר)

יעקב בּוֹטוֹשָׁאנסקי
11/9 1963

איך בין אַ בעלצער און דו — אַ קיליער.
שוואַרצערד פאַר אונדז איז שוין רויטערד געוואָרן.
אויפגעהיט האָבן מיר אָבער דעם פרייִאַר.
סטעפיקן, טרעפיקן, ווינטיקן, קלאָרן.

וויצענע זומערן לאַמיר דערטראַכטן
ביו צו דעם אומעט ביים סטעפישן טויער.
וויין־אַנגעגאַסענע קאַדרע־פאַרנאַכטן
לאַמיר דערטרינקען ביו שאַפענעם טרויער.

טאָמנעס פאַפשויענע לאַמיר דערגראַבן
ביו צו דער טיף פון די קלאַרע איוואָרן, —
אַ. וויפל אייגן געזאַנג נאָך מיר האָבן
שטיל צו דערוינגען די עלטערע יאָרן.

דו, דער בעל־שפע פון קאַרענע ווערטער.
האַסט דיין געמיט אויף די ווינטן צעטראַגן.
מיט דער צעכראַסטעטער פרייד, דער באַשערטער,
פון בעסאַראַבישע זומער־פאַרטאַגן.

ווערטער צעאַקערט האַסטו מיט געדאַנקען,
ווערטער פאַרוויט מיט אַ האַרץ פול מיט ציטער,
פוליקיט געבראַכט צו פאַרטילן געשאַנקען, —
פאַרביקע, גאַרביקע רייד פולע גיטער.

Б О Т О Ш А Н С К И Я К О В

1892 - 1964

ЕВРЕЙСКИЙ ПИСАТЕЛЬ, ЖУРНАЛИСТ И ЛИТЕРАТУРНЫЙ КРИТИК.

Родился в Килий. С 1914-1926 - авангардный литературный деятель на ИДЛИШ в Румынии. Затем переехал в Буенос-Айрес и начал широкую активность по всем жанрам еврейской литературы и журналистики. Его драмы "Хершеле" и "Раб Бер Лиовер" были поставлены в Аргентине и Сов.Росий

Издан много книг, которые распространены во всех странах Еврейской Диаспоры.

BOOTOSHANSKY, JACOB (1892-1964), Yiddish novelist, journalist, and critic. Botoshansky was born in Bessarabia. He was active in Rumania from 1914 to 1926 as a literary pioneer of Yiddish, and, thereafter, in Buenos Aires as editor of the Yiddish daily *Di Prese*. In 1914-15 he was one of the founders and editors of *Likht*, Rumania's first modern Yiddish periodical, and collaborated with Jacob *Sternberg in writing for the re nascent Yiddish theater. In Argentina, Botoshansky played a dominant role in Jewish

יעקב בוטושנסקי

נולד בקיליה ב'1892, התחיל להתפרסם עוד לפני מלחמת העולם הראשונה. מ'1914 העביר את פעילותו לרומניה, שם כתב באידיש בעיקר ביקורת ספרותית. משם עבר לבואנוס־איירס, בה פעל בכל ענפי הספרות והעתונות היהודית, פרסם ספרים רבים. 2 ממחזותיו: "הרשלי", "רב בר ליובר" הוצגו בארגנטינה וברח"מ. ספריו נפוצו בכל מדינות התפוצה היהודית. נחשב לאחד מגדולי הספרות והביקורת הספרותית.

cultural life and became the community's leading literary figure. He wrote travel sketches of North and South America and of Israel. Two of his dramas, *Hershele Ostropoler* and *Reb Ber Liover* (1928), were staged in Argentina and Soviet Russia. His works include *Mir Viln Lebn* (1948) and *Di Kenigin fun Dorem Amerike* (1962), both fictional travel sketches; *Di Lebnsgheshikhte fun a Yidishn Zhurnalst*, memoirs (3 vols., 1948); and *Pshat*, literary essays (1952).

צ'רניקווען אין קיילין

בוקוב אמליאן

נולד ב-1909 בקיליה במשפחה של ליפובנים. יותר מאוחר "נרשם" כמולדובן. משורר מוצלח בשפה הרומנית. הגיע לתפקיד ממלא מקום יו"ר מועצת המיניסטרים של הרפובליקה המולדבית הסובייטית. סיים את הפקולטה הספרותית-פילוסופית של אוניברסיטת בוקרסט. מ-1932 פרסם ספר שירים שיצאו במחירת הקומוניסטית. קובץ זה וכן 2 ספרים נוספים "שפת השמש" ו"סיין" הוחרמו ע"י הסיגורנצה הרומנית. הסתיר כתיביו שלו אצל חברים וחברות יהודים שגם אצלם נערכו חיפושים ע"י בלשי הסיגורנצה. המשורר מבקר בחריפות את המציאות המרה והמצב הטרגי של העם העובד המנוצל (הפואמות "עובדי החפירות", "גהינום", "אנו דורשים אדמה" וכו').

מקום רב מוקדש לנושא מלחמת הגבורה נגד הנאצים. הושפע בכתיבתו ע"י מאייקובסקי. בזמן מלחמת העולם השנייה יצא במוסקבה 2 קבצים של שירה בתרגום לרוסית: "אני רואה אותך, מולדביה!" ו"אביב על הדניאסטר". בשירים אלה בטא את אמונתו המלאה בנצחון העם תוך קריאה להלחם נגד הכובשים הפאשיסטיים.

אחרי המלחמה יצא "פואמות" הסיפור "אנדריאש" וכן הפואמה "מולדת", כמעט כולם תורגמו לרוסית.

אנו מביאים בהמשך חלקים מתוך הפואמה "בניה" המוקדשת ליהודי פשוט של קיליה (בניה אוקס) צלם נודד שהיה חביב על כולם. בניה אוקס נרדף ע"י הפוליציאי אופריש של הסיגורנצה. לאחר פלישת הרומנים והגרמנים ב-1941 גילה בניה כמה מעשי גבורה בהגנה על יהודים, נתפס והוצא להורג ע"י תליה.

משה ינובר

БУКОВ, Емилиан Несторович (р. 1909) — молдавский советский поэт. Заместитель председателя Совета министров Молдавской ССР. Депутат Верховного Совета СССР второго и третьего созывов. Родился в Юж. Бессарабии в семье крестьянина-садовода. Окончил литературно-филологический факультет Вухарестского университета.

В 1932 вышел первый сборник стихов Б. «Труд и битва», изданный подпольной организацией коммунистов. Этот сборник, как и последующие книги Б. — «Речь солдата» (1937) и «Китай» (1938). — был конфискован румынской сигуранцей. Гневными, бичующими стихами изобличает поэт неприглядную действительность, трагическое положение хищнически эксплуатированного трудового народа (поэмы: «Рудоконь», «Ада», «Мы требуем земли» и др.). Большое место в творчестве Б. занимает тема героической борьбы

против гитлеровского империализма (стихи: «Нисьмо в Китай», «Но пасаран!», «Сожжение века», «Всемирная осень» и др.). Большое влияние на творчество Б. оказала поэзия В. Маяковского.

Во время Великой Отечественной войны в Москве вышли два сборника стихов Б. в переводе на русский язык: «Я вижу тебя, Молдавия» (1942) и «Весна на Днестре» (1944). Эти книги, проникновенные, глубокой веры в победу народа, призывали к борьбе против фашистских захватчиков.

В послевоенный период были изданы: сборник «Поэмы», сказка «Андрей» и поэма «Страна моя». Сказка «Андрей» в переводе на русский язык (1946) получила первую премию на конкурсе детской литературы, организованном Министерством просвещения РСФСР. Поэма «Страна моя», проникнутая животворным чувством советского патриотизма,

נולד ב-1922. למד בבית-ספר "תרבות" בקיליה ו-4 כתות גמנסיה. מיד לאחר זה התחיל בעבודה לקיומו ובאותו הזמן הצליח לסיים את 8 הכתות של התיכון לאחר המלחמה למד באוניברסיטה של קישיניוב והתמחה בפילולוגיה רומנית. הוציא לאור מחקרים ועבודות מדעיות בשטח הפילולוגיה וההוראה לפני מספר חדשים - עלה ארצה.

Ghete - mai cât e covata
Pas de un stânjen, strai sarie
Spate - cât o usa lata
Înălțimea - un corp.

Nasul gros mai că se atinge
Cu o gura cât tîngirea
Nici odată nu se stînge
Focul glumei din privire

-Benia! Benia!

VUS, fărțate?

Îți răspunde bucuros
Și pe față-i ca sculptată
Zâmbet cald, copilăros.

Dar îl mîna pasunea
Pentru fotografiere
Aparatul nalt-mimune!
El îl poartă cu plăcere.

Benia chiar flămînd să fie
Ia cu bani, or fără bani
dulciuri, și cu bucurie
le împarte la puștani.

Au venit în port odată
Canoniere militare
Benia aici cu aparatul
A trecut din întâmplare

Politaiul l'a sprit
C'o bîcîncă la pîlit
și o palmă în lipit
Fuși! că acuș te fac frumos!
-Fugi... A IT, IN PARAYZ!

Iar apoi o săptămîna
A umblat cu năș umflat
Dar privirea lui senină
Cu nimic nu se schimbă.

- Cine te-a atins cu puha?

- Politaiul - GROISER HUHEM

Lască tam făcuto grosă -
Rău tam mai atins cu nasul.
De, și pe pumn
Un cucui... la cât un pumn...

-Uetumul vapor luase
Calea vechiului regat
Politaiul se'ncurcase
Cu bagajii-i blestemat
și acum stă pe chei
Pomenind de „dumnezei”

Benia sa apropiat
Benia nu l'a salutat
doar ia spus pe îndelete:
- Știi... Un general sovietic
Mia strâns mîna asta. KIK
- Mai sînt politai un pic
Nu uita... că te fac mut!
- Politai... A IT, IN BUD

Dar odată'n răul lat
Svarele s'a scufundat
și a doua zi și-a cincia.
N'a mai răsărit pe-vicea

Politaiul s'a înturnat
Cu vaporul blestemat
Benia este arestat
De ce ți se dă... aia
Doar o lingură de trai?

Benia este cercetat

Doar să ar putea... aia
Să nu fie politai!

Benia acum ai judecat

Benia este condamnat.

Eu? Ce spui? Să nu trăiesc?
Să mor? dar nu mi grabesc!

Întro zi de sîrbătoare
Să durat spînzurătoare
Trotuarul e tixit
de copii, femei, bărbați
de agenți și de soldați

De ce plînge la poartă
O femeie și-o fată?
Hăța-Hăța! vrei alvîta?
Benia cată la popor
li zâmbeste tuturor
întinzîndu și buza lată
Del un trotuar la altul

Un agent îl îmbrîncește
Pentru ce? Ce ai făcut?

Benia, porcă se trezește

-VUS? Agent?

A IT, IN BUD.....

МОШЕ ГРИНБЕРГ

ГОНИМЫЙ СУДЬБОЙ

משה גרינברג

נולד בקיליה ב־1918, עלה לארץ־ישראל ב־1960. כתב רומן המתאר את המתרחש בקיליה בשנות השלשים.
אנו מביאים כאן קטע קטן בו מופיעים בניה אוקס ובלש הסיגורנצה רוברט.

— Пожалейте нас, не позорьте!

Но мадам Папеску и слушать не хотела. Она сорвала с кровати одеяло и швырнула в окно. Роберт поволок из дому стол.

— Не трогайте наши вещи! — плакала Меля.

Иоселе схватил скалку и замахнулся на мадам Папеску.

— Роберт, Роберт! — испуганно заверещала она. Меля вырвала у Иоселе скалку.

Мадам Папеску вопила:

— Теперь я знаю, с кем имею дело! Евреи хотели обжудить меня и бесплатно жить в моем доме!

Меля, Ефим и Иоселе пытались помешать выбрасывать вещи, но ничего не помогло. Роберт вошел в раж и с кулаками набросился на Ефима.

Меля закричала:

— Без рук, Роберт, без рук!

Негодяй только усмехнулся. Он выбросил последние пожитки, выгнал из дому Ефима, Мелю и детей и запер дверь. Мадам Папеску и Роберт ушли, очень довольные собой.

Люди проходили мимо и сочувственно смотрели на разбросанный домашний скраб. Слезы Мели капали на землю. Никто не заметил, как появился Бенья Окс.

— Что тут происходит? — осведомился он.

И, выслушав всю историю, бросил, сжав зубы:

— Если б я успел вовремя, в порошок стер бы этого Роберта!.. Ну, Меля, слезами горю не поможешь. Я вас не оставлю на улице...

ОТВЕТЫ ДЛЯ АННЫ ГИНЗБУРГ

"Я шла к вам очень долго — дни, недели, годы. А за это время дули разные ветры..." — так просто и доверительно начинает Анна Гинзбург свой вечер. И слушатель сразу попадает под воздействие притягательной силы ее таланта. Остаться равнодушным здесь нельзя, и мы вместе с артисткой, с героями ее песен и рассказов смеемся и плачем, шутим и злимся, мечтаем и грустим. И уже в самом этом факте — в открытом звучании родной речи и родных напевов, в которых таятся истоки нашей духовной культуры, в возможности осознать неисчерпаемость этих сокровищ — отражается возрождение национального самосознания, восстановление культурных традиций еврейского народа.

אנה גינזבורג

בתה של יהודית קונסטנטינובסקי (בלנק) שנולדה בקיליה. זמרת ושחקנית באידיש. כל הופעותיה זוכות בהצלחה בקרב יהודי בסרביה — המשפיעות להעלאת התודעה הלאומית והתרבותית היהודית. עומדת בראש להקת "וונדער", מופיעה בטלביזיה של קישיניוב, בסרט ובקלטת.

“ ק י ל י ה ”

פון פוליה ווינשטיין-קוסליצקי

שטייט א קליינע שטאדט
דארטדער דונאי פליסט
קיליה - הייסט די שטאדט
דארט איז טייער יעדער ווינקעל
דארט איז טייער יעדער שטיין

*

מיין קליינע שטאדט
ווען איך האב דרך אלס קינד פערלאזט
א ליעבע אין מיין הארץ האסט דו געלאזט
איך וויל דרך נישט פארבייטן
מיין שטאלץ בלייבסט דו פאר לייטן.

*

אין פון דער ווייטנס פיל איך אקאציע און סירעני
אין אפשר איז דאס א חלום געווען ?

*

געזען א שווערן קריג
פאשיסטן האבן אונז כמעט אלע פארניכט
דיין בעסטע זין זיינען נישט
געקומען מער צוריק

*

די מאמעס וויינען - קלוגן
זענען שוין אלט און קראנק
נאר וויינט נישט אלטע מאמעס
הערט יעצט מיין געזאנג.

*

אין ארץ ישראל זיינען פאראן
אסך טעכטער און זין
וואס בויען א אידיש לאנד.
אוי זיסער גאט !
גיב זיי שלום און קראפט
פארצי די אלטע וונדן
אויף יארן לאנג.

העצה הציונית בק"מ
ת"פ - 1920

בגית קליוח - הגב' היורה קונטטניובסקי ז"ל. 1895-1990

ועד "קרן-היסוד" בקיליה עם חברי המשלחת מקישינוב, יוני 1923
 מימין לשמאל, יושבים: ז. פראדקיז, ד"ר נ. רבינוביץ', ח. רייזמן, ק. לוונטון, ד"ר
 י. ספיר, יעטי קיציס, וילהלם קיציס, ש. לוונטון, ג. באראנובסקי; עומדים: זליקוביץ',
 י. גולדמן, י. חיימוביץ', ב. קלמנסון, מארכוס קיציס, פ. לאכמנוביץ', פראדיס, ב. פפרמן,
 ר. ספרים; יושבים למטה: ליזרוביץ', א. גלזכוי.

1937, ביקורו של השליח הציוני ישראל שילדקראוט (לפנים)
 אחרי הסלע של מצודת קיליה העתיקה:
 ל. קונסטנטינובסקי, גב' וינוגרד, וולור, וינוגרד, גוסטה

פעילות ציונית בקיליה

- 1898 - הוקמה אגודת ציונית מיד אחרי הקונגרס הציוני השני.
- 1900 - 4 יולי, בוועידה הגלילית הציונית בקישיניוב, בהנהגת ד"ר בנדרסקי, השתתף קיציס מקיליה.
- 1901 - בקיליה היו 2 אגודות ציוניות
- 1902 - נבחר ציר לוועידת ציוני רוסיה במינסק
- 1903 - קיליה הזמינה בולי קק"ל ב-25 רובל
- 1906 - נוסדה אגודת "צעירי ציון" כחלק מן ההסתדרות הציונית הכללית, משתתפים בקונגרס הציוני ובמוסדות הציוניים שבהם יגנו על דרישות דימוקרטיות, אבל מתנגדים למחשבות מרקסיסטיות. באותה שנה הוחלט על מס עצמי לטובת קק"ל, ונאספו 109 רובל.
- "פועלי ציון" שנוסדו כמה שנים קודם לכן, שלחו מכתב לית. הרצל ואל הועד הפועל הציוני לפני ישיבת הפיוס בקשר לאוגנדה.
- (נלקט מספר "יהדות בסרביה")
- דפים: 591, 580, 556/7, 550, 547, 539.

1931, סניף "גורדוניה" בקיליה. חלק מהם עכשיו בישראל

קבוצת בוגרים

"גורדוניה", 1932

קבוצת בוגרים ומארגן מהמרכז

"גורדוניה" - חורף 1933

ליד הנמל - סתיו 1933

דינה חרלמב והבריה מ"גורדוניה"

אורלובסקי, מנהל "ביתר" קיליה ואיזיה זיסמן

בית"ר בקיליה: באופן מגביל עם התפתחות "גורדוניה" קם בקיליה גם ארגון בית"ר ובראשו אורלובסקי י. הארגון הזה פעל בעיקר בקרב הנוער. מלבד אורלובסקי התבלטו זיסמן איזיה (כיום בישראל), אולפוביץ שמוליק, 2 האחים קוגן מיור ופוליק, משה פליקוב, אומנסקי שויליק, משה אברמוביץ ועוד.

אנשי "גורדוניה" ב-1.5.1934. אנו מביאים אותה מפני שיש בה כמה אנשים שטרם הופיעו בתמונות אחרות. מיליה קומרובסקי, עזריליק גולדנברג ועוד.

ק י ל י ה

הירהורים לאחר פרידה של 52 שנה

ב-1937/8 היה כמעט בלתי אפשרי ללמוד באוניברסיטה של בוקרשט. יום-יום היו מכות, השפלות ופציעות כנגד הסטודנטים היהודים, אך פנתה האוניברסיטה העברית בירושלים והציעה סרטיפיקטים לכל מי שרוצה להמשיך ללמוד, כך עליתי ארצה. כדאי לציין שהממשלה הפשיסטית הרומנית נתנה לי דרכון עם הדף: "ויזה לחזרה - מבוטלת" ובקליה נשאר הורי ומשפחה רחבה של קרובים.

קבלתי מהם עשרות מכתבים וגלויות. עברו שנתיים וב-1940 בבסרביה נכנס הצבא האדום. המשכתי לקבל מכתבים עד יוני 1941. מאז לא כלום ובמקום זה ידיעות מחרידות על התקדמות הצבא הגרמני הנאצי ואיתו הצבא הרומני של אנטונסקו. עוד באותה שנה עזבתי את הלימודים באוניברסיטה העברית והתגייסתי ליחידות היהודיות של הצבא הבריטי.

ב-1964 נסעתי לחודש כתייר בברה"מ. לקליה לא הירשו לבקר. ב-1973 בהיותי ברומניה עליתי על אונית נוסעים של הדנובה מטולציה לקליה-וקה וראיתי את עירי ממרחק של 100 מטר, מרחוק... סוף סוף ב-1990 קבלתי רשיון לבקר בקליה ואני כבר עברתי את גיל הפנסיה. כנראה שהשתנה משהו במדינה הגדולה הזאת.

בצורה החיצונית היה קשה להכיר את עיירתי. עזבתי עם 20,000 תושבים וביניהם 2400 יהודים - מצאתיה עם 40,000 בתוכם 70 יהודים ומהם 3 שניצלו ממחנה המות "בוגדנובקה". הרחוב הראשי עם כביש אספלט, יתר הרחובות עם בטון ואפילו מדרכות. הרבה בנינים חדשים, 2 שכונות מגורים מודרניים. בקליה מופיע עתון יומי "דונאסקאיה זאריה", 3 גימנסיות ענק, אחת מהן (זאת ליד המקום הישן) בגודל של הגימנסיה "הרצליה" של תל-אביב. יש הספקת מים בצנורות, הבנינים החדשים קשורים לביוב. אומרים, שבחורף אין יותר בוץ ורפש כפי שהיה פעם. במשך 4 ימי שהותי לא ראיתי אפילו עגלה אחת עם סוסים. כל התחבורה במכוניות פרטיות, משאיות ואופנועים. בחנויות יש סחורה ולא ראיתי תורים. יש גינות ופארקים, כל מחסני התבואה נעלמו, כלומר הפכו לדירות מגורים. במקום זאת יש ממגורה ענקית כמו בבמל חיפה. בדיוק ביום הגיעי לקליה הופיע בעתון מיום 31.5.90 תמונתו של היהודי שעיה די'ז'ור ביחד עם חבר רוסי, שניהם ותיקי המלחמה, כשעל חזיהם עשרות מדליות, הרופאה היהודיה דורה יעקובילנה, קיבלה השנה תעודה של אזרחית כבוד של קליה... לכאורה הייתי צריך להיות שמח... את החיוב הנ"ל אין להכחיש, בכל זאת לא הייתי שמח.

כל העובדות הנ"ל לא יכלו לכסות את הכאב והאבל שהיה מנת חלקי כשביקרתי בקליה שלי לאחר 52 שנה. למה?

1. בשואה הנוראה שפקדה את הקהילה היהודית של קליה, נרצחו למעלה מ-1800 נפש מתוך 2,400 שהיו. כלומר, 75% נטבחו ונורו ברחובות קליה, מאות רבות בדרך למקומות ההשמדה והרוב בדמיאנובקה ובוגדנובקה בדצמבר 1941. ידוע לי שיון ומיכאי אנטונסקו וכן איוופסקו, אלקסיאנו ועוד, ביחד עם 19 רוצחים אוקראינים קיבלו את עונשם והוצאו להורג, אך לא ידוע אם הקולונל מיקולסקו ומאות רבות של ז'נדרמים רומנים קיבלו את עונשם...

2. אין לשכוח את הרדיפות האנטייהודיות של המשטרה הסובייטית של סטאלין זמן קצר לאחר כניסת הצבא האדום. למה הוגלו עשרות ומאות יהודים מהעיר כאילו אלמנטים אנטי סובייטיים? חלק מהם לא חזרו, וכמעט כולם עברו שבעה מדורי גהינום. יתכן ואילו כל אלה היו בעיר בזמן הפינוי - היו מארגנים יציאה והצלה יותר מסודרת.

למה הוחרמו ונהרסו כל 4 בתי-הכנסת שהיו בעיר, מ-6 הכנסיות פורקו רק 2 ו-3 מהם "פתוחים" עד היום. זאת פגיעה אנטייהודית וכך היא מובנת גם ע"י לא דתיים. לא די שהקהילה היהודית של קליה סבלה אבידות נוראיות שכאלה, עוד היו פגיעות כנ"ל והוחרמו כל הבתים - רק חלק קטן מהם הוחזרו לבעליהם.

כותב שורות אלה איננו דתי ולא שומר מצוות, אך מכבד כל מי שמאמין באלוהיו. על חופש האמונה הדתית הוכרז בעולם כולו עוד מימי המהפכה הצרפתית. העיקרון הזה מקובל על כל דימוקרט, סוציאליסט ומרקסיסט. אז למה עשו זאת ליהודי קליה? עוד אין לנו ידיעה מוסמכת מי הרס את 2 בתי-הכנסת מלבד "הגדול", זאת-אומרת את "ביקור חולים" ו"נושאי המטה". כלומר הרומנים הפשיסטיים או הסובייטים של סטאלין וכו'. ומבלי להכנס לבעיות של החרמת רכוש, רוצה אני לשאול: בכל בית יהודי בקליה היו עשרות ואפילו מאות ספרים, בבית הורי היו כ-200 ברוסית ואידיש, ספרות, היסטוריה וכו'. לאן זה נעלם? מי "החרים" ומי שדד אלפים רבים של ספרים. תקליטים, תמונות, כלי נגינה?

היו בעיר 3 סטודיות לצילום שעבדו שנים. מי שדד את כל תמונותיהם והנגטיבים שהיו שם? בישראל נמצאים אנשי קליה שניצלו מהשואה ואין להם אפילו תמונה אחת של הוריהם. האם אי-אפשר להחזיר את הביזה הזאת? והשלטונות החרומו גם את ועד הקהילה, בית-הספר "תרבות", הספרייה, תזמורת כלי הנשיפה ועוד. אולי אפשר עוד למצוא את הארכיון של ועד הקהילה?

במרכז קליה ברחוב "בולשאיה דונאסקאיה" לשעבר הוקם בית ה"איספולקום" היפה בעל 4 קומות - נדמה לי יותר גדול מבית "ברנר" בתל-אביב. אז למה היה צריך לבנות ולהחריב 7 בתים יהודים שעמדו בשטח זה? אני בטוח שאפשר היה למצוא מקום אחר במרכז העיר מבלי להרוס בתים.

אני מביעה משאלה שחברי המפלגה הקומוניסטית הסובייטית המנהלים את העיר קליה או את ה"אובלט של אודסה" השייכת לרפובליקה האוקראינית - ואם כבר השתנה היחס כלפי היהודים בזמן האחרון - אולי יתקנו גם את העוולות הנ"ל?

השלטון המקומי בקליה לא דאג לגדר את בית העלמין והיו מקרים של חילול מצבות לא רק בזמן הרומנים. בקרתי פעמים בבית-הקברות והחלק של מאות מצבות מלפני 80, 70, 60 ואפילו 50 שנה נמצאות במצב גרוע ביותר, העשב מכסה אותם ואי אפשר אפילו להגיע אליהם כדי לקרוא את השמות. התושבים הרוסים של קליה סיכנו את חייהם ואספו את ההרוגים היהודים שנורו ע"י הרומנים בסוף אוגוסט 1941. המקום הזה עם למעלה מ-100 הרוגים קדושים נקרא קבר אחים. אנשי קליה היהודים שעדיין נותרו שם ההליטו כעת להקים שם מצבה מיוחדת גם עם כתובת עברית.

ראיתי דברים והתרשמתי, גדול הוא הכאב. הקהילה היהודית הקטנה והמפוארת איננה יותר. נקה גם שתינתן אפשרות לביקורים נוספים בעתיד.

ליאון בן אהרון קונסטנטינובסקי

В 1937/8, было почти невозможно учиться в Бухарестском университете. Ежедневно били и унижали еврейских студентов. Тогда Иерусалимский университет предложил всем евр. студентам которые заинтересованы продолжать заниматься - СЕРТИФИКАТЫ - и таким образом я иммигрировал в Палестину. Нужно еще напомнить что Румынское фашистское правительство, выдала мне паспорт в котором виза на возвращение была аннулирована.

А в Килий, остались мои родители и еще много родственников. Я получал от них много писем и открыток. Прошли 2 года и в 1940, вошла Красная Армия в Бессарабию. Я продолжал получать письма до июня 1941 - затем нечего и только страшные известия о продвижении нацистов и румынов. В начале декабря 1941, я оставил свою учебу в университете и добровольно ушел в Еврейские-Палестинские отряды, входящие в состав Английской Армии.

В 1964, поехал как турист в СССР на месяц, но Килию не разрешили посетить. В 1973, побывал в Румынии и успел поехать на Дунайском пароходе из Тульче до Старой-Килий, я смотрел на мой любимый город из далека несколько сот метров... В конце концов, в 1990, получил разрешение посетить Килию, а мне уже исполнилось 73 года. Лучше позже чем некогда.

Трудно было узнать мой город. Я уехал когда он насчитывал 20000 населения а из них 2400 евреев. Теперь он вырос почти 2 раза больше общей населений а из них 70. евреев в том числе 3 женщин уцелевших из смертного лагеря Богдановка...

Главная улица асфальтирована, остальные с цементным грунтом и также тротуары. Много новых домов, - 2 новых поселка. В Килий выходит ежедневная газета "Дунайская Заря". 3 средних больших школ. Одна из них, на ул.Гагарина, рядом со старом помещением в громадном 3-этажном здании /больше чем Тел-Авивская гимназия "Герцелия". Есть водопровод и во всех новых зданиях-канализация. Говорят, что зимой, нет уже столько грязи и болота, как это было в прошлом. В течении 4-х дневном пребывания моего, я не видел ни одну подводу с лошадьми. Весь трафик механизирован, только автомашин, автобузы и мотоциклы. В магазинах было много товаров и я не видел очередей. Есть много парков и зелени. Все склады зерна "магазины", которых было до 1940 несколько сот, исчезли /превратились в жилища/. Зерно храниться в громадном Элеваторе в порту. В день моего прибытия вышла "Дунайская Заря" с 31.5.90 с фотографией моего друга Ш.Дижур вместе с его русским товарищем ветераном. Оба носят на груди много орденов и медалей. Заслуженный врач Дора Яковлевна Васильковская получила в этом же году, звание почетного гражданина города Килий. Казалось бы что это положение должно было бы вызвать у меня полное удовлетворение. И это все неопровержимые факты. - Всеоттаки это меня не радовало...

Все эти факты не могли утишить мою скорбь и боль после этих 52-х лет разлуки :

1. В ужасном бедствии еврейской общины Килий БЫЛИ УБИТЫ 1800 из 2400 евреев, жители города, т. е. 75%, были растрелены по улицам и в домах /105 ч./, несколько сотен по дороге к местам истребления и БОЛЬШИНСТВО В ДЕКАМОВКЕ И БОГДАНОВКЕ И ДЕКАМБРЕ 1941 Г. Мне известно, что брата Антонеску, Изопеску, Александру и еще 19 убиц, украинцев-цемцев были осуждены к смертной казни. Но не известно если полковник-палач Микулеску и много сотен румынских хандармов были переданы вообще суду,
2. Не следует забывать антиеврейских преследований советскими властями СТАЛИНА, вскоре после вхождения Красной Армии. Почему были сосланы много десятков и сотен евреев, будтобы "антисоветские элементы"? Часть из них - НЕ ВЕРНУЛИС, как видно погибли, а вторая часть прошла много тяжелейших переживаний и страданий. Еслибы это не случилось бы - я верю что с ними вместе можно было организовать эвакуацию и спасти многих. Почему были конфискованы и разрушены ВСЕ 4 СИНАГОГИ города? Из 6 церквей, остались и действуют до сегодня - 4. Это был антисемитский поступок и так это понятно даже среди не религиозных. Мало того что еврейи понесли столько несчастий и утрат, у них забрали почти все дома и только малая часть была возвращена владельцам.

Автор этих строк, не религиозный и не соблюдает евр. религию но почитает тех которые верят в свою религию. О свободе религиозной веры, прокламировала еще французская революция 1789 г. Этот принцип принят у каждого демократа, социалиста и марксиста. Так почему это сделали против Килийских евреев? Еще нам вполнотю не ясно: кто разрушил 2 синагоги "Бикур холим" и "Носей гамита", т. е.: румынские фашисты или Сталинские правители? Не затрагивая вопрос об имуществе - я спрашиваю: В Килий, в каждом евр. доме были десятки книг. Умоих родителей были свыше 200 книг историй, литературы и т.д., на русском, идиш и иврит - куда это все исчезло? Кто "конфисковал", кто обокрал тысячи книг, пластинок, картин или музыкальных инструментов? Были в городе 3 фотографических студий, которые работали годами - кто разграбил все эти снимки и НЕГАТИВЫ? Живут теперь в Израилье много Килийцев уцелевшие после холокауста и у которых нет ни одного снимка их родителей. Невозможно ли вернуть такие снимки или негативы которые не представляют никакой ценности для чужих? Местные власти тогдашние, конфисковали здания Евр. общины, школы "Тарбут", Евр. библиотеку и т.д. Может быть еще сохраняется гденибудь А Р Х И В евр. общины? /Для нас, это важнее всего/

В центре Килий на ул.Большая Дунайская 69-71-73-75, местные власти построили 4-х этажный дом "Исполкома"/мне кажется что он больше Тел-Авивского дома совета рабочих/ Так почему же нужно было построить это здание разрушая 7 маленьких евр. домов?

Я хочу верить, что члены КПСС, которые управляют теперь городом Килий или Одесской Области УССР - если уже изменили свое отношение к Евреям в последнее время - может быть исправляют эти несправедливые события о которых было написано выше?

Местные Килийские власти не были озабочены загородить Евр. кладбище и были позорные случаи безчиствия на некоторых могилах. Я посетил это кладбище 2 раза и увидел большую часть памятников, которые были поставлены до 1940/и даже после/, в скверном состоянии, заросшие травой и дикими растениями как в джунгле - недоступно подойти и прочесть надписи. Русские жители Килий, рисковали своей жизнью и привозили трупы евреев, растреленных румынскими извергами. Они их закопали в "братскую могилу" и все знают это место.

В 1990, решила малочисленная группа Килийских евреев установить на это место памятник, но такой памятник или хотябы МРАМОРНАЯ ПАМЯТНАЯ ДОСКА должна было быть в центре города например: на том месте где стояла "большая синагога" и была снята Советскими местными властями в 1949 ? На том месте, теперь "Клуб моряков".

Евр. община Килий, которая насчитывала 2400 жителей - не существует больше. В Израилье и в других местах, проживают уцелевшие остатки этой общины. Мы будем надеятся что правители города и области - разрешат им и их семьям, посетить Килию в будущем.

Л. А. К.

השנים שעברו

מראשיתה היתה קיליה עיירה קטנה ליד הנהר הגדול, הדנובה, שמימיו הרבים שוטפים דרך מדינות רבות באירופה. היהודים התישבו כאן עוד מימי קדם, ובפעילותם גרמו להרחבת הנקודה ולגידול אוכלוסייתה. עדות לכך - המספר הגדול של בתים שהוקמו ע"י היהודים, מחופי הדנובה לאורך כל הרחובות הראשיים על רקע עצי השיטה והלילך.

אבותינו וזקנינו תרמו תרומה רצינית להתפתחות הסחר, המלאכה והתרבות. הם קיימו את עצמם ואת התושבים השונים מכל הדתות. הנמל של העיר, גדל לממדים לא ידועים עד אז. בנמל היו עוגנות אוניות ים גדולות ורפסודות. פועלי הנמל ובעיקר הסבלים התארגנו באגודה לוחמת לזכויותיהם המקופחות. עבורנו הילדים, היו אניות אלה וצוותי המלחים הצבעוניים, מקור משיכה ועניין. אבותינו היו מעורבים בפעילות קדחתנית זאת ששינתה לטובה את תמונת העיר. הכיחרים היו קונים ומיצאים את גרעיני התבואה למיניהם והיו מיבאים סחורות אחרות לרווחת האוכלוסייה. חייטים, שענים, סנדלרים, נגרים, פחחים, זגגים, אופים ועוד בעלי מקצוע, היו מספקים את כל צרכיהם של אנשי קיליה ושל הכפריים בסביבה. הרופאים, שנחשבו באותו זמן כאנשים החכמים ביותר, ריפאו חולים. ההיסטוריון הרומני המפורסם ניקולאי יורגה, בספרו "תולדות היהודים בארצנו" (Istoria evreilor in tarile noastre" (Bucuresti 1913) מציין באופן מיוחד את הרופאים היהודים ששרתו את הנסיכים סטפן הגדול ווסילה לופול.

מי לא זוכר את אנשי המלאכה המומחים: הנגרים צ'יצ'ילניקי, לרנר וברל ברקוביץ; הפחחים והברזלנים ברוך ברקוביץ, קופרשמידט וגולדנברג; החייטים המפורסמים פלדשטיין, בסיס, חיימוביץ, צאליס, יוסלביץ; התופרות סופה גולד וסוניה פפרמן; השענים אויפן, האחים דיז'ור, איצקוביץ; הצלמים האמנותיים בנהרב, קוגן ושניידר; בעלי מנסרות העצים גמשיאביץ, דוידוביץ, ברודסקי, ברנר; יצואני התבואה פראדיס, שימילב, ד"ר כהנא, רוזנטל, וויינברג, גרשקוביץ, משפחות זוסביץ, אברומציק לחמנוביץ נפתלי חיימוביץ, פולפרמן, בנדרסקי; החנזיות לסחורות בנין, ברזל ומכולת: איציק כץ, נסים קוגן, פישל דוידוביץ, זליקוביץ וליטביץ; בדים וגלנטריה ז. דוידוביץ, ברנובסקי, ברנר, וולפוביץ, שייאביץ; הנעלה בראילובסקי וקוגן; יש לומר מילה טובה על הרופאים המצטיינים נאום רבינוביץ ודורה יעקובלבנה רבינוביץ-וסילקובסקאיה וכן ד"ר ברגר (שהיה גם פעיל למען הרשימה היהודית הלאומית), מורגנשטרן, זינגר, אגרס, פוה קוגן (שעבד זמן מה עם ד"ר רבינוביץ); רופאי השיניים הנהדרים הזוגות שוורצמן ואקסלרוד; הרוקחים ברודסקי, גולדנברג, כמיליס; המורים - ויצמן, רדוליאנסקי, וינוגרד, וולוך, רבינוביץ מיליה, ויניצקי; הגננות והמחנכות גליה קריצמן, גורנשטיין וגוסטה כצנשטיין; אנשי ספר כמו קונסטנטינובסקי אהרון (המדפיס) ואחיו דוד, מוכר הספרים ומכשירי כתיבה (מנהל החוג ללימוד גמרא בעיירה) וכן 3 משפחות ספרים בעלי חנויות לספרים ומכשירי כתיבה. איאפשר לתאר לעצמנו את קיליה וקצב התפתחותה התרבותית והכלכלית בלי לזכור כל הנ"ל. והיו גם אנשים שלקחו חלק פעיל בחיי החברה ובפוליטיקה: כל הפעילים הציוניים ק. לבנטון, א. גלוחוי, הינדה קונסטנטינובסקאיה וחברי "גורדוניה" ו"מכבי" וכן אנשי המחותרת הקומוניסטית ח. פיבובר, סרוליק ברונשטיין, מ. רבינוביץ, ולבסוף אנשי העט: הסופר הנודע באידיש יעקב בוטושנסקי, וברוסית איליה קונסטנטינובסקי.

על רקע כל זאת, יש לציין את האנשים שהגשימו את חלום העליה עוד לפני מלחמת העולם: המשפחות צ'יצ'ילניצקי, אברהם קונסטנטינובסקי, רויטמן, לרנר, האחים חיימוביץ, דוד שוורצמן, דינה חרלמב, מלכה כץ (למכביה ה-2), מרימסקי, לבדינסקי קוגל ואיש העליה השניה סטרכילביץ, החלוצים דב קונסטנטינובסקי, איזיה זיסמן והסטודנט ל. קונסטנטינובסקי. אין לשכוח את תפקידה של תזמורת כלי הנשיפה של "מכבי" והשתתפות כמה שחקני כדורגל - "הכוכבים" בוריה צאליס ודודלה סוסקין. הקהילה היהודית ניהלה את חיי התרבות ופעולות הצדקה ועזרה כלכלית, כמו החזקת בית הספר וגן הילדים, בתי האבות 4- בתי כנסת וביניהם "בית הכנסת הגדול", בנין יחידי במינו מבחינה ארכיטקטונית בכל איזור דרום בסרביה (הפשיסטים הרומנים הפכוהו לבית סוהר ליהודים לפני גירושם למסע המות, ולבסוף חיללוהו בצורה שפלה). ההיסטוריה של תקופה נוראה זאת, צריכה לא להשכח מתודעתנו ומתודעת הדורות הבאים של יוצאי קיליה.

לא מזמן מלאו 110 שנה ליסוד בית הספר בקיליה (1880), שהפך עם הזמן לגימנסיה. רבים מאיתנו עברו את כיתות הלימוד שלה. הנה רשימת התלמידים של הכיתה ה-3 (בה למדתי גם אני) כפי שהתפרסם בחוברת משנת 1935:

(Anuarul Gimnaziului Mixt Dr. C. Angelescu, Chilia-Nona, jud. Ismail)

ליובה ספרים ציון 9.27 (פרס ראשון בין כל תלמידי הגימנסיה), קלרה ליטביץ - 8.34 (פרס ראשון של הכיתה), חנה כץ - 814 (פרס שלישי), ואחר כך כל התלמידים, וביניהם שליומה דורפמן, יוסף אומנסקי, מוזה ברודסקי ופרוים ויינשטיין. והנה אכזריות הגורל: כל ה-4 שמנתי נפלו במלחמה יחד עם רבים אחרים מאנשי קיליה. במחנות המות של בוגדנובקה ודמיאנובקה נרצחו ע"י הז'אנדרמים הרומנים והאוקראינים למעלה מ-1300 אנשי קיליה ו"ל וביניהם גם הורי ואחי.

האסון הגדול שפגע ביהודי קיליה בימי מלחמת העולם השניה לא ישכח. אין כמעט משפחה שאין בה נרצחים. לדוגמה: ממשפחה פאליקוב ניספו מלבד ההורים כמעט כל ילדיהם: משה, פליק, שמריה, מיכל, רפול וליזה. האח התמיר שרול - חזר מהמלחמה בלי רגל. משפחות רבות הושמדו בשלמותן ונותרו רק זכרונות מהן. להם ולכל קרבנות הפשיזם מקיליה נקדיש ספר זה. הם לא הספיקו לחיות את חייהם הטבעיים, להקים משפחות ולא טעמו אושר. נשמור את זכרונם לעד.

משה ינובר

ИЗ ПРОШЛЫХ ЛЕТ...

Вначале это было маленькое поселение, омываемое плеском волн, широкого полноводного Дуная. Здесь издавна сгруппировались евреи диаспоры. И не были они пассивными обитателями, а своей созидательной деятельностью, способствовали росту этого населенного пункта. Свидетельством тому, явилось и для нас в дни детства, юности и молодости, множество возведенных евреями домов, которые протянулись от Дуная, образовав здесь главные улицы на сочном фоне зелени акационных и прочих деревьев.

Вместе с тем, наши предки внесли значительную лепту в развитие торговли, ремесел, культуры. Своей работой, они кормили себя, а также снабжали и обслуживали сограждан самых различных национальностей, сотрудничая с ними. Так они помогали Килий расти в оживленном шуме портового города, славившегося кстате и крепким коллективом рабочих-грузчиков /включая евреев/. Особенно выделялась на дунайском ландшафте пристань со скоплением морских и океанских судов и барж у берега, откуда мы, тогда еще ребятами, нередко встречали и провожали их громкими, веселыми криками. В общем, наши отцы и деды показали здесь себя во всей своей силе, разворачивая кипучую деятельность, меняя - к лучшему - лицо и сущность Килий. Торговцы скупали и отправляли отсюда зерно, а также привозили из разных мест другие товары. Портные и сапожники, столеры и плотники, жестянщики и часовщики, стекловальщики, пекари и прочие мастеровые обеспечивали Килийцев всем необходимым для повседневного быта. Врачи, почитаемые в то время как самые ученые люди, лечили больных. Кстате, известный румынский историк Н.ИОРГА в своей работе "особо отмечает использование еврейских врачей молдавскими господами СТЕФАНОМ ВЕЛИКИМ, ВАСИЛЕ ЛУПУЛ и др. Немало еврейских работников просвещения способствовали в Килий формированию подрастающих поколений, повышению культурного уровня людей. Другие деятели участвовали в выпуске и распространении печатной продукции, в работе клубов, где проходили дискуссии о смысле жизни, вокруг прочитанных книг, о текущем моменте, об истории нашего народа, ну и конечно, вечера танцев...

Так было в Килий в годы нашей юности. Кто не помнит например, неутомимых мастеров: плотников и столеров - Чичельницкого, Лернера, Берковича Б. Жестьянщиков - Берковича Буриха, Гольденберга, Купершмида, плеяду портных - Бельдштейна, Басиса, братья Хаимовича, Финкельштейна, Цалиса, Исидоревич модисток - Софу Гольд и Сою Ферман, мастеров часовых дел - Ойфман, брата Джур, Ицкович, Искусных фотографов - Бенераф, Коган и Шнайдер, деятель лесопильного промысла - Гамшиевича, Давидовича, Бродского; зернопромышленников - Бренера и Вильдермана; экспортеров - Кициса, Докт. Кахана, Фрадиса, Розентала, Бендерского и десятки купцов как например - Аврумчик Лахманович, Нафтули Хаимович, Комаровский, Страхилевич, Сруль Кац, Зусевич, Шимилев, Пульферман, Гершкович и др. Универсальные магазины строительных железных и колоняльных товаров - Ицика Каца, Нисима Когана, Ф. Давидовича Зеликовича, Литвина; Галантерейные и мануфактурные магазины - Бренера, Барановского, З. Давидовича, Шалевича, Вольфовича, Ройтмана и др.; Рыбачьи принадлежности - Шварцмана и Ваинберга; обувь - Брайловского, Когана.

Как не упомянуть добрым словом признательности самоотверженных врачей Наума и Дору Рабинович-Васильковская, докторов: Зингера, Моргенштерна, Бергера /также активист евр. национального сдвига/, Агреса, П. Когана - сотрудник Др. Рабиновича и дантистов Шварцмана, Аксельроды, Давидовича; акушерских аптекарей - братья Бродских, Гольденберга, Хамилса; сеателей знаний учителей - Радулянского, Вейцмана, Винограда, Волоха, М. Рабиновича Виницкого, Фаликова; очаровательных воспитательниц - Горенштейн, Густы, Г. Крицман; знательного типографа Арона Константиновского и его брата пишебумажника Давида а также Нехемья Сафриса и его 2 сына: Рефул и Володя, работавших отдельно в 3-х пунктах города?

МОЖНО ЛИ СЕБЕ ПРЕДСТАВИТЬ БЕЗ НИХ КИЛИЮ, РИТМ ЕЕ ЖИЗНИ, ЕЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ И КУЛЬТУРНОЕ РАЗВИТИЕ ?! Вот существенный вопрос и внем ответ, который ясен всем.

А какую роль в жизни города играли общественники сионисты: К. Левентон А. Глухой, Инда Константиновская и члены "Гордоний", "Макаби" и др. И подпольщики - Х. Пивовар, Срулик Бронштейн, Миля Рабинович ! Как не вспомнить и таких выходцев как писателей Якова Ботошанского и Илью Константиновского, журналиста Бориса Маркузана и др.

На фоне всего этого, проявились особо участники предвоенной алии - Чичельницкие, Лернеры, Константиновские/Яцив/, Ройтман, халуцим братья Хаимович, Дуля Шварцман, Берка Константиновский, Дина Харлаамб, И. Зисман студент Деня Константиновский и мажористка Молка Кац/Магазаник и др.

Говоря о культурно-общественной жизни, следует еще напомнить о еврейской библиотеке, о наших клейзмеров-музыкантов, оглашавших город с медных труб, о спортсменах макабистах, о звездах футбола Борька Цалисе и Дудале Соскине.

Также неопценима была роль общины в организации культурной жизни, благотворительной деятельности, в поддержании традиций, в открытиях и содержаниях школ, детского сада, молитвенных домов, из которых Большая синагога - изумительное произведение архитектуры, превращенное румынскими фашистами в годы войны в тюрьму, куда сгоняли евреев перед их угоном на смерть, а затем - в конюшню. Это суровый урок истории в назидание нынешнему и будущим поколениям !...

מזכרונות יוסף לרנר

באחת התהלוכות של ה-10 במאי - החג הלאומי של הרומנים - היו התלמידים בכנסייה העתיקה של "שטפן הגדול" משם התקדמה התהלוכה לאורך הרחוב הראשי והתעכבה ליד בית הכנסת הגדול. החזן המפורסם לפקיבקר השמיע את התפילה "הנותן תשואה" בקול טנור ערב, ביחד עם התלמידים היה גם המורה למוסיקה מנולסקו שנכנס לתוך בית הכנסת מהופנט מקולו של החזן והביע את התפעלותו על קולו והמנגינה המושלמת.

* * *

בשנות השלושים נפוצה שמועה על הכנות לפוגרום מצד האנטישמיים הרומנים שתכננו לבוא באניה מגלץ, טולציה ומקומות אחרים של ה"רגט" כדי לטבוח את יהודי קיליה. "ידוע לי - אומר יוסף לרנר - כי הקהילה היהודית התכוננה והזמינה אצל אבי כמות גדולה של מקלות עץ להתגוננות שעמדו לחלקם לצעירים שהצטיינו בכוחם הפיזי על-מנת לתת תשובה הולמת לפורעים". בנוסף לזה ביקש גרישה גמשיאביץ שהיה מעסיק של מאות פועלים רוסים במפעליו וכן יצואן גדול של תבואה דרך נמל קיליה, ביקש ושכנע את פועליו ואת הסבלים שעבדו בנמל להצטרף להכנות של התנגדות לאנטישמים. לאחר שהתפרסם כל הנ"ל - ביטלו הקוויסטים את מזימתם.

Недавно исполнилось 110 лет со дня открытия в Килий /в 1880 г./ школы, ставшей впоследствии гимназией. Так вот, если взять хотя бы один класс - третий /в котором и я учился/, список учащихся в брошюре 1935 г.

то среди учащихся фигурируют со своими годовыми отметками: ЛЕВА САФРИС - 9.27 /I премия по школе/ КИАРА ЛИТЬ.И - 8.34 / I премия по классу/, ХОНА КАЦ - 8.14 /III премия по классу/ Далее следуют другие учащиеся - МОЗЯ БРОДСКИЙ, ШЛЬОМА ДОРЖАН, ИОСИФ УМАНСКИЙ, ФРОИМ ВАЖИЛТВИН... Какое прекрасное поколение подрастало! Но увы! Все четверо только что перечисленные мной юношей, погибли на фронте или пропали без вести в годы войны. И еще многих Килийцев досталась такая же участь, а те, что выжили, травмированы войной, из-за чего не смогли реализоваться полностью. Слишком суровой оказалась и послевоенная пора.

Но погибли наши люди не только на фронте или в плену. Бесчетное число их было истреблено в фашистских лагерях уничтожения /БОГДАНОВКЕ, ДОМАНЬКЕ и др./ где погибли в частности, и мой РОДИТЕЛИ, и мой БРАТ/. Другие вернулись с фронта искалеченными от вражеских пуль и снарядов и уж совсем ничтожно малое число, чудом выжила и вернулось из лагерей измученными, с надрытами, с незаживающими душевными ранами. Такова судьба Килийцев..

Эта мрачная тень воспоминаний не дает нам покоя. Ужасная катастрофа /холокост/, обрушившаяся в годы второй мировой войны, унесшая жизнь миллионов, страшно задела наших Килийцев. Кошмар этого прошлого еще не рассеялся, ибо нет такой семьи, в которой бы не помнили громадное число погибших близких людей. Например, в одной только семье ФАЛИКОВЫХ погибли, кроме родителей, их дети: Мойше, Фолек, Шмари, Мехл, Рефул, Лиза, а высокий стройный Сруль - вернулся с войны без ноги. Но случалась нередко и так, что были уничтожены целые семьи поголовно, осталась только память о них. О тех, кому не удалось даже испытать силы любви, семейного счастья, радости материнства и вообще радости полноценной жизни.

Будем же достойны этой памяти - душераздирающей, кричащей до небес.

М. Я Н О В Е Р

זכרונות ליל פורים אחד

פורים - חג יהודי שמח, שבו ניצלו היהודים מהמן הרשע. לזיכרו אופים "אזני המן" ו"פלאדן", וקונים תרנגול הודו בלי להתחשב במחירו... אהבתי את החג כמו כל הילדים.

עוד לפני החג, נרשמה אמי בתור אצל שפרה חיימוביץ כדי לקבל תבניות עבור ה"פלאדן". תבניות יפהפיות בצורות שונות, של פרפרים, פרחים, כוכבים ובובות. בכל העיירה היו תבניות כאלה רק לדודה שפרה. כשנתנה לי אותן, אמרה לי: "את ציוצטר מלאך - לכי מהר הביתה, ואל תתעכבי בדרך כדי לשחק". רצתי הביתה, וממש על סף ביתי עצר אותי בן השכנים מוזיה מרקוזן: "מה יש לך שם, צפרדע ירוקה?" אולי נראיתי צהובה ירקרקה בגלל הקדחת, כי בעיירה שלנו ליד הנהר היו הרבה מים עומדים ויתושים. זכורים לי כנוייגנאי נוספים: "צ'ייניק" (קומקום), "מלקרובני" (חזור, חסר-דם), "פייטונשצ'יק", "גגה", "מרשמיל", "רספוטיץ", "פולישר גנב", "סולדט", "פורטונה" ועוד.

מוזיה ניסה לחטוף מידי את חבילת התבניות, ואני פתחתי בצעקות "געוואלד". ראשונה יצאה לחצר השכנה צפורה השמנה, אחריה קוזוקרו, ולבסוף הגב' מרקוזן בעצמה, שנהגה לעקוב מדלת דירתה מתי יוצאות הבנות של סרול כץ ועם מי. הפעם התערבה וגערה בבנה. אמי שלחה אותי שוב, והפעם לניסים קוגן להביא רחט, תפוחיזהב ושוקולד לבישול. השליחות היתה לטעמי. בתו של ניסים - ז'וזיה קבלה אותי יפה, ויחד עם ליובה מילגרם ועוד בנות שיחקו ושכחנו להביט בשעון, ולפעמים נאלץ אבי לבוא ולקחת אותי.

חג פורים הוא חג טוב, ואני אהבתי ללקק את הסיר של ה"פלודן". בהדרים היה ריח של חלה טריה, דג ממולא, "קוגל" מתוק ועוד. אבי חזר מבית-הכנסת והודלקו נרות. על השולחן חלה, וודקה, וישניבקה, ה"סיפון" שהיה מביא לנו ברקוביץ, מפה לבנה מעומלנת שחזרה זה עתה מהכובסת חרטינה.

החלק העליון והמעניין בפורים היה הופעת המסכות. ראשון הופיע איציק מרשמיליס, בנה של אשה קטנה ורזונת שהסתובבה בשוק ומכרה סרטים דביקים נגד זבובים, והיתה צועקת "בבני מוכי, בבני מוכי". איציק חבש כובע ישן שלא במידתו, וסמרטוט אדום כרוך לצוארו - זו היתה התחפושית. בהיכנסו דיקלם: "א גיטן פורים מיינע לייט, היינט איז פורים מארגן איז אויס - גיט מיר א פטאקל און שטיפט מיך ארויס" (היום פורים ומחר נגמר - תנו לי חמישיה וזירקו אותי מכאן). הנה הוא מושיט ידו לעבר אבי ופונה אליו בתרועה: "אתה איציק וגם אני איציק, והנה שכחתי את ההמשך..." "מה קרה, איציק", שאל אבי, "כבר סיימת את ההופעה? איפה ה'גענעץ' שלך?" "על גענעץ רגיל אני דורש לאי אחד, על גענעץ מיט א קרעי" - שני לאי. "טוב, איציק" ענה אבי, "אני מזמין מיט א יומטובדיקן קרעי".

בגמר הארוחה הלכתי להפגש עם ה"חברה", יוסלה לרנר, מאיר וייסמן ולייקלה פינקלשטיין ז"ל. התחפשו לצועניות, לצ'רלי צ'פלין, מלחים. היו גם גיטרות. בקשנו תרומות למען העניים וגם ל"מופר". היו מקומות שלא הסרנו את המסכות והיינו רק רוקדים ושרים. אצל הגב' נויסימוביץ היינו מתקבלים בשמחה, ובעלה משה ז"ל היה צובט את הצועניות, מכבד אותנו וזורק מטבעות רבות לקופסאות שלנו.

פורים האחרון לפני כניסת הסובייטים: הלכנו לבקר אצל הזוסביצים לאחר שחברתי חנה התארסה והיו הרבה מוזמנים. מאירקה וייסמן היה המוביל. הדוד של חנה - אשר, אהב בחורות יפות. הוא הסתובב סביב הצועניה, רקד אתי וניסה להרים את המסכה שלי. הבטיח לתרום סכום ניכר - אנו הלכנו והוא, ואפילו חנה, לא ידעו מי מסתתר במסכת הצועניה. משם הלכנו לד"ר רבינוביץ, נתקבלנו יפה. אחר כך כשיצאנו לרחוב ליד בית "השפקרים" פגשנו את "רספוטיץ" ואשתו חיה-דבורה - הם עמדו ודברו בהתרגשות תוך השמעת קללות בנוסח שלום-עליכם - "הלואי שיתן נדוניה כזאת לבתו - כפי שנתן לנו"... לא ידענו למי הכוונה, ואז גילו לנו שבקרו אצל הגביר יוסל ויינברג שתרם להם 2 תפוחים רקובים... ענינו להם שחבל על עצביהם. ידוע בכל העיר שאצל יוסף ויינברג יש הרבה תפוחים, אבל בכל יום הוא אוכל רק את הרקובים ולא נוגע בטובים...

המשכנו ללכת ברחובות קיליה. פגשנו קבוצה יותר גדולה שאספה כסף לקק"ל וביניהם היו 2 מסכות אמנותיות מעשה ידיו של אנדריאנוב, המורה לציור של הגימנסיה, דמויות נפלאות של הרצל וטרומפלדור.

פולינה קוסליצקי (ווינשטיין)

ОДНА ПУРИМСКАЯ НОЧЬ В КИЛИИ

Известно из покоя веков, что Пурим это весёлый еврейский праздник. Шутка ли сказать! Еврейки избавились от Хамана, а чтобы не забыли этот "нес" — пекут красивые "Ументаше", сладкий "Флуден", запекают индюка, как дорога бы не стоил. Как все дети в токе любила этот праздник. Мама, перед праздником, заранее становилась на очередь у Шифре Хаймович, чтобы получить формочки для "Флуден". Какие красивые формочки? На них было нарисованы, вернее в дереве выбиты бабочки, цветы, звезды, куколки.. Уникаго в городе небыло таких красивых, деревянных форм. Когда я их уже получала, тётя Шифра тысячу раз повторяла "ди цеоцтер молих" — смотри, не зайграся по дороге. Я бежала быстро домой с душой в пятках.

Дал Бог, когда зайти уже в калитку, стоит там Мозя Маркузан, мой сосед. "Что ты там пишешь "зеленая каба"? Зовут то меня иначе, но так как у нас было много комаров, значит и много малярии. Меня это болезнь токе не обошло и я была зелёная, жёлтая.. Разве только я имела прозвище? "Чайник", "малокровный", "райтончик", "гага", "мершимиль", "Распутин", "Цылейгер", "Тонев", "солдат", "фургуны" и т.д. Мозя продолжал рвать у меня из рук этот пакет и я подняла "гевалд". Вышли соседи: Цыпры ди гробе, Васелина Кожухарь и даже сама М-ме Маркузан, которая сложа руки, сидела на скамеечке перед домом, зная всегда, сколько раз дочка Сруль Каца выходит с дому и с кем.. Она поднялась и позвала своего "паршояна" — Что ты уже там натворил? Он удрал как опаренный...

Но это не всё. Мама еще посылала меня к Нусиму Когану за рахатом, апельсини и кухонный шоколад. Это я любила. Его дочь Мозя была рада моим приходом, рядом жила Люба Мильграм и еще пару девочек и я так заигривалась, что папа приходил меня искать.. Как было вкусно потсм облизовать казанчик, где варился "флудн". В комнатах пахло свежим "койличом", "Гефилте фиш" и сладким "кигале".. Папа приходил из синагоги, свечи горели, румяный калач, водка и вишнёвка, сифон /который привозил нам Беркович/, белая скатерть хорошо накрамалена и выложенная нашей прачкой Харатины.. Но самое приятное и веселое было, когда приходили маски. Кто вы думайте приходил первый? Йицик Мершимильс. Вы его все знаете? Это сын худенькой маленькой женщины, которая ходила по базару и продавала липкие ленты от мух, крича: "Бабены мухи" Бабены мухи".

Шея у Йицика была обернута красной тряпкой, на голове старая поблехшая шляпа и это называлась "маска" — заходил он и сразу начинал: "а гитн пирым, а гитн пирым майне лайт, айнт из пирым, моргн из ойс, гит мир а птакл ин штыпт миш аройс !" — "Что йицик это ты уже закончил свое выступление?", спрашивал папа, "А где твой "гейнец"? — За простой, я беру лей, а за "гейнец мит а крей" — 2 лей...

Я ждала чтобы уже скорей кончилось ужин и пошла к ребятам Моселе Лернер, М. Вайсман, Лсикале Ринкельштейн /З.Л./ — Наши маски были: цыганки, Чарли Чаплин, матросы и гитара. Мы собирали в пользу бедных, Мопр. Еслибы жила М-ме Нусимович, моглабы спонсировать одну пуримскую ночь, еще Мойше кил, он любил щепнуть цыганку, угощать и достаточно много бросать денег в наши коробки. Пурим 1940, тогда дочь Лсйба Зусевича объявилась невестой. Гостей было много. Ушеру Зусевичу /з.л./ понравился мой костюм. Я сним заигривала, танцевала по цыгански. Он меня крутил во все стороны, хотел приподнять маску, обещал нам прилично бросить денег. Я так ему и не призналась. Попели, потанцевали пошли дальше по направлению к др. Рабиновичу. Там конечно Мейра узнали, угостили нас и мы пошли дальше. Возле Шапкара стояли двое и прокленали как только Шулем Алеихем умел. Это были "Распутин" со своей женой Хайдвоире, — "Чтоб он столько дал своей дочерке "нодн", сколько он нам дал"... Кто? — Мосел Вайнберг, ответила пара. "2 гнилых яблока" — Глупые вы люди. Разве вы не знаете, что он сам всю зиму, ходил по базаре и выбирал порченные яблоки. Хорошие, ему жалко кушать...

Мы шли по улицам, встречали другие группы молодежи. Одна из них, почти 15 душ, от Керен Кайемета включая доктора ГЕРЦЕЛИ с бородой /точно по фотографу/ и маска Трумпельдора — зделанные учителем по рисованию Килийской гимназий, Андрианов..

Мы пели и смеялись в эту красивую п у р и м с к у ю н о ч ь

ПОЛИНА КУСЛИЦКИ /ВАЙНШТЕЙН/

אישים שהתבלטו

(א) אדם - חידה

מי בקיליה לא הכיר את חיים (הארי) פיבובר? לצערנו - איננו עוד בין החיים, אך זכרו חי בינינו. בעת השלטון הרומני היה חיים קומוניסט פעיל במחתרת, ומצד שני שימש כחזן בבית הכנסת! יתכן שלא היתה דוגמא כמוהו בבסרביה או בכל מקום אחר בעולם. ידוע שהקומוניסטים היו תמיד חילונים גמורים. ובכל זאת, חיים פיבובר הלך לבית הכנסת, שר והתפלל מכל מכל הלב. ואני מהרהר - איך אפשר להסביר תופעה זאת: אולי התכוון הקומוניסט פיבובר להסיח את דעתה של ה"סיגורנצה" (המשטרה החשאית) מפעילותו במחתרת? ואולי שאף להיות עצמאי במנטליות מעורבת, המשלימה בין שתי פילוסופיות המנוגדות זו לזו? יש לציין שחיים פיבובר פיתח את אמנות שירת החזנות. ב-1940 התגלה צד נוסף של בקיאותו במוסיקה - אני נזכר שמיד לאחר שממשלת בריה"מ הגישה אולטימטום לרומניה המלכותית על החזרת בסרביה - אירגן חיים פיבובר במועדון הפועלים של קיליה את הנוער והקים מקהלה ובה לימד שירים סובייטיים כגון: "האינטרנציונל", "רחבה ארצי-מולדתי", "פוליושקה", "הרוח העליונה" ועוד. זאת אומרת, שגם לפני 1940, ידע האיש לשיר, ולא רק תפילות. זה היה האיש שחי בינינו. יהי זכרו ברוך!

(ב) כולם הכירו אותה

את ורה איסצנקו הכירו כולם בקיליה (וכן את אביה - גבר גבוה חצי-חרש שהיה מטייל ברחובות העיר עם כלבלב קטן). ורה נבדלה מגויים אחרים ביחסה האוהד ליהודים, מבלי להסתיר. היו רבים שחשדו על קשריה עם ה"סיגורנצה" (המשטרה החשאית) וזאת מפני שהיתה נפגשת לעתים עם אנשיה. והנה נודע "משהו" על זה שנים רבות אחריכך מפי המשורר, בן עירנו, מיליה בוקוב. הוא סיפר לי ולאחר זמן פרסם זאת בכתב: "בזמן שלמד באוניברסיטה של בוקרסט, למדה שם גם ורה (אמנם בפקולטה אחרת). בקיץ היו נפגשים בקיליה. פעם אחת הודתה ורה, כשדמעות בעיניה, שאנשי ה"סיגורנצה" ביקשו ממנה לעקוב אחרי בוקוב ולדווח... צריך להודות שבאותם הימים (בעת שלטון הרומנים) עצם הודעתה ואזהרתה היה מעשה של יושר ואומץ. מ. ינובר

LEODI IZ NASHETO GRADA

Человек-загадка

Кто в Килии не знал Хаима /Харри/ Пивовара? К сожалению его уже нет среди нас, но память о нем живет. Это был интересный человек, и о нем стоит поговорить.

Незаурядная личность, Х. Пивовар тем и интересен был, что он как бы сочетал в себе почти несовместимое: при румынской власти был активным коммунистом-подпольщиком - одним из руководителей городской партийной организации; с другой стороны, он выступал в качестве кантора в синагоге.

Это было чрезвычайно явление и, вероятно, нигде не имевшее тогда аналогов в Бессарабии. Ведь коммунисты, как правило, были воинствующими атеистами. И все же, Хаим Пивовар шел в синагогу и пел, прекрасно пел, молитвы.

Размышляя над этим, начинаешь думать, чем это объяснить: то ли желанием Пивовара коммуниста отвлечь внимание "Сигуранцы"/тайной полиции/ от его деятельности в подполье, то ли оригинальностью и независимостью его ментальности, образу мышления, допускающей совмещение двух почти несовместимых проявлений?

Как бы то ни было, факт остается фактом: перед нами необыкновенная и сложная личность. Отметим, что Х. Пивовар включился в развитие канторского искусства, а в 1940 году обнаружилась еще одна сторона его музыкальных знаний: помнится, сразу после того, как правительство СССР предъявило Румынскому королевству ультиматум о передаче Бессарабии, он организовал в городском рабочем клубе, изучение Килийской молодежи советских песен. Мы с его помощью начали петь в хоре такие песни, ранее запрещенные, как "Интернационал", "широка страна моя родная", "веселый ветер", "Полюшко-поле" и др. Значит, и до 1940 года, он пел не только молитвы...

Вот такой человек жил среди нас в Килии! Вечная ему п а м я т ь !

ВСЕ ЕЕ ЗНАЛИ

Веру Исаченко знали все в Килии /как впрочем и ее отца - рослого глуховатого мужчину, всегда прогуливавшегося по улице с собачкой/ В отличие от ряда других христиан, она к евреям относилась дружелюбно и не скрывала это.

Одновременно некоторые считали что она была связана с румынской охранки "Сигуранцей"; может быть, потому что встречалась с некоторыми ее работниками. Но одна неизвестная сторона ее личности обнаружилась много лет спустя из рассказа нашего земляка, поэта Ем. Букова. Он рассказывал мне, а затем - то же в своих опубликованных воспоминаниях, что учился в Бухарестском университете тогда же, когда и Вера, только на разных факультетах. Летом, во время каникул, они нередко встречались в Килии. Однажды она в слезах призналась ему, что работники "Сигуранцы" просили ее следить за его деяниями /так как он, как коммунистический подпольщик находился под негласным надзором, о чем после войны доказано документально/; сказала она также, что ее просили фиксировать его высказывания, а затем доложить...

Надо отметить, что в то время, в тех условиях - это ее признание, явилось честным поступком

М. ЯНОВЕР

כיצד התהוו דורות

כמה גורמים השפיעו על התארגנות הנוער היהודי בתקופה שבין שתי מלחמות העולם. היו אלה: בתי-הספר - העממי העברי "תרבות", הגמנסיה המקומית, בתי-הכנסת וארגוני הנוער הציוני.

ביה"ס "תרבות" נפתח ופעל כתוצאה ממאבק בלתי נלאה של האינטליגנציה היהודית למען חינוך לאומי לדור הצעיר. לפני הסטנוגרמה משיבת הפרלמנט הרומני מ-24 ספטמבר 1930 (*Monitorul Oficial* № 76), שבה הופיע הציר היהודי מ. לנדאו, שדרש הרחבת זכויות בתי-הספר העבריים והטבות כספיות מינימליות (פחות מהתקציבים שקיבלו בתי-הספר הרומניים) והנה תשובתו של שר החינוך והדתות הרומני ד. קוסטסקו, אשר דחה דרישות אלה כמוגזמות ביותר:

Un necunosător ar putea avea impresiunea că acest învățământ la noi este "într-o mare, mare suferință..."

"לאיש בלתי בקי יכול להווצר הרושם, שרשת החינוך הזאת (העברית) נמצאת כאילו במצב קשה אצלנו..." הפעילים היהודים המשיכו ללחום לזכויות החינוך העברי, וכך נפתחו גם בקליה ובהרבה עיירות וערים קטנות מוסדות חינוך הלומדים (ואני בתוכם) קבלו בבתי-הספר אלה חינוך כללי, ומלבד זה למדו עברית, היסטוריה ותולדות א"י, ועוד. ראויים לציון המורים המסורים של "תרבות" בקליה: רדוליאנסקי, וייצמן, וינוגרד, מאיר ויניצקי, ווולך. הם חזקו ושבחו את חייהם של דורות של צעירים לחיים של ממש. בעיר לא היתה גמנסיה "תרבות", ולפיכך למסיימי "תרבות" לא היתה ברירה אלא להמשיך בגמנסיה המקומית ע"ש אנג'לסקו. האוירה והנוהגים בה היו על "טהרת" הלאומנות הרומנית, ורק פה ושם היו מורים עם גיש ליברלית כלפי היהודים. נתאפשר לרב הקהילה רבינוביץ (יליד הממלכה הישנה) להורות שעורי דת ישראל. בשנות ה-30 הצטיינה גם המורה היהודי למוסיקה יוסף פליקוב ממסיימי הקונסרבטוריה של בוקרסט. פליקוב יסד תזמורת כלי נשיפה וכן חוג דרמטי מוסיקלי בשם "החבריה", שם שנלקח מהסרט הסובייטי המפורסם.

גורם בעל השפעה על התהוות התודעה היהודית היו ארבעת בתי-הכנסת. בתי-הכנסת הגדול בקליה - היכל של ארכיטקטורה מפוארת מבחוץ ובעיקר בפנים. כל 4 בתי-הכנסת נחרבו בזמן המלחמה. בבתי-הכנסת היו מתפללים, וזה חיזק כמובן את הדת והמסורת בקרב המשפחות. אולם בנוסף לזה, התכנסו שם כדי לשמוע חדשות, על המתרחש בקרב היהודים בגולה ובארץ ישראל. פעמים רבות היו הופעות פוליטיות של שליחי הקרנות או המפלגה היהודית הלאומית, שנאבקה על נציגות יותר גדולה בפרלמנט הרומני. הגורם השלישי - הסתדרויות הנוער הציוני, "מכבי", "גורדוניה" ו"ביתר", בהם התנהלו פעילויות ציוניות מכל הגוונים ובעיקר בחגים היהודים. נשלחו צעירים להכשרות של חלוצים, מהם גם עלו לא"י. הדור הצעיר הכין את עצמו לאותה מטרה (א"י), וגם אלה שלא זכו לעלות ארצה באותן השנים, שמרו בליבם את הכמיהה והגהלת גם בשנות המלחמה והתקופה הממושכת של השלטון הסובייטי, עד לימינו אלה.

א. י. אבר

ТАК ФОРМИРОВАЛИСЬ ПОКОЛЕНИЯ

Несколько факторов повлияли в довоенное время на формирование еврейской молодежи в Килии. Прежде всего, это учеба в школе "Тарбут" и в местной гимназии; затем было влияние синагог, посещение сионистских организаций "Гордония" и т. д.

В том что касается школы "Тарбут", ее открытие в Килии /как, впрочем, и в других городах и местечках Бессарабии/ явилось следствием упорной борьбы еврейской интеллигенции за национальное воспитание подрастающего поколения.

Передо мной стенограмма заседания румынского парламента от 24 сентября 1930 / см. "Мониторул Официал" №76/ Здесь приводятся выступления в прениях по запросу депутата М. Ландау, который добивался создания оптимальных условий для работы еврейских школ. И вот ответ министра просвещения и культов Д. Костэеску, утверждающего, будто депутат утрирует и может, не дай бог, случиться что:

/"несведущему может казаться, что это /еврейское/ просвещение, уж очень - очень страдает у нас..."/

К чести еврейским активистам, надо сказать, что энергично боролись за расширение и улучшение работы школьной сети "Тарбут" следствием чего явилось и открытие в Килии еврейской школы. Учащиеся /и я в том числе/ получали там, помимо общего образования, элементарные и вместе с тем важные знания по ивриту, юдаистике, истории и географии Эрец Исраэль. Хочется в связи с этим упомянуть добрым словом директоров Вейцмана, Радулянского, Винограда, учителей Меера Винницкого, Волоха и др.

Ввиду того, что в городе отсутствовала еврейская школа высшей ступени, учащиеся начальной школы "Тарбут" продолжали учебу в гимназии, носящей имя румынского профессора Анджелеску. Здесь, несмотря на шовинистскую политику румынских властей, все же отчасти присутствовал еврейский дух: уроки религии еврейским ученикам преподавал Килийский равин Рабинович. Тем самым обеспечивалась некоторая преемственность еврейского воспитания после "Тарбута".

В гимназии были, правда-изредка, и другие еврейские учителя. Во второй половине 30-х годов, здесь пользовались большой популярностью преподаватель музыки ИОСИФ ФАЛИЖОВ, выпускник Бухарестской консерватории. Он также руководил духовым оркестром и музыкально-драматическим кружком гимназии, сам писал сценарии и готовил по ним спектакли группы "бэици вессель" /"веселые ребята"/. Интересно отметить, что это название было идентично названию известного советского фильма, а отдельные веселые мизансцены бывали не хуже выступлений по румынскому радиовещанию эстрадных артистов СТРОЕ /кстати, еврея/ и ВАСИЛАКЕ.

Другим формирующим фактором явились синагоги. Их было в предвоенные годы четыре в том числе - Большая Синагога, прекрасный архитектурный памятник. Ни одно из них не сохранилось. Все было разрушено во время войны /и поже/

Однако в годы их существования, они оказывали большое влияние на старшее поколение, а через него - на детей. Дело в том, что синагоги играли большую роль в поддержании чувства единства евреев как народ. Здесь в условиях галута, во время молитв и изучения Торы, употреблялся иврит, символизирующий еврейскую сущность.

Под влиянием синагог, Килийские евреи соблюдали религиозные и национальные традиции, отмечали праздники. Кроме того, собравшиеся здесь люди, неминуемо беседовали о положении евреев в стране, во всем мире. Таким образом, вокруг синагог всегда кипела еврейская жизнь.

Параллельно в Килии шло формирование еврейской молодежи в рамках сионистских организаций "Гордония", "Бетар" и "Хашмоная". Здесь углублялось наше познание тяжелого прошлого еврейского народа, его культурных ценностей, изучались жизнь и деятельность выдающихся людей стоявших у колыбели сионистского движения.

Подрастающее поколение готовилось через эти организации к поездке в Эрец Исраэль. Часть из них уехало, другие не успели, но в их душах огонек продолжал гореть, и они с честью пронесли его через годы и расстояния вплоть до наших дней.

М. ЯНОВЕР

החוגים הדרמטיים

היו קיימים בשנות ה-20 וה-30. בהתחלה היו המארגנים יעקב בוטושנסקי ואייזיק לייב סוסקיין (הדוד של פוליה ויינשטיין). סוסקיין ביצע את התפקיד הראשי בהצגת "הדיבוק". בשנות ה-30 היה המארגן מאיר ויניצקי המורה של בית-ספר "תרבות" אשר ביים את סיפורו של שלום עליכם "אנשים". התפקידים בוצעו ע"י מאיר וייסמן, שעה פפרמן, זיליה מרקוזן, אסתר פינקלשטיין (שוורצמן) ודינצה גרינברג, בליווי כינור (זיוניה קוגן). כמו כן הוצג המחזה "מוטקה הגנב". ב-1938 הוצג מחזה אקטואלי מפי איליה קונסטנטינובסקי ובהשתתפות בוריה מרקוזן ומאיר וייסמן - "קיליאר אויף דער בימע". אני זוכר גם הופעה של המחזה "חנה-לה" בהשתתפות הנוער מקיליה ובבימויו של אדולף זיגלוואקס מאקרמן.

מפי מאיר וייסמן

ЕВРЕЙСКИЙ ДРАМКРУЖОК существовал в 20-30е годы. В начале 20х годов, его организаторами были Яков Ботошанский и Азык-Лейб Соскин. Он исполнил главную роль в постановке "Дер Дибук". В 30-е годы, учитель Тарбута, Мейр Веницкий инсценировал рассказ Шолом Алейхема "МЕНЧН", роли исполнили: Меер Вайсман, Шая Феферман, Зиля Маркузан, Эстерка Бинкельштейн/Шварцман/ и Дынця Гринберг. На скрипке играл Зюня Коган. Также поставили пьесу "Мотьке ганев"

В 1938 году, Боря Маркузан и Меер Вайсман по сценарий Люси Константиновского, поставили на сцену "Килиер о'ф' зеиер бине". Однажды из Акермана приехал Адольф Зигел вакс и силами Килийской молодежи поставил им же написанную пьесу "Хонале"

ЕВРЕЙСКИЙ СУДО-СЪЕРЕГАТЕЛЬНЫЙ БАНК существовал до 1940 г. Почетным директором был доктор Рабинович а затем Раул Сафрис. Фактическим руководителем был Карл Левентон, кассирами были Рая Меремс /жена Изи Давидовича/ а затем Майка Вайсман /сестра Меера/ бухгалтером был А. Глухой.

בשנים 1918-1930, התפתחה התנועה הציונית לממדים שטרם נודעו ובעיקר בין הצעירים. אולם צריך גם לציין שבקרב הנוער היהודי היתה גם תנועה קומוניסטית מחתרתית. היו גם משפטים נגד הקומוניסטים.

מפי מאיר וייסמן

ЧИСЛО ЕВР. НАСЕЛЕНИИ На сколько я знаю, в 1940 в Килий насчитывалось около 3000 евреев / По расчетом Л.К., обоснованно на списках комиссий для распределений ма- цос, при евр. общины - 2400-2500/

В 1940 - три синагоги были закрыты, осталось только "БеисМедраш", где состо- ялось молитвы до начало войны.

М. ВАЙСМАН

+ / Этот последний факт, еще не утвержде- нный Л. К.

על מספר יהודי קיליה

לפי דעתי (מאיר וייסמן) היה מספר יהודי קיליה לא פחות מ-3000 בשנת 1940. עם כניסת הצבא האדום, נסגרו 3 בתי-כנסת והושאר רק "בית המדרש" שם התקיימו תפילות עד התחלת המלחמה, יולי 1941. (!?)

אנטישמיות:

מספר "יהדות בסרביה", דף 384: כקוץ 1928 הוגשה תביעה משפטיית נגד יהודי העיירה קיליה, על סגירת חנויותיהם גם ביום שבת. לפני שתי אינסטנציות הפסידו היהודים במשפט ונענשו, אז פנו בערעור לבית הדין הגבוה לצדק.

חזנים

מספר "יהדות בסרביה", דף 634: רדזיובילר מרדכי מתלמידיו של נסיי בלור בקישינוב, בעל קול בריטון. התפלל לרוב בבית הכנסת הגדול בקישינוב וגם בערי בסרביה אחרות (כולל קיליה).

ליפקיבקר יעקב חזן צעיר (בשנות השלושים) בקישינוב ואחר כך בבולגיה. התפלל 3-4 עונות של ימים נוראים בבית-הכנסת הגדול של קיליה - השאיר רושם בלימחה על כל מאזיניו.

וייסלייב פסח, התחיל הקריירה שלו עוד מילדותו, אחר כך טנור-לירי. התפלל בבית-הכנסת הקוראלי של קישינוב, משם עבר לאודסה ולמד בקונסרבטוריון של הזמרת ביאלוגורסקי. למד חזנות אצל פיני מינקובסקי. אחר כך התפלל גם בליווי מקהלה בקישינוב, אקרמן וקיליה. משנת 1948 בישראל והתפלל רק ב"ימים נוראים" בתל-אביב, יפו, בתים וחולון.

מזכרונות מוזיה מרקוזן

היהודים אירגנו הגנה עצמית. אני זוכר (הייתי אז בן 10-9) שבמרכז העיר שהיה מאוכלס ביהודים, הילקו את הרחובות לאיזורים ולכל אחד מהם נבחר אחראי. לנערים נתנו משרקות והיינו צריכים לפטרל בשעות קבועות, ובמקרה של סכנה לשרוק ולהודיע מיד לאחראי של האיזור.

היו סיפורים שד"ר רבינוביץ, שהיה אז במועצת העיר, לקח סוס מארגון מכביהאש, הגיע לכנסיה הליפובנית ופנה אל הכומר: "שמעתי שהליפובנים רוצים לארגן פוגרום נגד היהודים, ואם תעזוב לבצע אותו תדעו שלנו יש "סמריאבורנה" (הגנה עצמית), ובשלב ראשון אנו נשרוף לכם את הבתים שלכם והכנסיה שלך ואחריכך נגו על בתינו".

הכומר, לפי השמועה נבהל מאוד ונתן פקודה שיפעילו את פעמוני הכנסיה. כשהתאספו המתפללים הליפובנים - פנה אליהם הכומר ודרש שלא השתתפו בהרפתקאות נגד היהודים ואפילו דרש מהם שהליפובנים הצטרפו להגנה על היהודים. כמה אמת יש בסיפור זה - אינני יודע - אבל בטוח שהיו שמועות כאלה...

Еврейский драматический кружок существовал в конце двадцатых и начало тридцатых годов. В нем принимали участие Дейбш Розенфельд, Ушер Зусевич, Срулик Гуревич и другие еврейские студенты

Еврейский ссудо-сберегательный банк. Директором его был К. Левентон бухгалтером Аннета Гольдман.

Еврейская библиотека - была очень богата в книгах. Читателями были люди разных национальностей. БЫЛА РАСФОРМОВАНА в 1940 году, помещение отдано под квартиры

СИОНИСТСКАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ, была очень активная между 1918-1940. Был денежный сбор за Керен Каимет и Керен Гаиссод. Среди активных и очень честных сионистов хочу и следует отметить Меера-Иойнэ Глухой /портной/ и его сын /бухгалтер/ за что и были репрессированы. Никто из них не вернулся.

Б. С. Д. /родился в Килий, проживает теперь в другом городе, сообщает нам о некоторых действиях советских властей в Килий в 1945-52

До войны действовали четыре синагоги. Во время войны /румыны/ и после /советы/ были разрушены ВСЕ ЧЕТЫРЕ СИНАГОГИ. Там где была синагога /"Бейсмедрыш", там сейчас сквер и памятник погибшим морякам. Там где была Большая Синагога, по улице "Ленина" была основательно построена - Разрушителям /1949 г./ пришлось много потрудиться чтобы ее снести. На этом месте построили клуб судоремонтного завода. Остальные две синагоги были снесены до моей демобилизации /1946/

В помещениях бывшей еврейской общины - теперь детский садик?

После войны, в одном из частных домов, принадлежавший Давиду МИХАИЛЕВИЧУ, на празднике "РОШ ГАШОН", собрались верующие еврей чтобы помолиться. Награна милиция и разогнала молящихся евреев, а представитель Райфинотдела конфисковал "ТОРУ"

В данное время свободно разрешают верующим молиться. /очень мало осталось/

В 1940-1, были подняты ночью много народа, по §§ 38-ой и 39-ой. Некоторые были высланы за 50 км от границы. Другие в очень далекие края. В т. ч. Зусевичи, Кацы, Байнберги, Герцовичи, Коганы и многие многие другие! Только малая часть из них уцелели и вернулись, но не в Килию

החוג הדרמטי של קיליה בהנהלת שלום יודקוביץ, הציג בין היתר את המחזה "מוטקה הגנב". במחזה השתתפו שייקה פפרמן, נליה גורביץ, מניה קיציס ועוד.

בתזמורת כלי הנשיפה היו הרבה צעירים, חלקם נמצאים בתמונה שמופיעה בספר, ואני זוכר גם את נ. קופרשמידט.

"הבנק היהודי" - למעשה קופת מילוח וחסכון, משרדיה היו בביתו של שייקה לחמנוביץ ברח' מלירדונאיסקאיה.

הספרייה היהודית שנקראה ע"ש א. פרלשטיין היתה ברחוב הראשי. הספרים היו בכל השפות. כל התושבים העריכו את השיבות הספרייה הזאת.

סכנת הפוגרומים - אני זוכר את מאורעות 1924 לאחר ההתקוממות של טטריבונר. היו כאלה שרצו לעשות פרובוקציות נגד היהודים והפיצו שמועות שמכינים פוגרום נגד היהודים שבראשם יעמדו הליפובנים שהיו גרים בפרברי העיר.

גלויים ממכתבו של ב.ס.ד.
ליד קיליה, המתגורר כיום באחת הערים של ר.ס.פ.ס.ר.

התנועה הציונית היתה פעילה מאד מ-1918 עד 1940. בין הפעילים המסורים יש לציין את מאיר יונה גלוחוי (חיט) ובנו רחל החשבון שהוגלו ע"י הסובייטים לסיביר ואיש מהם לא חזר משם חי. עד 1940 היו בעיר 4 בתי-כנסת פעילים. בזמן המלחמה (הרומנים) ואחריה (הסיבויטים) הרוסו את 4 בתי-הכנסת הנ"ל. במקום שם היה "בית המדרש" כיום ככר ומצבה למלחים שנשארו במקום שם עמד בית-הכנסת הגדול, נבנה מועדון של המספנה. מלאכת הריסת הקירות (1949) נמשכה הרבה זמן והיה צריך להביא כלים מיוחדים. עוד 2 בתי-כנסת נוקו מעל פני האדמה, עוד לפני שחרורי מהצבא האדום ב-1946. אחרי המלחמה, התכנסו כמה מנינים של יהודים בביתו של דוד מיכלביץ כדי להתפלל בראש השנה. המיליציה התערבה וגזרה את היהודים ופקיד "רייפינאודל" החריס את ספר התורה. כיום מרשים כבר להתפלל, אולם נשארו מעט מאד מתפללים. ב-1940/1 נאסרו בלילות מאות אנשים שהוגלו באשמות סעיף 38 ו-39, ביניהם היו המשפחות זוסביץ, כץ, ויינברג, גרצוביץ, קוגן ורבות אחרות. רק חלק קטן מהם ניצל בחיים וחזרו מהגלות, אולם לא לקיליה.

בחתונת דודו בנו של איזיה (זיסמן) זהר, 10.7.73. מספר אנשי קיליה בישראל שעד כה לא הופיעו בתמונות אחרות: הראשון מימין קנטרמן מיליה, ליד הגב' נוסיםוביץ סוניה חיימוביץ, ליד ז'אן נוסיםוביץ איזיה גולדמן שירד אחר כך לארה"ב. אשתו של גולדמן ליד הכלה.

תמונות קולקטיביות עד 1939

ליזה ולייקה פינקלשטיין, פוליה ויינשטיין, בומה דוידוביץ, דובין איליה ואברמוביץ ליובה.

הגשר שליד ה"פונטון" והדנובה היתה קפואה. משמאל לימין: ברוצקי סשה, קוגן ז'וזיה, קיציס

סינדה, פולפרמן מיליה ואשתו

ז'וזיה קוגן, ויסמן מאיר, רוזנבלט ריבה

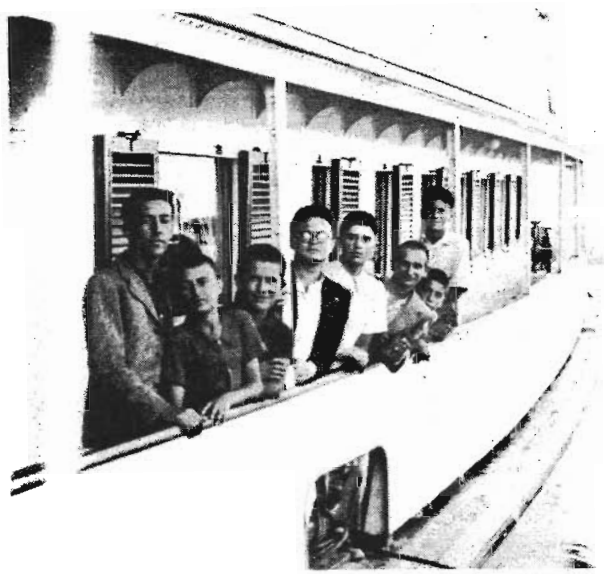

נשפחת פוליה ויינשטיין

Mażurule plecării puetekului Notea Rabinovici

קבוצת צעירים בשנות ה-30: דיז'ור ראובן, בלומנטל לייזר, גולדנשטיין מוניה, קופצ'יק נלי, בלתי מזוהה, קופצ'יק מכל, רבינוביץ מוטיה, דוידוביץ מוניה, בלתי מזוהה, בלומנטל שמואל, גורביץ ישראל, דיז'ור רוזה, פדיה פיש.

ל. קונסטנטינובסקי - שנה לפני עליתו ארצה: 7 צעירים בהדרכתו ע אוניה בנמל. ביניהם וידה אלברג וקנט.

פפרמן שייקה, בומה ופוקה דוידוביץ, זינה פפרמן, צילה ויסמן,
מעל לחתן פרידה שורצברג ז"ל. עדה דוידוביץ, אניה קניש (דוידוביץ)
עם שמלה לבנה, סופה יבלוצניק (ברודסקי), פוליה דוידוביץ, מירה גרינברג,
פוליה ויינשטיין, פרלמוטר אטיה, אברהם ורוזה דוידוביץ, הגב' גולדנברג
(בית מרקחת).

23 אנשי קיליה ותינוק. טרם פענחנו שמותיהם.

וייסמן שרה, מילגרם שורה, קונסטנטינובסקי אידית

מיכלביץ האב והבן, חייקה זוסביץ, הגב' בורוכוביץ, דוליצקאיה, פניה ויינשטיין

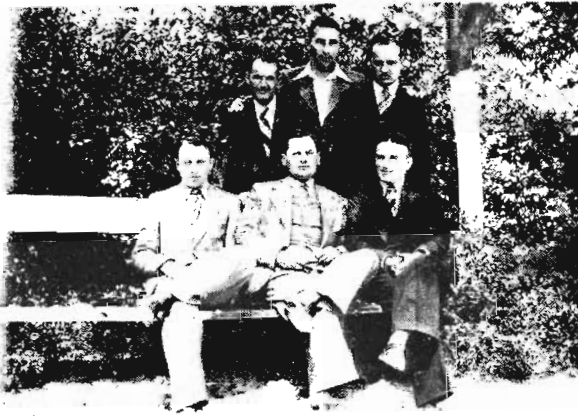

אחרי החתונה של ריבה רוזנבלט. צלום באניה.
אסתר וחיים רוזנבלט ז"ל (ההורים), שוניה ולאוניה ז"ל (האחים)
ריבה ובעלה (לא מקיליה) ז'וזה, פוליה ובמליס

קבוצת כדור-רגל של נערים "ברק"

16 נערים מהם 14 יהודים. למטה מצד שמאל - בנו של ניקו דורין שאביו וסבו היו ראשי ה"קוזיסטים" האנטישמיים.

איסק חיימוביץ וכו', ראה צילום קודם

בלתי מזוהה, חינצ'קו (?), וליה ציו, מ. חיימוביץ, שרה ויסמן, שורה קרבצ'נקו (?), בלתי מזוהה מחזיק את העתון "אוניברסול"

פוה, מיליה, ליוסיה, בלתי מזוהה, ששה זיסלייב, יוסף מבנדרי

גרצוביץ (רוקה), איסק פיינשטיין, מ. חיימוביץ, בלתי מזוהה, רוטנשטיין אליושה, אורלובסקי, ברקוביץ יעקב, בנהרב יעקב

מימין לשמאל: דינה חרלמב, קוגל (הצלם), רחל דורפמן (חיימוביץ)
הניה קוגל, בעלה של דורפמן

משה פליקוב, ווניה אפרמוב, חיים מרימסקי, שיעה זוסביץ,
פוליק קוגן, קוקה אנטובו

דוידוביץ איזיה אשתו רעיה, הבת לילי, יוסף ברנר ומשפחתו
יוסף לייב כץ

על אניה: פוליה, לייקה פינקלשטין, ריבה בלכמן

בלתי מוזהה, קנטרמן איזיה, דוידוביץ מוזהה, בלומנטל שמול וליזר,
בלתי מוזהה, גולדשטיין מוניה

"הקמיש" - בטיה וטבה כץ, פווה קוגן, חנה בת סנדר חיימוביץ

מימין לשמאל: פולפרמן, דוידוביץ בוריה, גרשקוביץ מיליה, גרנובסקי מאיזמאיל וליוסיה קונסטנטינובסקי

שיקה גולד, משה ברודסקי, מ. חיימוביץ, איסק חיימוביץ ופולפרמן

מרקוזן זיליה, ליטוין יוליק, גולדמן איזיה, קוגן פוליק זיסמן איזיה, גולדנברג עזריאל, מרימסקי תייק, גדינברג נחמן, מיוור קוגן, נובוחטקין קוליה, פליקוב משה, סטוליאר קיבה, ויסמן מאיר, רבינוביץ פימה.

אידיס ומלכה קונסטנטינובסקי, וייסמן מייקה, אטיה פרלמוטר, מלכה כץ, דוליצקי

איסק חיימוביץ, מ. חיימוביץ, שיקה גולד, קרבצנקו, בוריה מרקוזן, בוריה דוידוביץ

ישראל שילדקראוט (שליח קרן היסוד), מורי "תרבות":
וינוגרד, אשתו, גוסטה וולוף וליאונה ק.

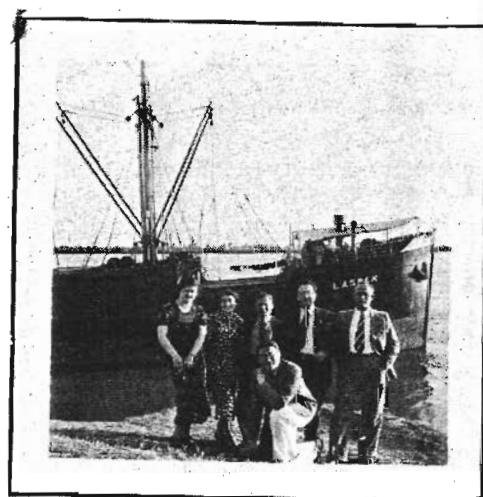

בנמל אודסה: ד"ר רבינוביצים (בעל ואשתו), טבה ואידית קונסטנטינובסקי,
יוסף ברקוביץ (בעלה של אידית) מקבלים תיירים מישראל.

בצרנוביץ פוליה, ריבה רוזנבלט, חיים רוזנבלט, מקבלים תיירים מישראל

ליפה קנט, קומרובסקי ג., ליאניה רוזנבלט

כנ"ל ליד אוניה משא במרחק 8 מטר מהחוף

קצרגינסקי שורה, זינגר דוד

החתונה של דודל מיכלביץ, לידו אביו עם הזקן, כל היתר לא ידועים, חומר למחקר

ספיבק דניאל ומשפחתו ביחד עם נטע בלכמן ומשה פייגין

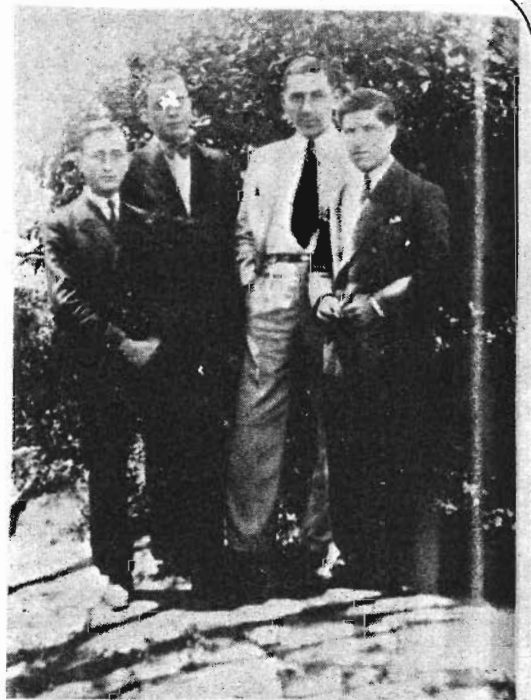

בית טיפוסים חדיקומתי בקיליה, שלג חורף
צאליס פיניה ומנניה, דינה וליאניה
חרלמב, דודיה שורצמן

אידיס קונסטנטינובסקי (בית ברל), דורה אורבנור, רוזה דיז'ור (אופן)
שרה וייסמן, שליה סטרכילביץ (בת לייב), טוניה ברשדסקאיה

בלתי מזוהה, מ. חיימוביץ, סשה ברודסקי, שוקה פינקלשטיין

פוליה, ז'וזיה וריבה על הפסודות ענקיות

מישה, מיליה, ליוסיה, בלתי מזוהה, גרנובסקי מאיזמאיל וסשה

יוסוביץ גצל ופרידל, בלכמן נוטה ואנה

ליאוניה ק. עם קבוצת חניכים,
ביניהם וידה אלברג, האחים קנט ועוד

אידיס, מלכה כץ, שרה, אטיה פרלמוטר, טוניה ברשדסקי, שליה סטרכילביץ, רוזה דינור, מלכה קונסטנטינובסקי

ד"ר נ. רבינוביץ עם עוזריו בחצר בית בנייהם ליוקה פינקלשטיין, נטה בורוכוביץ

חיים פפרמן, נטה בורוכוביץ והוריה, 3 בלתי מוזהים

מימין לשמאל: ויינשטיין ניוניה ז"ל, דוידוביץ טוניה, בלתי מוזהה, ריבה
ברקוביץ ז"ל ריבה ברשדסקי, ליאוניה ברשדסקי (בו שמואל)
פאיה רבינוביץ, טניה ויינשטיין (מר), חיימוביץ (בת קלמן).

ריבה רוזנבלט, מיליה גולדמן, פוליה ויינשטיין,
על רקע שרידי חומת קיליה העתיקה.

קבוצת צעירים יהודים ורוסים, בערך 1939

סויבה וליאניה חיימוביץ

זכרונות

נולדתי למשפחה אמידה, בעלת חנות "כלבו" גדולה. גם אמי עבדה יום יום בחנות. אחי פווה, היה ב־6 שנים מבוגר ממני והיו לו חברים שלו. לא מצאתי ענין וחמימות בבית, מצאתי אותם בבתי השכנים, משפחות ליחובצקי וקרסניאנסקי.

רוזה ליחובצקי היתה אלמנה עניה ולה שלש בנות ושני בנים. היתה "סארבעריץ", כלומר אופה עוגות. בעבודתה, לא היתה מגיעה הביתה ימים שלמים. הבן והבת הגדולים עבדו גם הם. הבת האמצעית, שבע, למדה חייטות אצל פלדשטיין ואחר כך תפרה בבית. הבן השני, אהרלה, עבד כפחח אצל קופרשמידט. הבת הקטנה חנה, היתה בת גילי. הייתי מבלה אצלם את רוב זמני - אוכלת, משחקת, ישנה. הרגשתי כאחת מהם. הייתי חוזרת לביתי מאוחר בערבים והורי לא היו מודאגים... היתה בביתם אוירה עליזה, אך מצבם הכלכלי היה מאד קשה. ה"פּרציאפציה" (שלטונות המס הרומני), היתה מבקרת לעתים קרובות ומחרימה את רכושם הדל, ובעיקר את מכונת התפירה, כי לא היה להם ממה לשלם את המסים. היה נורא לראות מחזות של בכי וצעקות. הייתי רצה אל אבי ומבקשת עזרה עבורם. אבי נענה להפצרותי. הלימודים והמלחמה הפרידו בינינו ורק כעבור 35-40 שנה, נפגשתי עם חלק מהם בישראל.

משפחת קרסניאנסקי היתה בת חמש נפשות. האב היה מתווך תבואה בשוק, והדודה חוה - עקרת־בית. הבנות: שרה, היתה נותנת שיעורים בביתם, רוזה היתה רוקמת תחרה, יום ולילה. ואניאטה למדה אתי באותה כיתה, עד השלישית של הגימנסיה ונטשה את לימודיה רק בגלל מצבם הכלכלי הקשה. בקיץ היו מחזיקים מעמד איכשהו, אולם בחורף, כשהדונאי היה קופא וכמעט כל העיר היתה משותקת, הם אכלו רק ארוחה אחת ליום. בערבים היה מגיע אביהם, כשלחם שחור מתחת לשחיו ועוד 2 חפיסות קטנות של 100 גרם סוכר בחתיכות וקצת תה רוסי. היה נכנס, מחייך כולו למטבת, שם הדודה חוה היתה מרתיחה קומקום מים גדול ומכריז: "זױינקה, שבי אתנו לסעוד את 'הארוחה', נשתה תה ויסוצקי עם סוכר ברודסקי". חילקו את הלחם לשש מנות שוות, כשכל אחד מקבל גם פרוסת שום. היינו מורחים את השום על הלחם ושותים את התה "הנפלא". לפעמים, היה מביא הרינג הולנדי (דג מלוח מיובא, הזול ביותר), אותו היינו מחלקים לשש מנות, והדודה חוה היתה מוסיפה "תפוחי־אדמה עם מדים", כלומר עם קליפות, וגם קצת בצל, זה הכל... זה היה טעים ונעים. לא אשכח זאת לעולם - האוירה העליזה, הצחק וסיפורי הדודה חוה על הרשלה אוסטרופולר.

אצל שתי המשפחות האלה, ביליתי רוב ימי ילדותי והתבררותי. למדתי אצלן לדבר אידיש ולמדתי מהן לקח חשוב: לא העושר העיקר, אלא החמימות האנושית. זהו לקח לכל החיים, אותו אני חייבת למשפחות ליחובצקי וקרסניאנסקי. אחרי המלחמה גיליתי, שממשפחת קרסניאנסקי נשארה רק שרה (כיום בקיליה). זױספינה אהרונוביץ (קוגן)

В О С П О М И Н А Н И Й

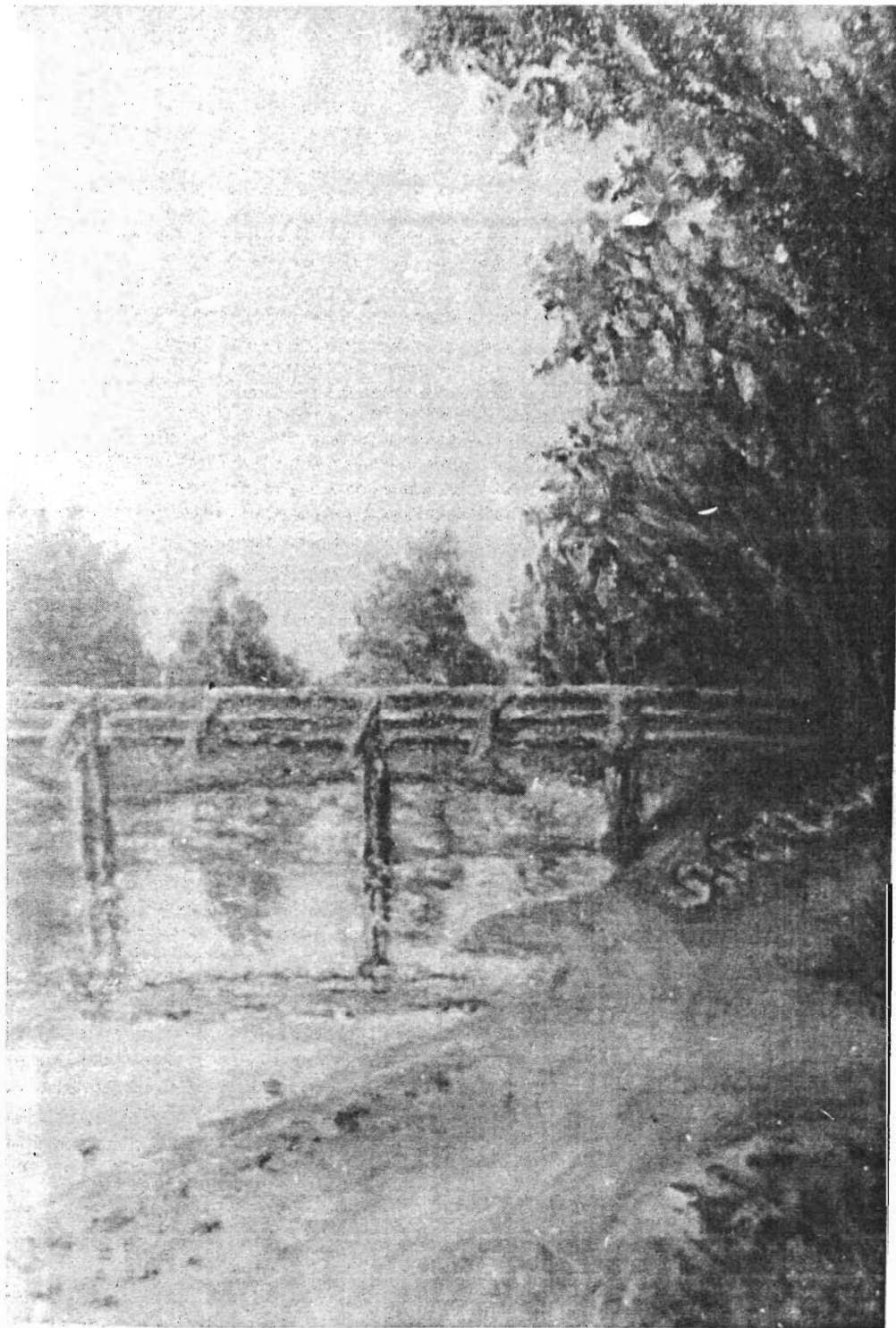
Я родилась в доме комерсанта с большим универсальным магазином. Мать ему помогала в деле. Мой брат Пава, на 6 лет старше меня, имел своих товарищей. И крутилась в нашей большой квартире, но мне не хватало домашней теплоты. Это я нашла у моих соседней семья Розы Лиховецкой и семья Краснянских. РОЗА Лиховецкая "ди сарверин" была бедная вдова с 3 дочерей и 2 сына. Целыми днями на работе, не бывало дома. Старшие сын и дочь, тоже работали. Средняя дочь - Шейва была портнихой, модисткой. Вначале работала у портнова Фелдштейна а потом, дома. Ее другой сын Арале, работал жестяником у Купершмидта, а самая младшая Хана, была моего возраста.

Я у них проводила почти всё время: кушала, спала, игралась. Они меня считали своей. очень весело было, когда все собирались: пели, шутили а я вместе сними. Уходила домой вечером и мои родители были всегда спокойны что я нахожусь в надежных руках.

Были временнакогда им жилось очень трудно. "Пречепция" налетала и забирала у них единственное богатство - швейную машину - они не имели чем платить налоги. Это было ужасно, крики, плач. Я бегала к папе чтобы он им помог, и он это делал. Учеба, а потом война, расбросила нас по всему свету. После 35-40 лет, я встретила часть из них в Израиле.

Семья Краснянских состоялась с 5 человек. Отец был мелким "миситом" по зерну. Тетя Хава была домохозяйкой. 3 дочери: Сара - давала уроки по домам, Роза, сидела днем и ночью и вышивала по заказам а младшая Анета, была моей соученицей до 3-го класса гимназий. Ей пришлось оставить учебу из-за материального положения. Влетнее время, семье жилось не плохо - но когда замерзал Дунай, в городе было все парализовано - им было очень трудно. Кушали только один раз в день: Под вечер, отец приходил домой с черным круглым хлебом подмышкой, в одном шармыте 100 гр. кускового сахара, в другом немножко русского чая. Он заходил с улыбкой на кухню, где тетя Хава кипятила чайник с водой и говорил: "Жозенька, садись снами за стол, будем пить чай Висоцкий и сахар Бродский". Хлеб разрезался на 6 частей и на придачу давали по ломтику чеснока. Другой раз, он приносил голандскую селедку: Ее тоже разрезали на 6 частей, а кней, тетя Хава подавала картошку "в мундирах" и лук растолченный кулаком на столе. Это всё, было очень вкусно. Было приятно сидеть и кушать сними, смеяться, баловаться. Тетя Хава рассказывала разные сказки и шутки про Гершале Острополер и др. Я уходила домой всегда сыта и довольна. В этих семьях я научилась говорить на "идиш" и еще чтото: самое главное, это не богатство и роскош, но это теплота и человеческая дружба, за что я им очень благодарна до сего дня. И знаю, что таких чудных людей было еще много в нашем маленьком городе.

ЖОЗЕФИНА АРОНОВИЧ /КОГАН/

ליובה (בן וולדודיה) ספריס - ציור שמן - הגשרון שע"י הפארק

בנהרב איסק ואייניק, ווה קונסטנטינובסקי וגרישה פרדל
 ב. פידלמן וב. לבנטינסקי (מועדון) (שמול פסטה)

תמונות משפחתיות

אקסלרוד איסק (מרפא שיניים) ואשתו גנדל ניספו בבוגדנובקה
הבת דבורה (באמצע) ניצלה אך עברה 7 מדורי גהינום.

אברבור ס. ואשתו גיטשה מבית פלדשטיין.

איצקוביץ ז'ניה ו-3 בנותיה בוולציוק 1930: מרה ז'ל, קיטיה ולורה

איצקוביץ קיטיה (שבצוק)

איצקוביץ לורה, בעלה ד"ר נאום ויסמן
 עמד בראש "המרפאה"
 בבוגדנובקה הציל הרבה
 נפשות כמעט ללא תרופות
 ילדיהם יבגני ז"ל ואלכסנדר

ד"ר ברגר - לצערנו אין לנו תמונה
 פעל בקיליה למען הציונות
 והרשימה היהודית הלאומית בבחירות
 לפרלמנט. אשתו גוסטה גננת ב"תרבות"
 3-2 תקופות שונות. למטה עם אחותו
 של ד"ר ברגר.

בולטיאנסקי פישל אשתו ובתו

2 ותיקי קיליה

הוריו של הסופר יעקב בוטושנסקי. נולדו בערך 1865-1855. אביו אברהם היה שוחט ואמו לאה מבית לוי.
למטה קטע של התחלת ספר אוטוביוגרפי של יעקב בוטושנסקי.

לאה לעווין באַמאָשאַנסקי ע"ה, דעם מחברס מאמע.

אברהם באַמאָשאַנסקי ע"ה, געוועזענער שוחט פון קיליע,
דעם מחברס טאטע.

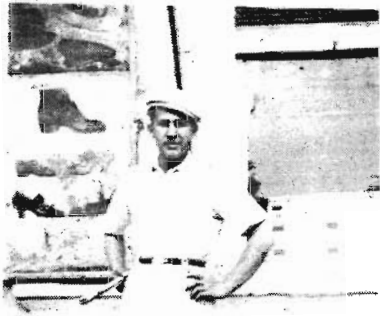
פון קיליע ביז בוּענאַס איירעס

(אז איר ווילט, איז עס אַ הקדמה)

קיליע איז אַ שטעטל אין דרום בעסאַראַביע, לעבן ברעג פון דוניי. איז
דעם דאָזיקן שטעטל איז דער העלד פון אַט דעם „רעאַלן ראָמאַן“ געבוירן
געוואָרן און דאָרט זיין קינדהייט אויסגעטרוימט, אויסגעשפּילט און אויס-
געשטורעמט. בוּענאַס איירעס, די הויפטשטאָט פון אַרגענטינע, איז זיין לעצ-
טע היים, ער האָט אַהין פאַרבלאַנדזשעט אין עלטער פון קנאַפע דרייסיק
יאָר און ער וועט שוין דאָרט מסתמא זיין לעבן אָפּלעבן

ברקוביץ יעקב (נ. 1900) פעל כספורטאי ומדריך ב"מכבי". לידו רבינוביץ יוסף רוזה ורחל עומדים מימין לשמאל בלינדרמן בתיה (רבינוביץ) בלינדרמן חיים, ארי ופאבל.

בראילובסקי גרשון (חנות לנעלים)

בנצ'יק וזה ז"ל מפעילי תזמורת כלי נשיפה של "מכבי", אשתו דורה ובנם ריצ'רד.

ברוצקי סשה בנו של קוליה ברוצקי

טוניה ברשדסקי (יאנקלוביץ) ובנה ביחד עם משפחת מיליה רבינוביץ וד"ר דורה וסילקובסקי

האחיות ברשדסקי: ליובה, אטליה, פניה, בסיה, לייקה, רוזה, אורליה, טוניה.

ריבה ברשדסקי, פוליה ברשדסקי (קיציס), משה ברשדסקי ז"ל.

ברשדסקי יצחק ורוחל'ה, הנכדים והנכד

משפחות ברשדסקי וקיציס, קיליה 1936

ויינשטיין עזריאל ומביה קיציס

קיציס אודליה (ברשדסקי) ובתה אטיה נרצחו בשואה

גולדמן אברהם וליובה (ברשדסקי)

ברשדסקי איציק ורחל

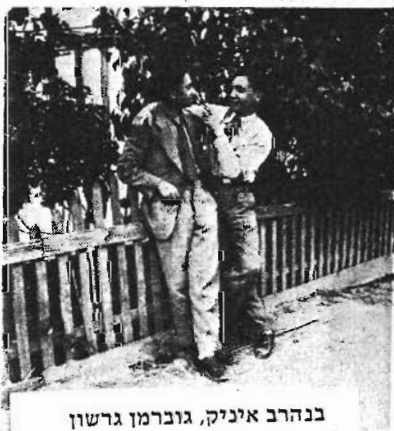
ברשדסקי משה ופרלה (קיציס)

יאנקילביץ טוניה וקיציס אודליה (שתיהן - ברשדסקי)
וחברה מהעיר בולגרד

פינקלשטיין בתיה (ברשדסקי)

בנהרב איניק, גוברמן גרשון

גורביץ סרול

ברנר יוסף ואטיה - התמונה השניה
עם כל משפחתם בצ'רנוביץ 1977

משפחת גלוחוי - כל חייו הקדיש לקק"ל,
הפעיל חוגי נוער וכו'. הסובייטים הגלו
אותו לסיביר ומשם לא חזר.

גולדמן מיכאל, אשתו רבקה, גולדמן בטיה (אלטר)
ובעלה (לא מקיליה) נוסיםוביץ שרה ובנה ז'אן ונכדתה

ברקביץ דורה בת יצחק

ברונשטיין סיומה,

קבוצת תלמידי "תרבות" עם המורה וינוגרד בטיוול ל"ג בעומר

ברונשטיין סימה

חיימוביץ דורה וישראל, 1938

משפחת בסיס הענפה:
2 התמונות הקטנות גודל בסיס, אחיו של
סרול ואשתו לאה.
גודל נרצה ע"י הפשיסטים הרומנים מיד
לאחר כניסתם לעיר ב־1941.

לייב בסיס, נולד בקיליה, עבר לגור
לארציו. נכדתו זויה כיום בעיר לוד.

שמיל קופציק, לחם במלחמה.
ראה תמונה ביחד עם ברל סוסקין, אשתו
לאה (קופציק) ואמה.

מישה בסיס בנו של סרול
ובנו ליאניה ז"ל. צילום 1982. ליאניה
בסיס נפל במלחמת אפגניסטן.

אברמוביץ חיים ובתיה

גולדנשטיין לייב

גולדנשטיין מוניה ואשתו רוזה (בולטיאנסקי) ובנם ולדימיר

גולדנשטיין מוניה ורוזה ו-2 בנותיהם

דוידוביץ איזיה ורעיה ובתם ביחד עם משפ' יוסף ברוגר

גרינברג סיומה - מימין אמו

גרינברג ליובה ומשפחתו

גמשיאבין (אשרכזי) דינה בת קיבה
בת דוכה של גרשה ומשיאבין

גרינברג - אחיו של משה ומשפחתם
צולם בבבלוש, 1970

זיוניה דוליצקי

Ш. Л. Дижур, Пройдя сквозь трудные годы,
Фото И. Абрамова.

דינ'ור שעה בעתון היומי "דונאיסקאיה זריה"
שמופיע בקיליה לאחר שנות סבל רב.

דוידוביץ בוריה

דינ'ור ליאניה ובנו

דוידוביץ רפאל (פוקה) וזינה (פפרמן) האחיות בומה ואנושקה, הבת ליליה
הגיס שיעיה פפרמן ואחיו מיליה ועוד

הרשקוביץ מוריץ ויעקב. צילום: 1931

דוידוביץ פוקה וזינה בבית הבראה, לידם פרלמוטר אטיה

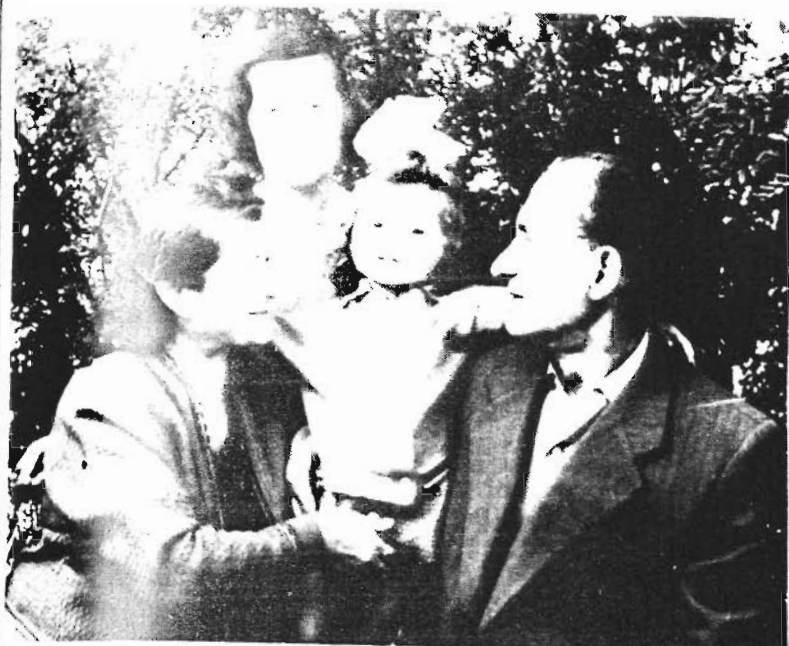

הרשקוביץ זליג 1883-1949 ואשתו חוה (1891-1970)

ויסמן יוסף (זיידל שוחט) ורעייתו ממצה (בוטושנסקי) ז"ל
נרצחו בקליה ביולי 1941. בתם שרה ובנם מאיר

דוליצקאיה מייקה (ויסמן), בעלה דוליצקי ישראל
ביחד עם בתם אנושקה ואחותה של מייקה, שרה

אנגל ז'ניה בת דודה של מאיר ויסמן

ד"ר ויסמן (באום סמסונוביץ) ואשתו לורה (איצקוביץ) בערן, 1947

ד"ר ויסמן ב'1970

ווינשטיין יצחק ופייגה הוריהם של פוליה

ווינשטיין פניה, מניה קיציס (ווינשטיין), פרידה ווינשטיין (קיציס)

ווינשטיין יוסף

ווינשטיין פוליה ומניה קיציס

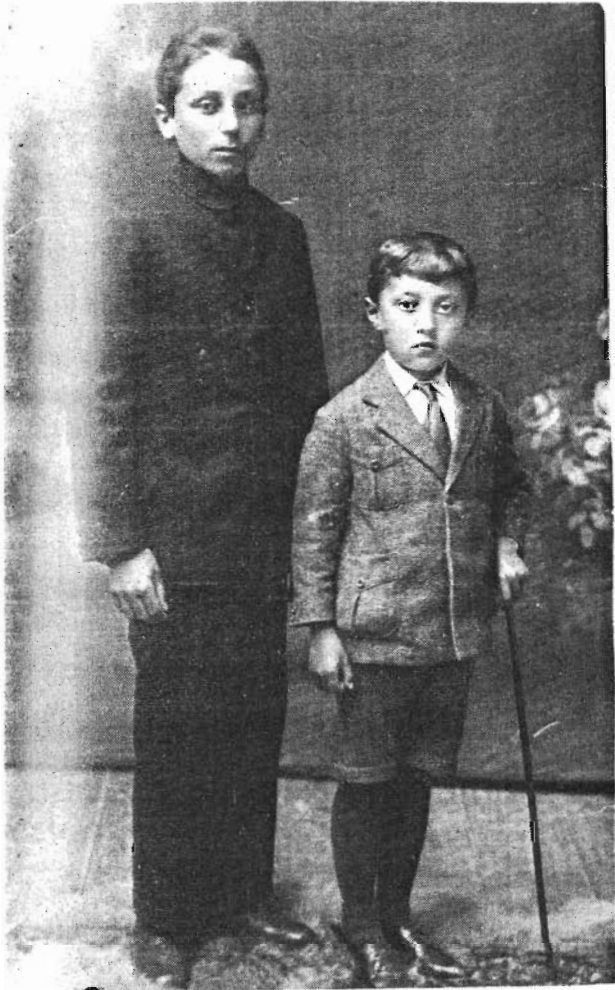
ווינשטיין פוליה ואחיה פרויקה נפל ב-1942

ווינשטיין דוד ב-1933 בניו יורק

ווינשטיין שורה ומשפחה (גלר)

גולדנשטיין מוניה ופרדיס גרישה, בי-1926

ווינשטיין פוליה וטבה כץ (גרטז)

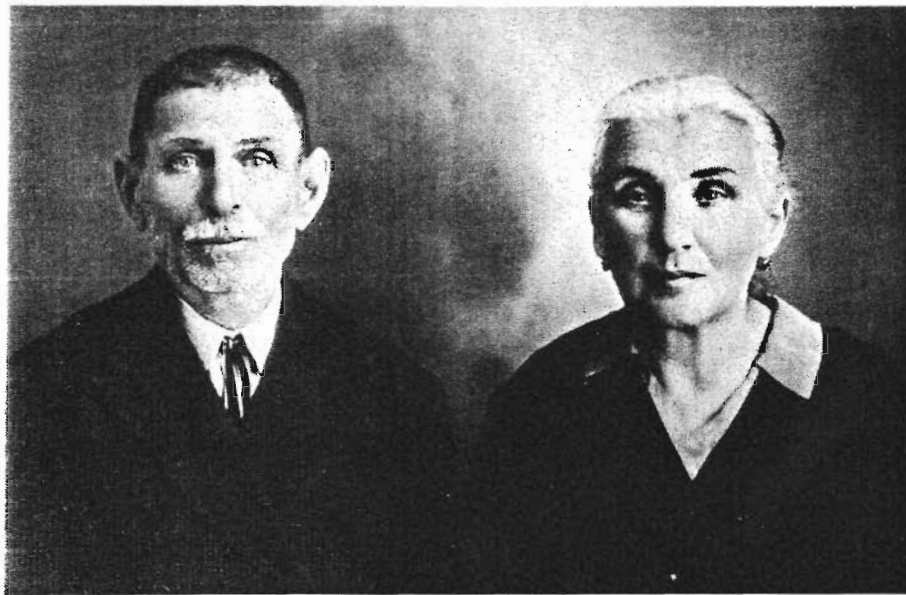
ווינשטיין פוליה והדוד יאשה, 1980, בבוקרסט

וולפוביץ שמיליק בין פעילי "ביתר" בשנות השלשים

וולך דוד מורה "תרבות" בקוליה, נפטר אחרי המלחמה בקשיניוב

זוסביץ משה-שראל ואלקה, ראש המשפחה

זוסביץ לייב וחיה

זוסביץ שיקה בן משה-שראל ומשפחתו

זוסביץ חיה ובתה חנה לאחר מלחמת 6 הימים בירושלים

שיקה בן משה-שראל זוסביץ עלה ארצה ב-1950, נפטרה 1975. מימין לשמאל: שיקה, בתו שרה, חנה אחותו ובנה אריה, אידיה אשת שיקה והבן אלכס.

זוסביץ אשר בן משה שראל מפעילי התרבות ומוסדות הקהילה היהודית, אשתו סולבה ובנה שנפטר צעיר בצ'רנוביץ וד"ר הלה מוסקוביץ (בישראל).

זוסביץ חיה עלתה ארצה ב־1973 ונפטרה 1981. 2 בניה אשר ושיקה, שתי בנותיה ושני הילדים של אשר שעלה ארצה האחרון. 1991.

זליקוביץ יאשה בקיליה בפארק ליד הנמל

זליקוביץ יאשה (כ. 1907)

זליקוביץ יעקב בישראל ומשפחתו

זוסביץ חנה והגב' קסלמן עוד בקיליה

זוסביץ שיקה ומשפחתו

חיימוביץ יחיאל ושפרה, הבת פרידה ובעלה
אברהם גרצוביץ והבן מישה

הגב' חיימוביץ, הבת פרידה, הזחן אברהם גרצוביץ ובתם הקטנה
שנספו בשואה. צולם בוולציוק, 1939

חיימוביץ יחיאל ושפרה, הבת פרידה והבן מישה

פרידה ופימה חש, אחותו ובת אחותו מוסייה + תינוק

חיימוביץ פרידה ובעלה השני (פימה חש) וכן
פרידה איצקוביץ (קופרשמידט)

מישקה וטרוליק חיימוביץ + דודיה שורצמן,
זמן קצר לאחר עלייתם ארצה

מישקה, פרידה ופוליה ווינשטיין בקיליה, 1935

משה חיימוביץ (מישקה) בשנות ה-80

נפתלי חיימוביץ -

הסבא של ריבה רוזנבלט, צילום 1925

חיימוביץ דורה וישראל ובנם דוד, קיליה 1938

איסק חיימוביץ ב-1939 עבר לרומניה

יוסף וקלרה חרלמב, 1924

חרלמב ליאניה עם משפחתו
מהעיר גורלובקה (1950)

משפחת חרלמב 3 תמונות
1956, 1955, 1947
האם, הבנות סופה
חנה, בטיה ודינה (א"י)
ההתנים: פפרמן יחיאל
ואורלובסקי ובנה של סופה (גו)

דינה חרלמב, מניה צאליס, אסתר פינקלשטיין, 1934

יחיאל פפרמן (גיס של דינה), 1934

ליאניה חרלמב ובן-אחותו פבליוק גולד

סופה חרלמב ובנה הפעוט

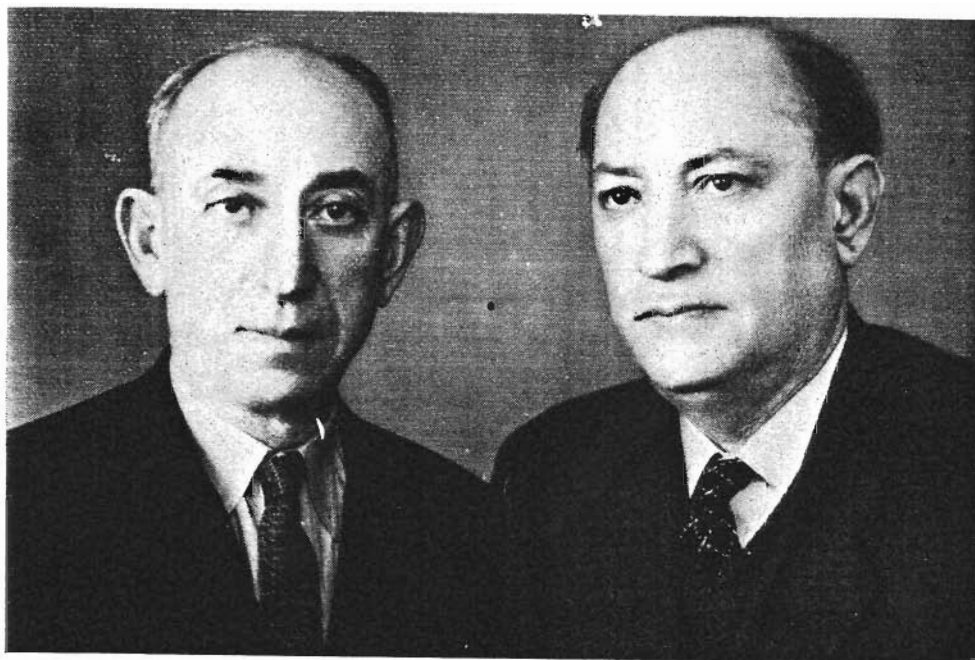
יוסוביץ יוסף ושפרה ובנם גצל

ינובר יוסף וברנה ויתר בני המשפחה שעל התמונה.
כולם נרצחו בבוגדנובקה

ינובר ברנה (פפרמן) נספתה בשואה ועל ידיה בנה מישה
בגיל שנה - כיום בישראל

יודקוביץ יוסף רופא בצבא האדום, נולד בקיליה

יודקוביץ שולים - הנפש החיה של החוג הדרמטי בקיליה, פעיל ציוני, הוגלה למקום הקר ביותר של סיביר ע"י הסובייטים. כיום בישראל הוכר כ"אסיר ציון"

יודקוביץ שולים ורעייתו ריבה ובנם יחיאל בכפר "דלניי מוסט" של איזור קרסנויארסק בסיביר (האיזור הקר ביותר). שולים הוגלה וסבל 15 שנה בכפור של סיביר. בנם הקטן שבתמונה כיום מהנדס ראשי בישראל.

ישראל כץ (בן מנדל) היחידי מבני מנדל כץ
שהצליח להגיע ארצה עם משפחתו אמרי השואה

נדיה וליאניה
בני שרה ויוסף כץ

טבה, בטיה ואטיה כץ (בנות ישראל), צילום מקיליה משנות השלושים
בתמונות נוספות: ריקוד ביחד עם מרדכי כץ (בן יצחק)
ביחד עם האחים היינבוץ בארץ

כץ יצחק, הגדול

כץ לייבושה ורעיתו, נספה בשואה בעיר בנדריי,

כץ ריבה

ביחד עם בתו שרצ'קה ורבים ממשפחתו.

כץ אסיה בת יצחק

כץ טבה ודושה

ספרים נחמיה,

מוטיה כץ במדי סטודנט 1918
 היה גם חייל בצבא האדום
 ועזר למספר יוצאי קיליה
 שנעצרו ע"י הבולשביקים.

תצלום 1910 מהתקופה הצארית
 נחמיה ספרים ואשתו היו
 בין הקרבנות הראשונים
 של הרומנים עם כניסתם
 לקיליה ב-1941.
 הם ירו בהם אחד אחרי השנייה.

נחמנוביץ מרה ובתה (צילום: 1947)

כץ ניונייה,

כץ יוסף (בן מנדל) ושרה, צילום 1929

כץ יצחק (בן יוסף) ויאנטה אשתו, הבנות אטיה, מלכה (מגזניק) חנה וחיה. מאחורי חיה בעלה רפאל (בן מנדל). מימין: יוסף לייב

כץ שרה, ציליה שורצמן

רימה ולילי - בנות מוטיה כץ ביחד עם 3 הבנות של סרול כץ ואיסק פיינשטיין.

כץ שלימה (בת יוסף לייב) ביחד עם רבוסיה ברקוביץ

יאנקילביץ יאנקל, אשתו ו-5 ילדיהם. משמאל: סוניה

משפחת לרנר (צלום: בערך 1926). האב ישעיהו דוד, האם רבקה. מימין לשמאל הילדים: מניה (קורנבליט), אסתר נספתה בשואה, בוזיה נפטר, צפורה, מוטיה עלה ארצה ב-1929 כחלוץ ויוסף עלה ארצה עם כל המשפחה ב-1934. האחות הבכורה רחל לא בתמונה.

יוסף לרנר ורעייתו שרה ו-2 הבנות פרידה ואילנה (צילום 1949).

ד"ר מורגנשטרן משה

לחמנוביץ ז'ניה,
לידה זוספינה קוגן (אהרונוביץ)

מורגנשטרן מניה (צילום 1977)

שורה מילגרם (צירו), כיום קוסמטיקאית מפורסמת בקנדה

משפ' מילגרם דוד שניצלה מהשואה, האב,
2 החתנים ו-2 הבנות שורה וליובה

מוזיה מרקוזן בסירה על הדונאי (1936) ביחד עם קיבה סטוליאר, מיליה גולדמן, ליאניה קונסטנטינובסקי וזיוביה קוגן

מרקוזן מוזיה, היחידי ממשפחתו ששרד בשואה ליד האנדרטה לקבר האחים של יהודי צ'רנוביץ שנטבחו ע"י הנאצים. הקמת האנדרטה נמשכה שנים תוך התגברות על התנגדות השלטונות. על הלוח: 6 מיהודי צ'רנוביץ שפעלו להקמת האנדרטה ובתוכם 2 מקיליה מרקוזן וזוסביץ אשר

משמאל לימין: זינה דוידוביץ, נליה קופציק, שרה נוסיםוביץ נדיה מרקוזן (בץ), אוליה ז'אן נוסיםוביץ

משה ושרה נוסיםוביץ

שרה נוסיםוביץ עם 2 בניה ו-3 אחיותיה

אברהם סטרכילביץ, נ. 1862

אברהם סטרכילביץ בצעירותו ואשתו פיגה

רוזה פורת (בתו). למטה קברה בחולון

בניו של אברהם סטרכילביץ, ד"ר אשר סטרכילביץ, אשתו עדה וילדיו מילה וארקדי וזוסיה סטרכילביץ

הארי בנה ונכדו של אברהם סטרכילביץ

סטרכילביץ לייב, אשתו אלקה ו־2 הבנות: בלינה ושלי

סטרכילביץ שלי ובלינה ובנה סריוזה (ד"ר פיינבלט)

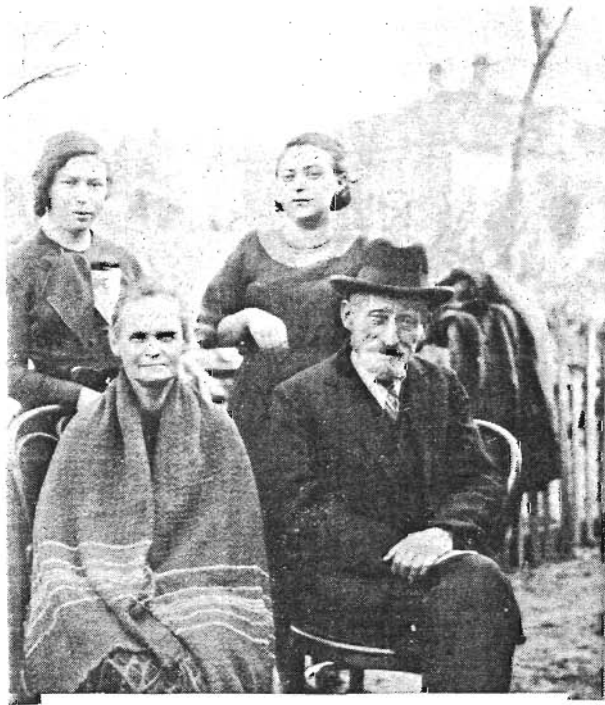
סטרכילביץ אלקה ובנה (1929)

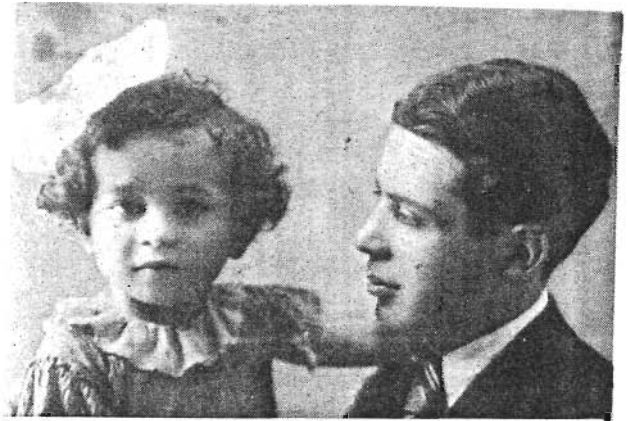
ספריס איזיה (בן רפאל), 1937.

ספריס רפאל (בן ולודיה) 1927-1941, נורה ע"י הרומנים בעיר אקרמן

פינקלשטין אהרון וברטה ובנותיהם חנה ואסתרקה על רקע ביתם. ההורים נרצחו בשואה

פינקלשטין יאנה ולרוצקה בתו - נרצחו בשואה

אברבורך סוניה בתה של פלדשטין גיטשה

סדניקובה מיליה בת יוסף, משפחתה מוילקוב

פינקלשטין אטיה (זילברמן), הדוד - לייזר פינקלשטין

פינקלשטין לייקה (שטפן צ'ל מרה 69)

פראדיס אברהם, אסתר והבן גרישה ב"פרימורסקוואיה"

ד"ר פיינבלט ס. ומשפחתו, נכדו של לייב סטרכילביץ

ד"ר פיינבלט - מנהל בית חולים מחוזי בבסרביה

משפחת זליקוביץ ופיבובר

חיים פיבובר (בן לייב) שמש משורר ואחר כך חזן בביהכ"ס "נושאי המטה". עם כניסת הצבא הסובייטי ב-1940 יצא מן המחתרת כיו"ר הארגון הקומוניסטי. ראה ספרו של קוניצה

פייגין שמריה והרסה, הילדים סוניה ובעלה מאיזמאיל, משה ואטיה

פידלמן בוריה, זוסביץ חנה ליד "הקמיש"

ברקוביץ אסתר, קונסטנטינובסקי ליאניה ליד בנין בנק בבסרביה, 1936

חתונה באיזמאיל, 1950, עם אנשי קיליה: אשתו של בוקה ברקוביץ
הבת אסתרקה (שניידר) והנכדה טניה, יוסף לייב כץ ועוד

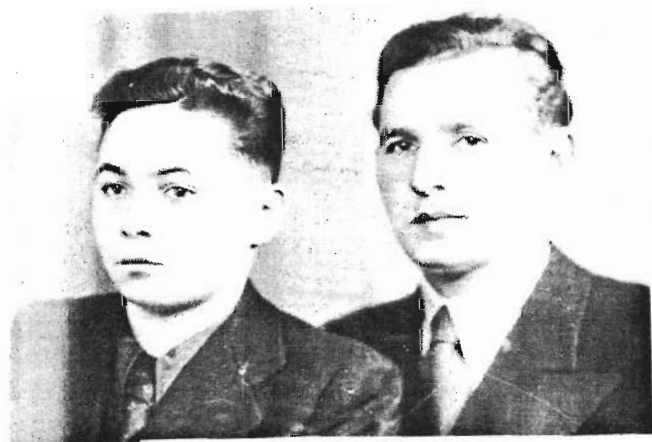
פלדשטיין לייב (בן משה) ואשתו חוה. צילום 1939

ד"ר פלדשטיין איסק (הבכור). 1935

פלדשטיין בוריס ואשתו. 1936

פלדשטיין ישראל ובן אחותו, צולם 1949 בצ'רנוביץ

פלדשטיין גיטשה (אברבורך) נרצחה עם בעלה בשואה ביחד עם 2 ילדיה שניצלו

פלדשטיין ארונצ'יק - ניספה בשואה

פפרמן שיעה, לחם כמעט גמר המלחמה (נפצע)

ליד ברקוביץ אסתר (1936)

פפרמן חיים בן דודו של שיעה, נפל ליד סטלינגרד

פפרמן ולדימיר בנו של שיעה

פפרמן מיליה ואשתו פוליה

פפרמן חיליק אחיו של חיים (1948)

צ'ולאק, 4 מילדיהם: למעלה איסק נפל בחזית
ואחותו אידה השתתפה במלחמה מ'1943-1945

צ'אליס מניה, בלכמן רוזה

צ'יצ'ולניצקי משה (1941)

צ'יצ'ולניצקי שלמה ואסתר + 3 מילדיה,
מהמשפחות הראשונות שעלו מקיליה בשלמותן לא"י

פידלמן בוריה, רוננבלט ריבה, זוסביץ חנה, דובין א"א.

צ'יצ'ולניצקי רחל ז"ל ליר שורצמן דוד

קונסטנטינובסקי דוד ופייגה, לידם בנם ליזיסיה חבר איגוד הסופרים הסובייטיים (ראה עמ') דוד היה שומר מצוות, מפעילי הלומדים תלמוד בקיליה. שניהם נרצחו בדרך לבוגדנובקה

כנ"ל ולידס יוכבד ממשפחת גולדנברג שהיתה גם קרובת המשפחה ועזרה בחנות. עומד בנם הבכור דב (ברקה) על רקע חלון ודלת של החנות עם מודעת העתון היהודי הרומני "רנשטריה". צולם 1933

ליזיסיה והדודה אידיס בביקור במוסקבה

דב ומרים, זה עתה התחתנו ביחד עם שני בני דודים ווה ויהודה (נובמבר 1933)

דב קונסטנטינובסקי במדי הצבא הרומני

הקופצ'יקים מיכאל + נליה וביניהם רוזה בולטיאנסקי בקיליה

קונסטנטינובסקי ברל, אשתו ברנה והבת מלכה בקור פרידה מהזוג דב + מרים לפני עלייתם ארצה (1933)

טבה + אידיס ובעלה (ברקוביץ) עם נליה גורביץ (קופצ'יק)

קונסטנטינובסקי ברנה ושתי בנותיה טבה ואידיס ולידן 2 החתנים יוסף ברקוביץ ומ. גולדמן

3 בנותיו של ברל קונסטנטינובסקי, צולם בערך ב-1965.
 יושבות מימין לשמאל: יהודית ברקוביץ, טבה גולדמן, מלכה טרוסטיאנצקי
 עומדים: יוסף ברקוביץ, בוריס ברקוביץ, מיליה גולדמן, מרק ברקוביץ ולייביש טרוסטיאנצקי

סוניה קוגן (קונסטנטינובסקי), בעלה משה ובתה צילה ז"ל

עם התקפת הנאצים והרומונים ב-1941, העמיס משה קוגן את כל משפחתו וכל רכוש שאפשר היה לקחת על עגלה, ופנה מהעיירה גנצשטי מזרח. באחד הכפרים המולדביים שבדרך, התנפלו עליהם שודדים-רוצחים ושדדו מהם את כל רכושם, כולל העגלה והסוסים. המשפחה התחננה על חייה. לאחר כמה שעות הצליח משה לברוח ממקום מאסרם ולפנות לאחת היחידות הסובייטיות הנסוגות לעזרה. הקצין הסובייטי שלח כמה חיילים למטרה זאת, והם הצליחו לקבל חזרה את רכושם שנשדד והתחילו לנסוע ביחד עם החיילים הנסוגים. לאחר חודשים רבים של נסיגה הגיעו לאיזור סטברופול הקרוב לוולגה ולקוקאז הצפוני, שם כותרו ונפלו כולם בתוך קרבות הנסיגה, כשהצבא הנאצי המשיך להתקדם לעבר סטלינגרד.

אחותה טבה גולדמן (קונסטנטינובסקי)

Клиника Соня Коган, урождённая Константиновская, 1909 г., с мужем Моисеем и девочкой 8 лет Цилей, погибли во время холокоста в России.

Когда началась война 1941 г., они отправились со своим имуществом /что можно было поместить на подводу/ из городка Гайченты /Бессарабия/ на восток. В одном из первых же молдавских сёл, эта еврейская семья беженцев подверглась нападению мародёров-головорезов, к-рые потребовали, чтобы они отдали весь свой скраб вместе с лошадью и подводой. Что было делать беззащитной семье? Они вынуждены были отдать всё, что у них было и молить ещё о пощаде у бандитов.

Мужу Моисеев удалось выскочить из избы, где их держали бандиты, и обратиться к советскому офицеру одной из отступающих частей красной армии. Офицер выдвинул несколько солдат, к-рые отобрали у мародёров всё награбленное у семьи Коган, погрузили на подводу и помогли выехать на дорогу. Семья Коган двигалась на восток России вместе с отступающими частями Красной Армии.

Подробный путь нам неизвестен, однако со слов жены брата Моисея Когана -Полд-узнавшей их судьбу от одного земляка, тоже находившегося в обозе отступающих советских частей, беженцы, в том числе Коганы, попали в окружение в Ставропольском крае, погибли от рук фашистских извергов.

Так мы больше не видели нашу дорогую сестру СОНЮ. На могиле нашей мамы Константиновской Браны в Аккермане есть памятная плита в честь невинно погибших нашей сестры Соня, мужа Моисея и Цилички.

ТАБА ГОЛЬДМАН /КОНСТАНТИНОВСКАЯ/

Декабрь 1990, - Хайфа

===

К сожалению, Таба Гольдман, успела прожить в Израиле всего 6 месяцев. Она умерла от сердечного припадка в Марте 1991 г.

1924 - אהרון ואוליה קונסטנטינובסקי, 2 בניהם: ליוסיה וליאניה בדרכם מאודסה לקיליה. ביולי 1927 טבע ליוסיה בדונאי, חצי שנה לאחר הברי-מצוה שלו

1938 - אהרון ואוליה קונסטנטינובסקי - כמה חדשים לפני עליית ליאנויה לא"י. אהרון - בנו השלישי של וולף קונסטנטינובסקי לא נטה למסחר ועוד בגיל צעיר יחסית הביא לקיליה את בית הדפוס הראשון שלה (1910). באותה שנה בשותפות עם נסיה קוגן הביא לקיליה את הראינוע הראשון. ב־1912 נשא את אוליה ברלסון מאודסה לאשה. לאחר 1917 נשאר תקוע עם משפחתו באודסה ורק ב־1924 חזר לקיליה. תקופה של 4 שנים נבחר למועצת הקהילה היהודית. ידע לשיר, ובאי בית-הכנסת של בעלי המלאכה "ביקורת" הזמינוהו להתפלל תפילות מוסף במועדים. עשה זאת בצורה אורגנית בתקופת שהותו באודסה שמע את החזנים קברטין, פיני מינקובסקי וכן ביקר בעשרות הצגות אופרה - מהם הוציא לחנים לתפילתו (ליאנויה ז"ל)

ילידי 1885 ו־1890, היו בשנות ה־50 פלוס. מאז אסון הטביעה של בנם הבכור ליוסיה - חלו ונראים כאן הרבה יותר מבוגרים מכפי גילם. ניספו בשואה בסתיו 1941. הצבא הנאצי השיג אותם בעיירה אחרי ניקולאיב ומצאו את מותם ע"י קלגסי ס.ס. לא הובאו לקבר ישראל.

אידיס בלנק (קונסטנטינובסקי) הבת היחידה של וולף קונסטנטינובסקי. נישאה לברוך בלנק מצימישליה. בצילום 1936 עם הבנים: מיקה, אשתו, איזיה נפל בחזית סטלינגרד והבנות: פוליה וחנה. עוד בת טבה עלתה ארצה לפני זה.

אידיס זלנך (קונסטנטינובסקי), הבן מיקה וכל משפחתו בסברדלובסק. הבת יונה זלנך הופיעה בשנים 1948-1970 כזמרת סופרן קולורטורה, בעיקר בקיבוצים, ללא תשלום.

הינדה קונסטנטינובסקי עם בנה הבכור, וובה, 1925

הינדה קונסטנטינובסקי-יציב (1895-1989)

נולדה בצ'ימישליה בסרביה ממשפחה בעלת מסורת יהודית ולאומית.

קבלה השכלה אוניברסלית, רעיון תחית השפה העתיקה - שפת התנ"ך, היה נר לרגליה. נישאה לאברהם קונסטנטינובסקי מקיליה והתחילה בפעילות למען רעיון שיבת ציון. ב-1920 נבחרה לייצג את קיליה בוועידה הראשונה של ציוני סרביה בקישינב.

היתה כל כך מסורה לשפה העברית עד כי החליטה שבביתה ידברו רק עברית וכך חינכה את ילדיה.

הדוגמא האישית של ביתה של הינדה קונסטנטינובסקי תרמה רבות להפצת הרעיון הציוני בקיליה. היה לה חלק רב ביסוד גן הילדים והבי"ס של "תרבות".

פעלה בהפצת קופסאות תכלת-לבן של "קרן הקימת" בכל בית ועזרה למשלחות קרן היסוד שהיו מבקרות מדי שנה.

כחברה בתנועת "צעירי ציון" - נתנה יד ביסוד סניף "גורדוניה" ושליחת חלוצים להכשרה. גולת הכותרת - ההחלטה לעלות לארץ ישראל בתחילת 1934.

בשנות ה-70 בגיל די מבוגר כתתה רגליה באיסוף תרומות למפעל של "גמילות חסדים" כדי לאפשר הלואות ללא ריבית לנזקקים.

אישיות רב-גונית מחוננת בחום נשפי, יופי וחרן אשר רשמה פרק חשוב בתודלות קיליה.

קאופמן משה, צולם 1910

משה קאופמן נפל בחזית ובנו

לייב וחיה קאופמן

משפחת לייב קאופמן בקיליה 1936

קריבוי אברהם, צולם 1951

נסיה וקטיה קוגן (צילום, 1937) דמויות ידועות של קהילת קליה. שנים רבות נבחר לגבאי הראשון של בית הכנסת הגדול. הצטיין ב"מתן בסתר" לנזקקים והתערב לטובת בחורים יהודים מן השמאל שנאסרו ע"י ה"סיגורנצה". בבל זאת הוגלה יחד עם כל האחרים למרחקי סיביר, שם נספתה רעייתו. נפטר ב'1955

פאווה קוגן, צילום 1929

ד"ר פאווה קוגן ואחותו ז'וספינה בערך ב'1948

רוחל'ה בת פנחס (קוגן) נולדה 1882 ואחותה שיינדל מורה פרטית לפסטנתר. נולדה 1885

זיוניה קוגן אחיו של הצלם ליובה קוגן + אחיות כץ

קנטרמן פריבה אשת אברהם קנטרמן

ה-קופציקים מכל ונלי, כנם ואשתו (בת בינם רוזנפלד)
ושני הנכדים. צילום 1977

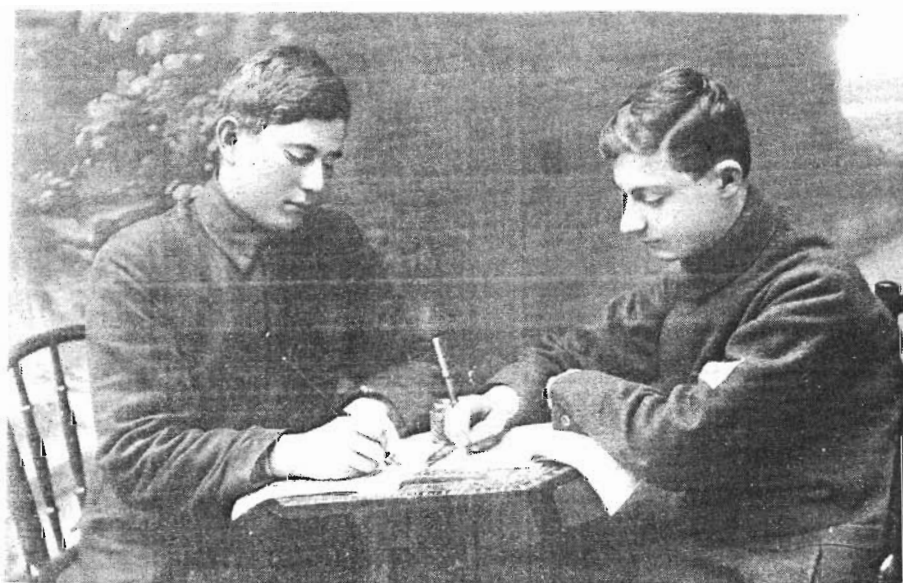
רוטנשטרן אילושה ופאווה קוגן

רוזנבלט חיים, אחד מ'8 ניצולי בוגדנובקה

רוזנבלט חיים וכל משפחתו על אנית דונאי 1939

שימיליוב (זילברמן) ולודיה עם אלישע

רוזנפלד לייביש ואשתו (1957)

רויטמן חיים ואשתו (1951)

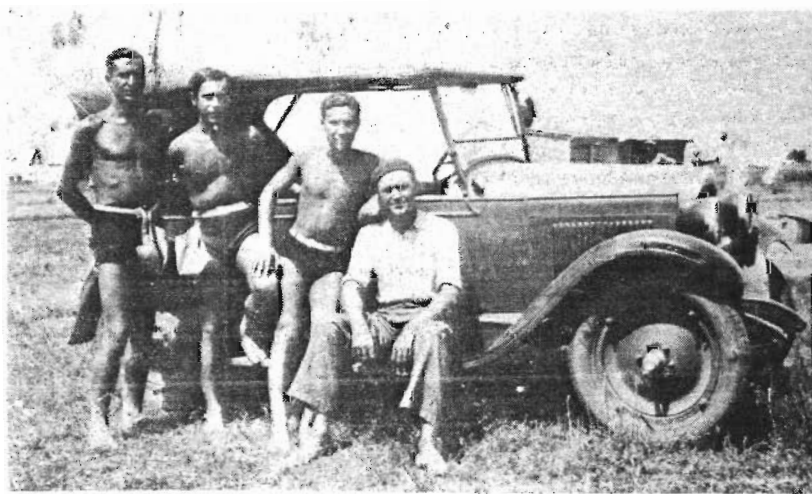
רוזנפלד יוסף ואשתו חייקה (1983)

רבינוביץ וולף (בן ישראל). (נ. 1907)

ד"ר נאום יאקובלביץ רבינוביץ
אישיות בולטת מרכזית של יהודי
קיליה. עשה רבות למען הקהילה
ומוסדותיה. כרופא היה מסרב
לקחת כסף עבור עזרה רפואית
מהפועלים והעניים.
מופיע בתמונות רבות של "בית"
ספר תרבות, "קרן היסוד ועוד.
מוזכר גם בספרו של קוניצה.
משמאל - רעייתו, ומימין - בנו
בכורו יאשה מהקורבנות
הראשונים של המלחמה בקיליה

פימה ויאשה רבינוביץ בוולצוק
(צילום 1932)

רבינוביץ אטיה בת ישראל ז"ל נרצחה בבוגדנובקה

רבינוביץ ישראל ז"ל, נרצח בבוגדנובקה

רבינוביץ לאה

רבינוביץ יעקב

שורצמן ליובה וציליה

משפחת שורצמן וברקוביץ

שורצמן מישה (בנם של רופאי השניים)
טבע בימה של וולצוק, בצילום גם 2 חבריו:
פימה רבינוביץ ואלישיה דובין.

משפ' שורצמן בקיליה 4 דורות: שורה 1 משמאל לימין:
 פסיה צ'בוטרו (נ. 1833) הסבתא הגדולה, צפורה דוידוביץ
 הסבתא, מלכה-ריבה שורצמן האם וביניהם דוד שורצמן.
 שורה 2: רחמיאל דוידוביץ הדוד, מאיר וולפוביץ השותף
 הרביעי מימין ברוך שורצמן האב והדודה קלרה דוידוביץ.

קלרה נ. 1921 ומיליצקה נ. 1928

2 אחיות שורצמן שנספו בשואה:

נוסימוביץ ז'אן ואוליה, אנטה גולדמן, בלתי מזוהה, בקיליה

האחיות אטיה ואוליה שורצמן (נוסימוביץ) ואטיה כץ (מרקוז)

שרירה (פלדמן) בטוניה בת שיקה, השתתף במלחמה בצבא האדום.

פיניה כץ וחלק מילדיו: יאנה, פוליה ושמואל

השאלה

מוצג 1

השכנה הרוסיה של משפחת רוזנבלט - הגב' קרבצנקו רשמה על המחזור שהושאר אצלה, לשמירה בדף תפילת הנעילה את עדותה כפי שראתה בעיניה: "ביום 25 ספטמבר 1941 לקחו את היהודים, את הנשים והילדים לקחו ב-30 ספטמבר, המטכנים האומללים!"

הפלת נעילה

תחלים. גבורי לם רצונה תוק והאלים:
בצלה שבת שבים קבל נדבה: פיתה
נפריחו ולא יוסיפו לדאבה. אובר ונדח
תשבות נוגש ומדהבה. אז יעלו ויראו

ברוח גדיבה: *Ако вы и дотей убузми естите 30 числа*
(Переводъ см. на стр. 718)

אל מלה יושב על פסא רחמים. מתנהג בתסודות מחיל
עונות עמו. מעביר ראשון ראשון. מרבה מהילה לחטאים
וסליחה לפושעים. עושה צדקות עם כל בשר ורוח. לא
כרעתם תנמול. אל הורית לנו לומר שלש עשרה: וזכור
לנו היום ברית שלש עשרה. כמו שהובעת לעניו מקדם.
כמו שפתוב וירד יי בענו ויתעצב עמו שם ויקרא בשם יי:

ויעבר יי על פניו ויקרא:

יי אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת. נצור
חסד לאלפים נשא עון ופשע ורשעה ונקמה. וסלחת לשוננו
ולחטאתנו ונחלתנו: *Богъ милъ и сръдасилъ*
140 бл

укрѣпи въ духѣ разума. Доблестнымъ исполни-
телямъ воли Твоей дай крѣпость и силу; каю-
щихся прими благосклонно для пребывания подъ
сѣнью Твоею; да процвѣтають они въ обители
Твоей и болѣе не познають скорби. Да не будетъ
больше несчастнаго и угнетеннаго, притѣснителя
и корыстолюбца! Тогда всѣ придуть и предстанутъ
предъ Тобою въ душевномъ умиленіи.

- 690 -

y buzi m' elpeib' 25 sum m' elpeib' 1941 2084

מוצג 2

חוזר של ה'נדרמריה
הרומנית בדבר הוצאה
להורג של יהודי איזור
קיליה במחנה טטר'בונר

מתוך "יהדות בסרביה" 1971

96

Intr. Nr. 595
28 Aug. 1941
Nr. 791

Anul 1941 Luna August Ziua 19
INSPECTORATUL JANDARMI CHIȘINĂU
căt're

Secret

Serviciul Marelui Pretor
Oficiul Postal Militar Nr.85

יהודים שהוצאו להורג בקיליה
(תרגום מרומנית)

נכנס מס' 595
25 באוגוסט 1941
מס' 791

Urmare la raportul nostru Nr.608
din 12 August 1941;
Am onoare a raporta că nr. r:l
evreilor împușcați din lagărul Tătărăși
Jud.Chilia Nouă este de 118;restul sunt
dispăruți și se urmăresc.

שנת 1941 חודש אוגוסט יום 19.

Am dat ordin legiunei să ne înaint
ze rezultatul cercetărilor după care vom
raporta de urmare.-

האינספקטוראט לז'אנדארמים, קישינוב
אל: שירות הפריטור הגדול
שירות הדואר הצבאי מס' 85

INSPECTOR JANDARMI CHIȘINĂU
Colonel, *T. Meculescu*
T.Meculescu

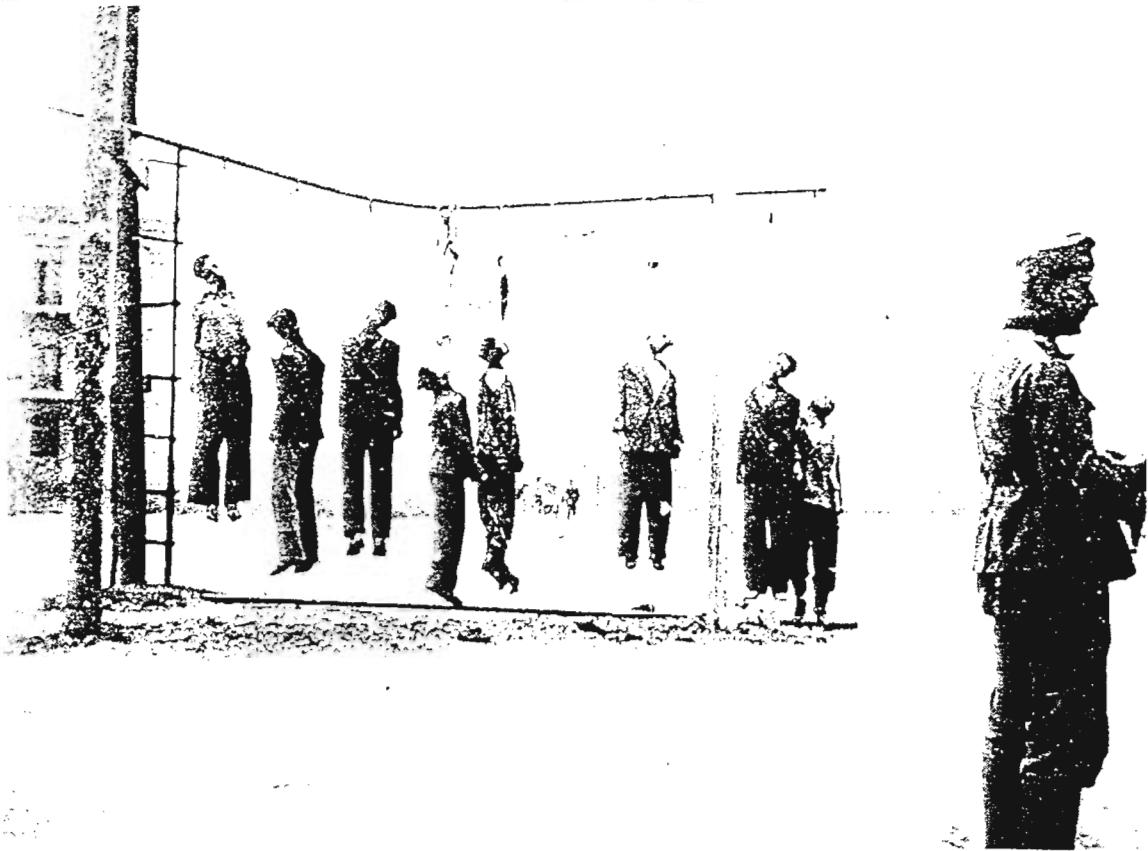
בהמשך לדו"ח שלנו מס' 608 מ-12 באוגוסט 1941;

יש לי הכבוד להודיע, כי מספר היהודים שנורו במחנה טאטאראש
מחוז "קיליה - נואואה", הוא 118; השאר - נעלמו ורודפים אתריהם.
נתתי פקדה לפלוגה שתודיע לנו על תוצאות החקירה, ועל-כך
נדרווח לאחר מכן.

מפקד הגדוד
(-) ט. מיקולסקו

Şeful Biur.Poliției
Maior, *Gr. Zlăvog*
Gr.Zlăvog

מנהל לשכת המשטרה
רב סרן (-) (התימה בלתי ברורה)

תליית יהודים באודסה בידי הרומנים. אודסה נכבשה ב-16 באוקטובר 1941, והרומנים הפכו את העיר לבירת טרנסניסטריה. הרבה מיהודי קיליה, נרצחו ע"י הרומנים באודסה.

Окупация Одессы 16 Окт. 1941. Румынские фашисты заняли город. Многие из евреев Килий /Беня Окс и др./ были убиты в Одессе.

רצח עשרה מתוך 11 חברי ועד הקהילה של באלץ (Balui) בצמון בסרביה, ב-16 ביולי 1941 בידי איינזצקומנדו 10א

Растрел 10 из 11 членов комитета Евр. Общине города БЕЛЦЫ

БОГДАНОВКА

ה'אח"צ נאָקן ר

משפט ועונש

דו"ח העתונאי הרוסי פומיז בעתון הקומוניסטי המקומי של מחוז ניקולאיב, על משפט נגד הרוצחים האוקראינים (רובם קולוניסטים גרמנים שהתחפשו לאוקראינים) באיזור בוגדנובקה. תרגום מקוצר.

לועדה הממשלתית המיוחדת תיקי נייר שהצהיב. זה 23 שנים שהם שומרים תיקים ופרוטוקולים על פשעים מקפידים שבוצעו ע"י הכובשים הגרמנים-הפאשיסטיים והרומנים באיזור דומניובקה. לפי רישומים אלה נקבעה באופן ברור אכזריותם של התלינים והשודדים ששפכו את דמם של אזרחים סובייטיים* חפים מפשע באיזורים שהם כבשו זמנית, בוגדנובקה, דומניובקה ועוד. הם רצחו אנשים, נשים וילדים, ולפני זה עינו אותם עינויים בלתי אנושיים.

כשהתחילה גביית עדויות היו ידועים לנו רק שמותיהם של המפקדים שנתנו את הוראותיהם לזוועות אלה - כעת אנו יודעים את שמותיהם של הפושעים שרצחו כמו ידיהם.

האסירים היו מוצאים תחת שמירה אחרי בנין בלתי גמור, העמידו אותם על ברכיהם על סף התהום ונורו. את הנרצחים והפצועים דחפו לתחתית הגיא - "גיא-ההריגה", שם היתה מדורה גדולה מקש, צוף ועצים. בעדויות שניגבו ונאספו בתיקים אלה נאמר, שאת התינוקות זרקו התלינים כשהם חיים ישר לתוך המדורה.

הנה הם, השנואים, הפחדנים העלובים יוסף גס, ולדימיר גיפנר, אלכסנדר אנוס, איבן קילביין, פלוריאן קוב, אלכסנדר אורגיאנוב, איבן פסטושנקו, איבן פנדנגיימר, פטר שטוץ, קרל אבנל, פלוריאן אבנל. ב-1941 בשנת הדם והדמעות הם עברו לצד האויב, הפכו לחיות טרף וביחד עם הפשיסטים הגרמנים בצעו את פשעיהם נגד עמם.

שבועיים נמשך המשפט בנוכחות נציגי פרקליטות המדינה וההגנה - נתגלו התמונות המחרידות של פשעיהם, כ-50 עדים הופיעו בבית המשפט ועדותם גילתה כל פעם עובדות נוספות על הזוועות. לבך מתפוצץ נוכח התמונה האיומה: בכי עוללים ותחנוני אמהות, אינם עוצרים את המנוולים שהתנפלו על קרבנותיהם בצמאון תנים.

לא שכחנו דבר. אנו מזכירים לחיות-אדם אלה את בוגדנובקה. לבוגדים יתנו את המגיע להם - הם קיבלו את העונש המירבי - הוצאה להורג. פסק הדין, חמור אך צודק, הנוכחים באולם בית המשפט קבלוהו במחאות כפיים. אנו יודעים שעל ספסל הנאשמים לא היו כל הפושעים של הארגון "זלכטשוץ" מכפרי בוגדנובקה. אנו יודעים גם שבמערב גרמניה מסתתרים המארגנים של הרצח ההמוני של האנשים הסובייטיים* - מפקד הקומנדטורה מרושטדט ס.ס. רודולף גרטונג ועוזריו הנס שטטלר, ולטר פטרסון והנס קלייך. יהיה פסק-דין זה עוד תזכורת חמורה לפושעים שלא שכחנו את מעשיהם הזוועתיים שבמוקדם או במאוחר תבוא שעת התשלום, ומשפט צדק ייעשה...

* בברה"מ לא נהוג להזכיר שרוב (בבוגדנובקה - כל) קרבנות הנאצים הם יהודים...

ИЗ ЗАЛА
СУДА

ВОЗМЕЗДИЕ

ПОЖЕЛТЕВШИЕ листки акта Чрезвычайной государственной комиссии. Двадцать три года хранят она протокольную запись чудовищных преступлений, совершенных немецко-фашистскими и румынскими захватчиками в Доманевском районе. В них по свежим следам были зафиксированы зверства палачей и грабителей, заливших кровью тысяч безвинных советских людей временно оккупированную советскую землю. Исключительные по своей жестокости злодеяния немецко-румынские захватчики совершили над советскими людьми в районах Богдановки, Доманевки и др. Они истребляли не в чем не повинных мужчин, женщин и детей, предвзвременно подвергнув их чудовищным пыткам и истязаниям.

Заводчаные выводились под охраной к полуразрушенному строению, ставились на колени на краю обрыва и расстреливались. С края обрыва убитые, а часто только раненые падали на дно оврага, где был сложен гигантский костер из соломы, камыша и дров. Маленьких детей палачи сбрасывали живыми в пламя этого костра, — свидетельствуют записи в этом акте.

Когда он писался, были известны лишь газара, по чьим указаниям истреблялись мирные граждане нашей страны на временно оккупированной территории. Теперь мы знаем имена преступников, чьиими руками зверски истреблялись советские люди. Копия упомянутого акта приложена к судебному делу, которое тридцатью томами протоколов допросов обвиняемых, очных ставок, показаний свидетелей, выписки на столе перед судьей выездной сессии Верховного суда Украинской Республики.

Прав позн: «Как невесту, Родину мы любим; бережем, как ласковую мать». И нет более высокого подвига, чем постойть за Родину, а если понадобится, и жизнь отдать за ее свободу и независимость, за счастье и процветание народа. Но нет на свете и более тяжкого преступления, чем измена Родине, своему народу. Ты перестанешь быть ее сыном — значит, и человеком, ибо без Родины и человек не человек. Всеобщее презрение народа, — таков удел изменника.

«Вот я эти жалкие, презренные трупы Иосиф Гасс, Владимир Гипфер, Александр Ионус, Иван Кильвейн, Флоран Кох, Александр, Оргийнов, Иван Пастушенко, Иван Феденгеймер, Петр Штольц, Карл Эбеналь, Флоран Эбеналь, понуро ждущие приговора суда, предали Родину. Когда в слезах и крови пришел 1941 год, они переметнулись на сторону врага, превратились в хитрых зверей, вместе с немецко-фашистскими захватчиками содеяли чудовищные преступления против своего народа.

Две недели длился суд. Две недели выездная сессия Верховного суда Украинской ССР под председательством Леонида Мефодьевича Чайковского в присутствии представителей государственного обвинения и защиты шаг за шагом раскрывала страшные картины тягчайших преступлений, совершенных каменщиками Родины. Около пятидесяти свидетелей прошло перед судом. И показания каждого вскрывали все новые и новые злодеяния презренных отщепенцев.

Сердце обливаешь кровью, когда слушаешь свидетельские показания людей, которые видели страшную картину зверской расправы. Ни плач детей, ни мольбы матерей не могли тронуть извергов, которые набрасывались на свои жертвы с жадностью собак.

Преступники не были жерошн, когда им предоставили последнее слово. Они не использовали эту возможность для истосердечного раскаяния, а всячески изворачивались, пытались приуменьшить свою вину.

«Эти кровавые преступления вопиют к возмездию. Любую несправедливость рождает они в сердцах советских людей. Ни одно злодеяние... не будет забыто, не будет прощено! Возмездие уже идет... приближается расплата.

Мы припомним им и Богдановку, и Доманевку, и пытки, и костры с запахом горелого мяса. Немецко-румынские разбойники полностью расплатятся за свои злодеяния. Ничто не спасет... немецко-румынских бандитов от суровой ответственности за преступления, свершенные против со-

ветского народа». Так писал газета «Известия» 23 года тому назад, комментируя акт Чрезвычайной государственной комиссии.

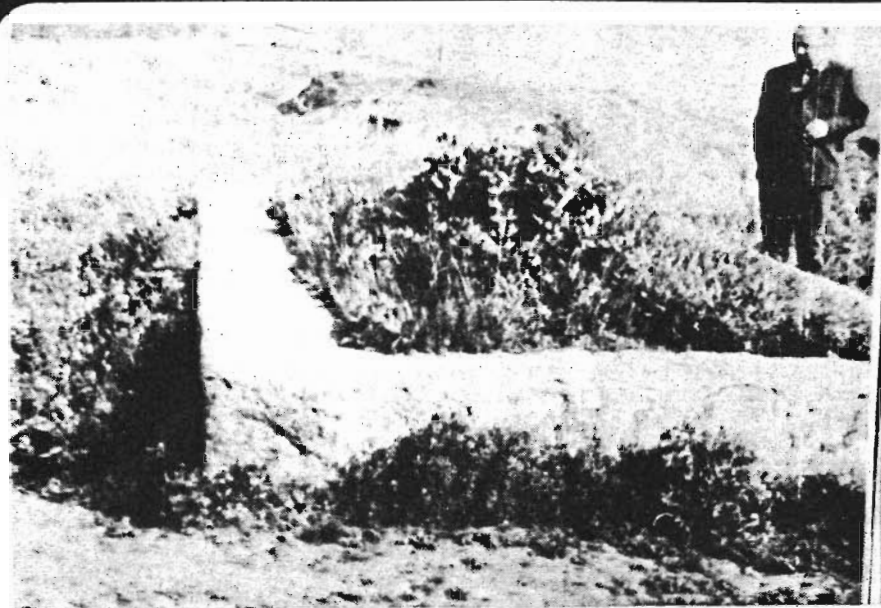
Ничто не забыто. Мы припомним извергам Богдановку, Предатели не ушли от расплаты. За все злодеяния, которые они совершили вместе с немецко-фашистскими захватчиками, за пытки и истязания, за массовое истребление советских людей Иосиф Гасс, Владимир Гипфер, Александр Ионус, Иван Кильвейн, Флоран Кох, Александр Оргийнов, Иван Пастушенко, Иван Феденгеймер, Петр Штольц, Карл Эбеналь и Флоран Эбеналь приговорены к смертной казни — расстрелу.

Приговор суров, но справедлив. Присутствующие в зале трудящиеся встретили его единодушным одобрением. Слова «приговорить к высшей мере наказания...» вызвали гром аплодисментов.

Мы знаем; на скамье подсудимых были не все преступники из отряда «Зельбштутт» хутора Богдановского. Мы знаем также, что скрываются в Западной Германии и организаторы массовых расстрелов советских людей командант Рохштадтской комедатуры СС Рудольф Гартунг и его помощники Ганс Штетлер, Вальтер Петерсон и Ганс Кляйх.

Пусть этот приговор будет еще одним суровым напоминанием преступникам о том, что их злодеяния не забыты, что рано или поздно расплата придет, возмездие свершится.

П. ФОМПП.

בוגדנובקה

איזור ניקולאייב של אוקראינה. כ־200 ק"מ צפונה מאודסה ו־40 ק"מ דרומה מפרבומאיסק. כ־300 ק"מ צפון־מערב מקיליה.

גיאההריגה המחריד של יהודי בסרביה. הרומנים, האוקראינים והגרמנים רצחו כאן למעלה מ־54,000 יהודים וביניהם 1,300 יהודי קיליה.

3 תמונות:

למעלה:
"האנדרטה" בגובה 20 ס"מ צולמה ע"י אסתר גלבלמן, ניצולת בוגדנובקה. צילום מ־1967, פורסם בספרה של סוניה פלטי.

באמצע ולמטה:
צילומים שהגיעו ממועצת הכפר בוגדנובקה המראות 2 אנדרטאות, כשלוחות הזכרון מונחות בכוון הפוך מהמצלמה ולא יכולים לקרוא אותן.

ועד יוצאי קיליה בישראל פנה במכתב למוסדות איזור ניקולאייב בבקשה לשלוח צילום אחר כדי שאפשר יהיה לקרוא את לוחות הזכרון.

זכר

לזכר 60,000 קדושים בבוגדנובקה

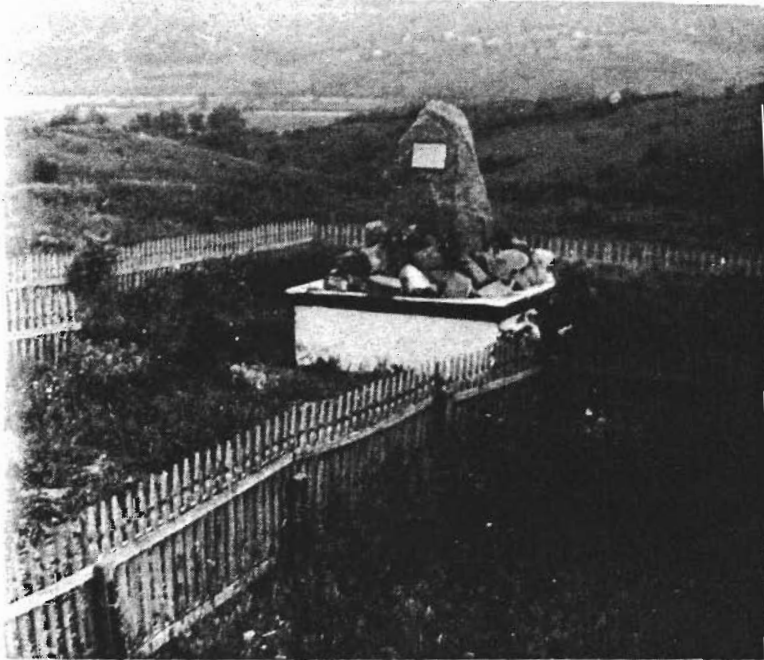
רק עכשיו קבלנו את הצילומים של המצבה עם הכתובת הרוסית. תרגום: "כאן בשנות מלחמת המולדת הגדולה נורו עלידי הפאשיסטים אלפי אזרחים סובייטיים".

לאחר מספר פניות נוספות שלחו לנו לפני חודשיים את התמונות הנ"ל עם כתובת שיש לה טעם לפגם. ראה מאמר בהמשך.

НЕДАВНО, ПОСЛЕ НЕОДНОКРАТНЫХ ОБРАЩЕНИЙ В ГОРСОВЕТ БОГДАНОВКА А ЗАТЕМ В ОБКОМ г. НИКОЛАЕВА - МЫ ПОЛУЧИЛИ ЭТИ СНИМКИ С МЕМОРИАЛЬНОЙ ДОСКОЙ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ

**ЗДЕСЬ В ГОДЫ ВЕЛИКОЙ
ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ
РАСТРЕЛЯНЫ ФАШИСТАМИ
ТЫСЯЧИ СОВЕТСКИХ ГРАЖДАН**

על מצבת הקדושים בבוגדנובקה

"על באבי יאר אין יד ואין מצבת. ערוץ תלול - כדמות גולל על קבר. אני אחוז אימה". כך התחיל יבטושנקו את שירו, שזעזע את כל העולם, מלבד שליטי ברית המועצות. הם ניסו לרדוף את המשורר ולהשתיקו, אולם הסערה נמשכה והתרחבה, ורבים מהסופרים ומאנשי המדע בברה"מ ובעולם הגדול דרשו לשנות את קו השתיקה כלפי האבידות המחרדות שסבלו היהודים בימי השואה. רק לאחר 12 שנה הוקמה האנדרטה ב"באבי יאר". אולם הבעיה היא לא אם יקומו אנדרטאות ומצבות בכל מקומות ההשמדה שם נרצחו מאות אלפים - הבעיה היא שאסור להשתיק את האמת שהקרבות היו יהודים.

באופן מעשי: לבוגדנובקה הגלו הפאשיסטים הרומנים מבסרביה, בוקובינה ואיזור אודסה 60,000 יהודים. בדרך נרצחו אלפי זקנים, חולים וטף. עד 1944 נותרו מהם פחות מ-200! הם היו יהודים אזרחים סובייטים, ונרצחו דוקא מפני שהיו יהודים.

אנו מביאים בהמשך כמה צלומים של אנדרטאות שהוקמו ע"י ממשלות בעלות אותו משטר כמו בברה"מ. הוקמו עשרות אנדרטאות בטרבלינקה, מידנק, אושביץ, טרוזינשטט ועוד, ומבלי להסתיר את העובדה שהקרבות היו יהודים. כתוב שם גם בעברית ובאידיש. שלטונות המקום בבוגדנובקה וניקולאיב היו צריכים להעלות על לוח השיש של האנדרטה את כל האמת - שהקרבות היו יהודים - אזרחים סובייטים. ואם שלטונות המקום ימשיכו בסירובם - אנו נפנה לשלטונות המרכזיים של קייב ומוסקבה. לא נרפה עד שיכירו באמת.

יבטושנקו מבטא את אהדתו לסבלות העם היהודי בזמן השואה. הוא מזכיר את האנטישמיים שהסיתו את הצרפתים נגד דרייפוס, את הבריונים הרוסים שצעקו "הכה ביהודים ותציל את רוסיה". הוא כותב על מחנות ריכוז, גיטאות, משרפות הגאזים, ודורש להתייחס כראוי לעם ישראל.

על לוח השיש בבוגדנובקה כתוב: "כאן בשנות מלחמת המולדת נורו ע"י הפאשיסטים אלפים אזרחים סובייטים". אנו דורשים להכניס את השינויים כדלקמן: "כאן בשנות מלחמת המולדת נורו 60,000 גברים, נשים וטף חפים מפשע, אזרחים יהודים של ברה"מ".

המצב-האנדרטה הזאת יקרה לכל יהודי בסרביה ואיזור אודסה. אנו נהיה מעוניינים לארגן נסיעות קבוצתיות מיוחדות לבוגדנובסקה, אודסה וקיליה כדי לערוך שם אזכרות להדושינו.

ПАМЯТНИК ЖЕРТВ ФАШИЗМА В БОГДАНОВКЕ

"Над Бабим Яром памятника нет" - так начал Евгений Евтушенко свою поэму которая затронула весь мир кроме правителей Сов. Союза, которые придерживались к поэту. Буря вызвана "Бабим Яром", продолжалась и многие с самых лучших литераторов и академиков выступили открыто против этих угнетений и вообще против линий: не сказать всю правду о ужасных потерях евреев в Холокосте.

12 лет после опубликования "Баби Яр", памятник был постановлен. Но дело не только в том - если будут постановлены памятники на всех братских могилах где были расстреляны и сожжены десятки и сотни тысяч евреев - но и в том чтобы не замалчали и не замазали правду о еврейских жертвах геноцида.

Конкретно: в Богдановке, румынские фашисты изгнали из Бессарабии, Буковине и Одесской области 60000 евреев. По дорогам избивали и стреляли стариков, больных и детей. До 1944 г. из них уцелели меньше 200!

Они были все евреи - советские граждане. Они были убиты именно потому что были еврей.

Почему разрешили коммунистические правительства Польши, Чехословакии и др., еще с 1950 и до сегодняшнего дня установить памятники жертв фашистов в Маида-неке, Трешлинка, Аушвице, Терезиенштадте и др./смотри снимки/ не пряча факт еврейских жертв и с еврейскими надписями на них?

Местные власти в Богдановке и Николаеве должны были установить мемориальную доску на еврейском языке опоминая истинную правду что жертвы были ЕВРЕИ, советские граждане. А если эти местные власти будут сопротивляться к этой справедливой просьбе - мы обратимся тогда к республиканским властям в Киеве и Москве.

Евтушенко выражает свою солидарность с сталданий еврейского народа во время холокоста. Он опоминает антисемитов которые травили французов против Дрейфуса, русских хулиганов которые кричали: "Бей жидов спасай Россию", он пишет о концлагерах, гетто, газовых камерах и т.д. и требует относиться правильно к еврейскому народу. На мемориальной доске в Богдановке написано:

"Здесь в годы великой отечественной войны, расстреляны фашистами тысячи советских граждан"

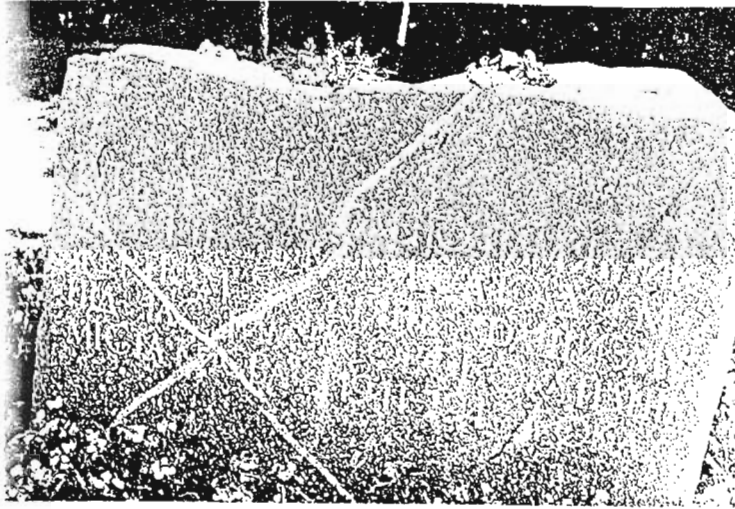
Мы требуем следующие изменения:

"Здесь в годы великой отечественной войны, расстреляны фашистами 60000 невинных мужчин, женщин и детей - советских граждан евреев"

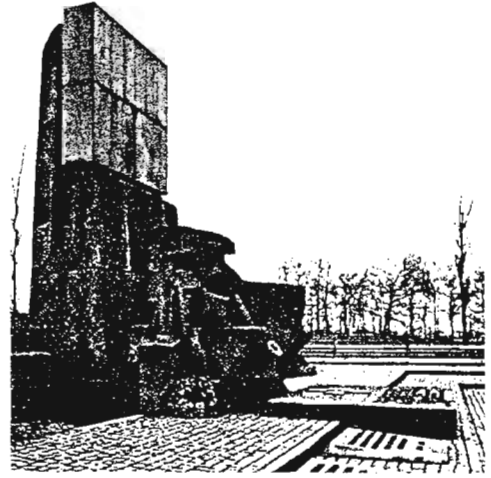
Этот памятник д о р о г о й для всех евреев Бессарабии и Одесской области которые будут заинтересованы организовать специальные путешествия в Богдановку Одессу и Килию для напоминание жертв.

Л. К.

**PAŃSTWOWE MUZEUM
OŚWIĘCIM-BRZEZINKA**

מצבת זיכרון שהוקמה ב־1966 בבאבי יאר. בכתובת על המצבה בשפה האוקראינית נאמר: במקום זה תוקם יד זיכרון לקורבנות המשיח בעת שלטון הכיבוש של הגרמנים ב־1941-1943

קיינמאל מער
НИКОГДА БОЛЕ
NEVER
AGAIN
JAMAIS PLUS
NIE WIEDER

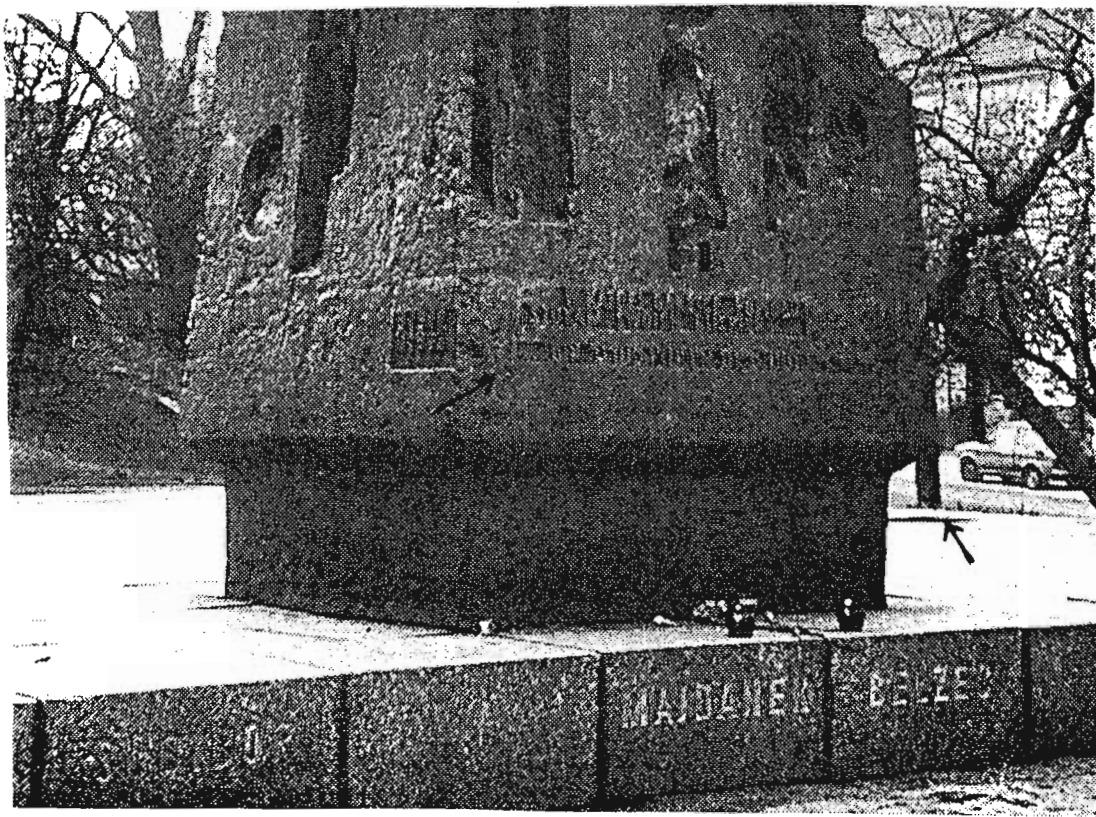
דאס ארט פון פין און
אומקום פון 4 מיליאן
שריפת דערמארדעטע
דורך די היטלערסטישע
פעלטער צוודעד
1945-1940

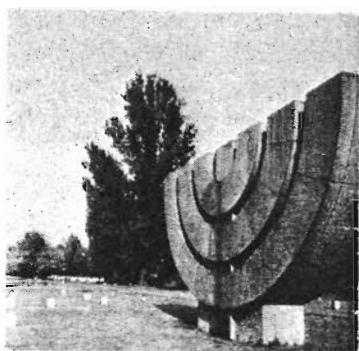
CZĘŚĆ PAMIĘCI NASZCIE NA UDROZSZYNI
TU SPOCZYWA 800 ROZBITYCH GŁÓWEK DZIECI
ŻYDOWSKICH ZAMORDOWANYCH BESTJALSKO
W CZERNIA 1942 R. PRZEZ ŻOŁDNI NIEMIECKICH
WRIEC 1942

מצבת זיכרון בטרנוב ליהודים שנרצחו בבית-העלמין בעת האקציה ב־11 ביוני 1942. הכתובת על המצבה היא בעברית, ביידיש ובפולנית.

בשנים 1956-1964 הפך מחנה טרבלינקה לאתר זיכרון
בצילום: יד ועליה חקוקה הכתובת: 'לעולם לא עוד' בפולנית
ביידיש, ברוסית, באנגלית, בצרפתית ובגרמנית.

אנדרטת זיכרון ליהודי לובלין שנרצחו בשואה בידי הגרמנים. האנדרטה ניצבת בכיכר מרכזית בעיר. (גיפרי ויגודר)

טניאן (אוקט 1966)

הכתובת ברוסית:
 זכור, אדם! אלפים מאותם אומללים לא
 זכו לראות את הניצחון על התליינים
 הגרמנים הפשיסטים ועוזריהם,
 לנהרגים הקדושים שנרצחו במיתות
 משונות על ידי הרוצחים הפשיסטים
 ידיהם מלאים דמים אלפים אנשים נשים
 וטף על קדושת השם במשך זמן
 1941-1944 בלגער כפר פעטשערה
 אל תסבול, אך הימלא
 שנאה, והישבע שלעולם לא תרשה
 שיישנה דבר כזה. הנצח את זכרם במזכרת
 חיה באמצעות צאצאך. לא תשכח! זו
 הצוואה שהנחילו לנו.

O tragedie ce nu poate fi uitată

M. IANOVER

Ole hadaş, venit de curind în țară din Chişinău, M. Ianover a cercetat suferințele evreilor basarabeni în anii negri ai prigoanei rasiste. „Am strîns mai multe informații privind destinele evreilor basarabeni” — scrie el redacției noastre, căreia i-a trimis spre publicare materialul de față, cu promisiunea de a continua.

IN RINDURILE ce urmează imi propun să prezint unele aspecte basarabiene ale Holocaustului.

Părinții, fratele meu, precum și bunica, originari din orașul dunărean Chilia Nouă, și-au găsit moartea în acest teribil genocid.

Fărădelegile au început acolo prin adunarea evreilor în sinagoga cea mare, minunat monument arhitectural, transformat în felul acesta într-o închisoare, iar după deportarea deținuților — în grajd de cai — și — de necrezut! — în latrină pentru soldații fasciști.

Convoiul de evrei — bărbați și femei copii și bătrîni — a trebuit să meargă apoi sub escorta sute de kilometri pînă la gura Bugului de jos, regiunea Nicolaev (Ucraina), unde erau mari lagăre de concentrare. În această ordine de idei sînt edificatoare aprecierile contradictorii, date momentului istoric în diferite surse, căci contradicția dintre ele scoate în vileag subtextul politic al neadevărului.

Ne vom referi mai întîi la o carte, ieșită de sub pana unui apologet al legionarilor — C. V. Gheorghiu, purtînd titlul: „Ard malurile Nistrului” (București, 1942). Este ușor de înțeles situația unor oameni, care chinuți de foame și de sete, de atîta mers pe jos, maltratați în fel și chip, se aflau în mersul lor lugubru la un pas de moarte. Totuși, autorul cărții citate se prefăcea a nu înțelege aceasta, afirmînd, de exemplu: „Ei nu par atît de obosiți” (p. 114). Din pagină în pagină sporește minciuna în carte. Astfel, miile de oameni, inclusiv copii și bătrîni, neputincioși și extenuați, se transformă, într-o „coloană de ucigași” (p.

115) în „evrei asasini” (p. 122) ș.a.m.d.

Cu această odioasă caracterizare contrastează relatările unor foști deportați care au supraviețuit prin minune. Spicuim la întimplare doar cîteva fraze din spusele unor martori oculariș citate în cartea unei foste deportate în Transnistria — Sonia Palty: „Pe drum călcăm pe trupuri de oameni, care nu au rezistat frigului, oboselii... drumurile erau pavate cu trupuri... Ce era mai bun din îmbrăcăminte luau soldații români, zdrențele le lăseau pentru ucrainieni” (Evrei, -trăceți Nistrul! Insemnări din deportare).

Un interes deosebit prezintă și o altă mărturie, în posesia căreia am intrat nu de mult. Este vorba de însemnarea făcută în 1941, de o creștină, baptistă, din Chilia Nouă, — Cravenco, care a înregistrat în felul ei cele văzute. A folosit pentru aceasta o pagină dintr-un Mahzor (carte de rugăciune), ce aparținea înainte de război unui vecin al ei — Haim Rozenblat (în prezent cartea o deține fiica lui, Riva Bergher, care ne-a pus-o la dispoziție pentru studiere).

Cînd s-a ordonat, ca evreii din oraș să se prezinte la sinagogă pentru a fi ulterior deportați, H. Rozenblat a dat Mahzorul, împreună cu alte lucruri vecinei sale. Și iată că această femeie evlavioasă, puțin știutoare de carte, a făcut în pagina 690 o însemnare în perfectă, dar plină de compasiune. Redăm textul ei în traducere: „Evreii au fost luați la 25 septembrie 1941. Iar femeile și copiii — pe data de 30 septembrie. Sărmanii oameni, sortiți să sufere...”.

Spusele creștinei din Chilia Nouă trebuie completate. Mulți

alți evrei din toate localitățile basarabene, ca și din alte regiuni — în total peste 60.000 de oameni — au fost aduși în lagărele Bogdanovca, Domanovca, Golta ș.a. de lingă Bug și împușcați în decurs de trei zile, în ajun de Crăciun, începînd de la 21 decembrie 1941. După cum s-a constatat în rechizitoriul la procesul de la București întentat unui grup de criminali de război, în 1945, ucigasii nu s-au mulțumit cu exterminarea evreilor în masă, ci s-au complăcut și cu fotografierea unor scene ce le păreau a fi mai „impresionante”. Culmea imoralității o constituie faptul că jandarmii și polițiștii care s-au „distins” în atrocități au fost decorați (vezi ziarul sovietic „Pravda” din 17 mai 1945, care cuprinde un expozeu al rechizitoriului).

Au trebuit să treacă încă peste 30 de ani, pentru ca abia în 1976 să compară la Domanovca, în fața tribunalului, ultimul grup de criminali — de astă dată ucrainieni,

Din păcate, generațiile noi din U.R.S.S. știu prea puțin despre Holocaustul care a lovit atît de crud în evrei.

Nu se spune nimic despre faptul că genocidul fusese îndreptat expres contra poporului evreu.

Tendința de a șterge din memoria generațiilor Holocaustul anti-evreiesc s-a dovedit a fi constantă în Uniunea Sovietică. Astfel, într-un articol apărut la 10 aprilie 1986 în ziarul sovietic „Izvestia”, acad. A. Samsonov scria că „Naziștii intenționau să extermine popoare întregi, în primul rînd pe cele slave”. E straniu că autorul trecuse sub tăcere ceea ce hitleriștii, legionarii și acoliții lor nici nu tănuiau că „în primul rînd” intenționau să extermine pe evrei.

Rămîne să precizăm că ei și-au pus geniul practic în slujba acestui plan barbar, sfîdînd lumea civilizată, distrugînd o treime din poporul nostru. Subliniez acest fapt, pentru că există și astăzi oameni în lume, care sînt tentați să nege ororile Holocaustului.

את השואה לא צריך לשכוח!

אנו מביאים כאן, בהשמטות קלות, תרגום המאמר של חברנו מישה ינובר, יליד קיליה, שעלה ארצה רק לפני כמה חדשים, ביומון "ויאצה נואסטרה", מ-11.4.91.

כשהרומנים פקדו על כל יהודי קיליה להתאסף למחרת, מסר ח. רוזנבלט את המחזור הנ"ל וחפצים אחרים לשכנתו - קרבצנקו. אשה טובת לב זאת סימנה בדף 690 כמה שורות ברורות של מה שראתה ומה דעתה... והנה התרגום המדויק של דבריה: "היהודים נלקחו ב-25 ספטמבר 1941 ואת הנשים והילדים ב-30 ספטמבר 41, אנשים מסכנים על סבלם המר"... הרישום הזה מופיע בין שורות "תפילת הנעילה" של יום כיפור... במחזור היה גם תרגום רוסי.

לדברי הנוצריה מקיליה צריך להוסיף, שמכל הערים והעיירות של בסרביה ודרום אוקראינה הביאו כ-60,000 יהודים לבוגדנובקה, דומניאובקה, גולטה ועוד ליד הנהר בוג. הם נורו, נרצחו ונשרפו במשך 3 ימי חג המולד, החל מ-21 דצמבר 1941 וכפי שהוכח ע"י הקטגור במשפט של מספר פושעי מלחמה מ-1945 בבוקרסט - הרוצחים דאגו לצלם "סצינות מרשימות" מהרצח.

השוטרים הרומנים ש"הצטיינו" בזוועות קבלו העלאות בדרגה ומדליות. (ראה העתון "פרבדה" מ-17.5.1945, המביא את סיכום המשפט).

עברו יותר מ-30 שנה ורק ב-1976 הובאו לדין וקבלו את עונשם - הקבוצה האחרונה של הפושעים והפעם - אוקראינים. לצערי, הדורות החדשים בברה"מ יודעים מעט מאד על השואה שפגעה כל כך קשה ביהודים. לא מדברים ולא מציינים שה"גנוסיד" היה מכוון באופן מיוחד נגד העם היהודי.

יש מגמה קבועה בברה"מ לטשטש ולמחוק מזכרונם של הדורות את חלקם של היהודים בשואה.

ב-10 באפריל 1986, כתב העתון "איזבסטיה" המוסקבאי החוקר א. סמסונוב: "הנאצים התכוונו להשמיד עמים שלמים ובראש וראשונה את העמים הסלביים". מוזר שבעל המאמר "שוכח" ומשתיק - דבר שהנאצים והלגיונרים בעצמם כתבו ולא הסתירו - שהם התכוונו בראש וראשונה להשמיד את העם היהודי.

צריך לדייק ולפרסם ברבים, שהם השמידו למעלה משליש מעמנו.

בשורות אלה הנני מציג כמה היבטים של השואה בעירי ובבסרביה.

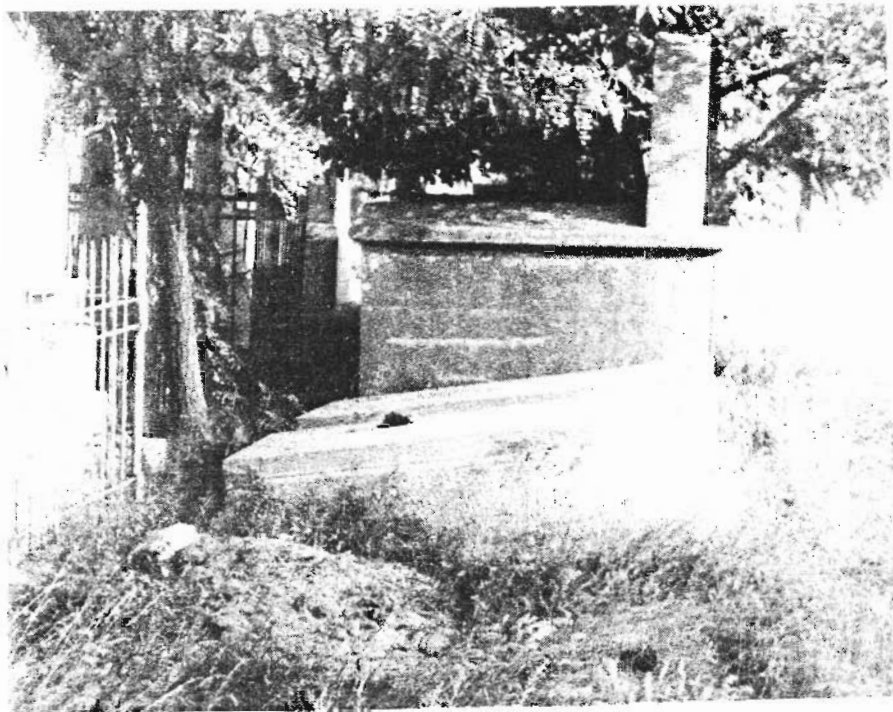
הורי, אחי וכן סבתי, מהעיר קיליה שעל נהר הדנובה, מצאו את מותם ב"גנוסיד" אכזרי זה. הגזרות והרצח התחילו ע"י איסוף היהודים בבית הכנסת הגדול, בנין ארכיטקטוני מפואר שהרומנים הפכוהו לבית סוהר ולאחר גירוש היהודים לאורוה ואחר כך (לא יאמן) לבית שימוש עבור הקלגסים הפשיסטיים. היהודים הלכו ברגל בשיירות ארוכות, דרך של מאות קילומטרים, גברים ונשים, זקנים וטף, לאורך הדניאסטר והבוג באוקראינה, עד למחנות הריכוז של בוגדנובקה והסביבה. בקשר לזה אני מביא כאן כמה ציטוטים סותרים, ממקורות שונים, ומהם אפשר לגלות את האמת האכזרית.

וראשית נביא כאן ציטוטים מספר של ק. וו. גיאורגיו, חסיד של הלגיונרים ושמו "שריפה בחופי הדניאסטר" (בוקרסט 1942).

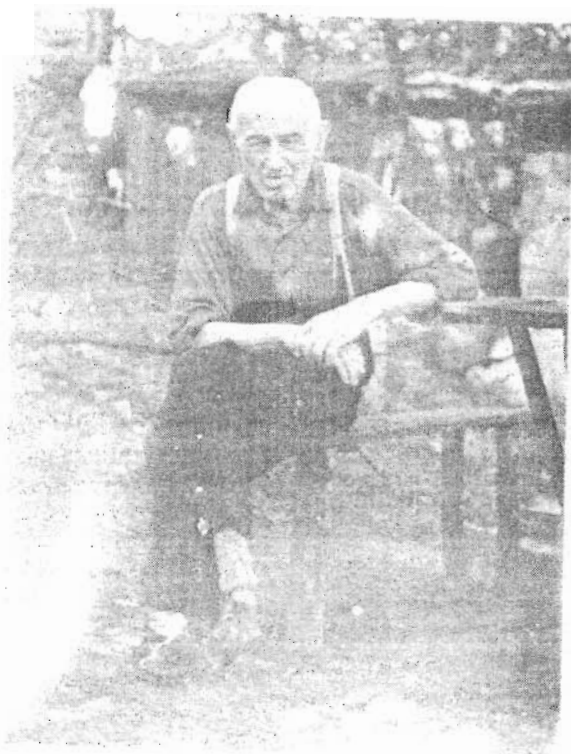
המגורשים סבלו רעב וצמא, הוצלפו בידי ז'נדרמים רצחנים, ורבים מהם מתו. למרות זאת, מתוך הספר הנ"ל כתב (בעמ' 114): "הם לא נראים כלל עייפים". מדף לדף הולכים השקרים בספרו ומתרבים. והנה (בעמ' 115): אלפי הילדים, הזקנים החפים מפשע הופכים ל"טור של רוצחים" ו"יהודים מרצחים" (עמ' 112) וכך הלאה.

אנו נביא רק כמה משפטים מספרה של ניצולת טרנסנסטריה סוניה פלטי: "דרכתי על גויות של אנשים שלא עמדו בקור העז, בעייפות וברעב. הדרכים מלאו מתים וגוססים... בגדים טובים נלקחו ע"י החיילים הרומנים, ה"שמאטעס" הושארו עבור האוקראינים. ("אל מעבר לדניאסטר", הוצאת ספרית הפועלים, 1983).

מענינת מאד העדות עליה נודע לי לא מזמן. מדובר בסימון שעשתה ב-1941 אשה בפטיסטית מקיליה (קרבצנקו) על גבי ספר "מחזור" שהיה שייך לשכנה היהודי - חיים רוזנבלט. (כיום הספר נמצא בידי הגב' ריבה ברגר בתו של הנ"ל, שהעמידה ספר זה לרשותי).

המצבה הסמלית של נחמיה ספריס ואשתו הנמצאת 2 מטר מקבר האחים
בבית הקברות היהודי של קיליה

חיים רוזנבלט אחד מ-8 הניצולים של אנשי קיליה בבודנובקה.
נפטר בצ'רנוביץ. ז"ל

הרציחות בקיליה

עם כניסת הרומנים, יולי-אוגוסט 1941, מיד עם כניסת הצבא הרומני, התחילו מעשי רצח יום-יומיים. מלבד חלק היהודים שנכלא בבית הכנסת הגדול - נרצחו ברחובות קיליה ובבתים למעלה מ-100 נפש. נחמיה ספריס ואשתו היו מהקרבנות הראשונים. לצערנו, לא נשארה תמונה מהם. נחמיה ספריס נולד 1855, אביהם של רפאל ויוולודיה ספריס ושל ריבה אשת יצחק כץ, היה מכונה בעיר גם "נחמיה סולדט" בגלל הליכתו הדומה להליכה צבאית. נכדו ליובה (בן וולודיה) שניצל מהשואה, הגר מאז גמר המלחמה בדניאפופטרובסק, ביקר כמה פעמים בקיליה. ב-1973 עשה מצבה סמלית במקום שהתושבים הרוסים של קיליה קברו את הנרצחים בקבר אחים. המקום הזה נקבע באופן ברור לפי מספר מספיק של עדויות.

עדוּתה של דודה אקסלרוד

ב-4 ביוני 1990 נסעתי מקישיניוּב לעיר בבסרביה המרכזית כדי לפגוש את דודה שלמדה איתי בכיתה אחת בתיכון, עד 1936. דודה (דבורה) הינה אחת מ-8 הניצולות של בוגדנובקה. עברו עליה זוועות רבות. בריאותה לקויה. היא גרה בדירה קטנה אבל נוחה ואשה רוסייה מטפלת בה תמורת שכר מטעם המועצה המקומית. ישבתי אצלה שעתים והיה קשה לרשום כל מה שסיפרה תוך דמעות וייסורים. לכן בקשתי אותה שתעשה זאת בעצמה, בשקט והתרכזות ותשלח לי, לפי כתובתי, את מה שהיא זוכרת, והנה קטעים ממכתבה:

העורך: ל. ק.

עם כניסת הרומנים - הפכו את בית-הכנסת הגדול למחנה סגור בהנהלת איליושה טבצ'ניק* שהיו לו קשרים עם הרומנים והגרמנים. את מי שרצה היה מוסר להם והיו לוקחים את הגברים לעבודות שונות עד שהיו מתים שם. זמן מה אחרי זה לקחו גם בנות. אני הייתי ביחד עם אבי ואמי היתה מביאה אוכל מהבית, והיה אסור עלי לצאת החוצה. היו מגרשים אותנו במכות בכל בוקר לעבודה למרות שהיינו חולים. מלבד המכות היו מתנהגים כחיות בעיקר מהשלטונות הרומניים המקומיים. מטרתם היתה לעשות הכל כדי שלא נשאר בחיים.

כפי שכבר הזכרתי דלעיל, לטבצ'ניק היו רשימות של כל התושבים והיה מתנהג באכזריות. כעבור חודש היו הרבה הרוגים, ביניהם רוזה ויינברג ולרגמן שנתלה על שניסה להחליף כמה מחפציו תמורת אוכל למשפחתו. התחילו לשלוח אותנו בשיירת גירוש (אטפ) ולפני זה רצחו רבים. חלקם התאבדו מכיוון שלא יכלו לסבול יותר. אני בעצמי הייתי עדה לכל האסון הזה.

בדרך לבוגדנובקה נרצחו המונים ואיני יכולה לזכור שמות רבים. אני זוכרת את בלכמן, שלה שטרמן, וקיציס. רוב רובם נרצחו במחנות. נשארנו בחיים רק קומץ ואולי היינו נזכרים יותר אם ניפגש כולם יחד. קשה לי מאד לחשוב על מה שעבר עלי, הייתי מעדיפה למות ביחד עם הורי היקרים שנרצחו...

* האשמה נגד טבצ'ניק - טרם הוזכרה במקורות אחרים.

מזכרונות דודה אקסלרוד

"מ כ ב י" - היתה פעילה שנים רבות בקרב הנוער. אני זוכרת את מיכאלה גולדמן, סרוליק גורביץ, יאנה שורצמן, ח. פיבובר, דיזור, דוידקה שולימוביץ. אמי השתתפה בערבי צדקה שהיו לטובת "מכבי" ובהן השתתפו גם החוגים הדרמטיים היהודיים. בימי "פורים", היתה תזמורת כלי הנשיפה מבקרת בכמה נשפים מרכזיים בעיר והשמיעה שם שירי עם יהודיים.

כניסת הסובייטים - ב-28 יוני 1940. מיד הוחרמו כל המוסדות היהודיים ואפילו כל ארבעת בתי-הכנסת שהיו בעיר. בימים הנוראים (ספטמבר 1940) לא התקיימו בהן תפילות כמו בכל שנה. הסובייטים הגלו את אנשי קיליה בכמה גלים ואני זוכרת את יוסף ויינברג, אברמוביץ, קיציס בראילובסקי ושאיביץ - שלא חזרו מעולם.

СВИДЕТЕЛЬСТВО Д. И. АКСЕЛЬРОД

При входе румынов в Килию, с "Большой синагоге" сделали лагерь, руководил им Илюша Табачник. Имелась связь с румынами и немцами - кого хател таго выдавал и заберали сейчаге из лагера мужчин на работы разные, пока не умирали на местах. Затем, забирали и девушек тоже в лагерь в Синагогу. Я была вместе с папой, кушать насила мама, а выход был запрещен. Также гнали на работу меня и маму /больными/. Снами обращали по зверски. Со стороны местных властей были тоже зверские отношение, избивание. Они делали все чтобы в живых не остався. Илюша Табачник имел все списки и действовал со всей жестокостью. Было уже много убитых. Помню о Розе Байнберг и о Ларгмане который был повешен потому что пытался дать кое-что из вещей, чтобы получить хоть хлеба для семьи.

Затем нас отправили в этап. По дороге к Богдановке и Доманевке были убиты у й м а, но не могу припомнить все. Помню только Блехмана, Шелю Штерман, Кициса и многие другие. Остальные в самых лагерях. Многие кончали жизнь с а м о у б и с т в о м чтобы не мучтсья. Я сама была свидетелем этого несчастье. В живых осталась горсточка - все больные... Трудно подумать что прошло время такое, лучше погибла-бы вместе с дорогими родителями.

/письмо получила I.I2.1990 из Молдавской ССР/

sonia palty

EVREI,
TRECETI NISTRUL!

Insemnări din deportare

כרך אחד-עשר

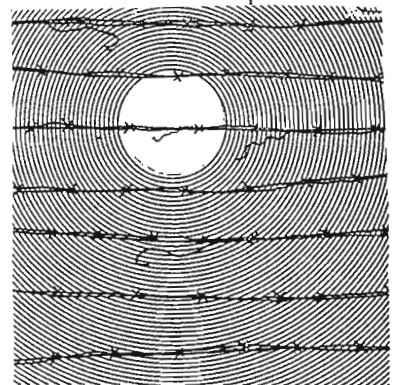
יהדות ביסאראביה

האיגוד העולמי של יהודי ביסאראביה

יו"ר חברת "אנציקלופדיה של גלויות"

ח. ברלס, ירושלים

I.C. BUTNARU

HOLOCAUSTUL
UITAT...

EVREI, TRECEȚI NISTRUL!

ne-a strigat:

“Starostele de jos din sat ne-a spus că trebuie să fugim. Românii au început retragerea. O să ne omoare nemții. Rușii se apropie.

Atunci i-am văzut pentru ultima dată pe dr. Weiss din Chilia, pe dr. Ackerman din Tighina, pe soția lui Lia Akerman, pe toți ceilalți.

Cele trei patru încăperi în care ne adăpostisem se goleau. Și eu am fugit... am fugit...

La 24 februarie 1976 a avut loc la Domanovka, procesul citorva zeci de polițiști ucrainieni, criminali de război.

Am plecat la Domanovka să asist la proces. I-am recunoscut pe cea mai mare parte din cei care au fost ucigașii de la Bogdanovka. Pe banca acuzaților lipseau – bineînțeles – jandarmii și ofițerii români, ofițerii nemți. Era acolo și cel care a lovit-o pe mama, cel care a tras în Avraham, cel care ne mîna spre groapa fumegîndă, spre moarte, cei ce au secerat mii, mii de vieți. Stăteau în boxa acuzaților. Judecătorii sovietici erau cutremurați. Rechizitoriul procurorului a fost aspru, dur.

Cei judecați la Domanovka pentru crimele comise la Bogdanovka au fost condamnați de către Tribunalul Sovietic la moarte. Pedepsa a fost executată. Eu am părăsit orașul Domanovka cu un sentiment de profundă tristețe. Credeam că voi fi mai ușurată în durerea mea știind că o parte din ucigași și-au primit pedeapsa meritată! Dar, nu! Suferința a rămas aceeași. Moartea ticăloșilor nu mi-a ostoit durerea.

În urmă cu cîțiva ani, înainte de a alia în Israel am plecat la Bogdanovka. Am simțit nevoia să revăd locurile unde mi-au fost uciși cei dragi.

Am făcut un șoc. Rîpa mai exista. De prin tufișuri, din malurile abrupte, din pămînt ieșeau la vedere oase, oasele celor care au fost uciși. Albe, curate, spălate de ploii, zăpezi, uscate de soare și vînt. Am plîns amarnic...

Înapoiată la Chișinău am scris Sovietului Suprem la Moscova și le-am cerut, în numele celor 60.000 de evrei uciși acolo de fasciștii nemți, români și ucrainieni, ridicarea unui monument.

Cîteva pietre necioplite împréjmuiesc locul unde avut loc o crimă înfiorătoare, de necrezut.

Pămîntul de la Bogdanovka e îmbibat de sînge, sîngele fraților noștri evrei. Mai sîntem în viață cîțiva... Mîine, poimîine vîlul uitării se va așterne și peste acești martiri asasinați numai pentru “vina” că s-au născut evrei...

קטעים מספרה של סוניה פלטי
“יהודים - אל מעבר לדניאסטר”
המבוסס על סיפורה של ניצולת
בוגדנובקה אסתר (פירה) שאת
הצילום שלה (משנת 1932) רואים
כאן ביחד עם כל משפחתה
שנרצחה שם.

O familie ca oricare alta: Moshe
Pascar, Bracha, Avram, Nachman
și Fira (Esther). Chișinău 26 mai
1932.

בן-הרב אייניק, נפצע בקרבות וקטוע רגל. אחיו, הוריו ודודו נספו בשואה. הצילום מ-1949. אייניק נפטר בקישיניוב לפני כמה שנים. מופיע בהרבה צילומים של גורדוניה והגמנסיה משנות ה-30.

טייטנר אלכסנדר אחיו של ליובה
2 צילומים: מיד אחרי המלחמה, ומחדש ממאי 1990 ב-
שנה (ב'9.5.90 בצעדו לאנדרטה של יום הנצחון על הנא

סוסקין ברל ובסיס שמיל במדי הצבא האדום. ברל סוסקין אחיו של דודלה סוסקין שהיה כדורגלן ידוע במכבי קיליה, עלה ארצה ב-1962 ונפטר כאן ב-1975.
שמיל בסיס לחם בכל זמן המלחמה, חזר לקיליה וניספה בתאונה טרגית בעבודתו במספנה.

Теплый, дружеский прием указан Советским воин в Килий в 1940 г. местными жителями. В среднем ряду – Маркузан Боря, Фефтерман Соня и др.

חיילים סובייטים ב-1940 בקיליה ביחד עם תושבים שקיבלו אותם בחמימות. בשורה האמצעית מצד שמאל מרקוזאן בוריה (השלישי) ופפרמן סוניה (החמישית) אשתו של חיים פפרמן. מרקוזאן בוריה, אחיו זליה וכל משפחתם ניספו בשואה.

בסיס ליאניד בן יאשה וטניה, בעת שרותו בצבא עלה ארצה ביחד עם הוריו וכל המשפחה לפני מספר חודשים.

בסיס יעקב (יאשה) בנו של גודל התגייס לצבא האדום מהתחלת המלחמה ועד לכבושה של ברלין. הצלום מראה כתת סיירים ב-1945. יעקב הראשון מצד שמאל.

БАСИС Я. Г. /Родители были убиты румынами в Килий в 1941 / Вступил в Красную Армию и участвовал в боях отечественной войне до Берлина. На снимке Басис стоит первый слева вместе с товарищами разведчиками.

דיו"ר ראובן צל"ש בצבא

ויסמן מאיר (בנו של זידל שוחט)

ויסמן שיקה (בן אברהם)

וינשטיין בוריה, השתתף בכל המלחמה ונפטר צעיר בצ'רנוביץ 1958.

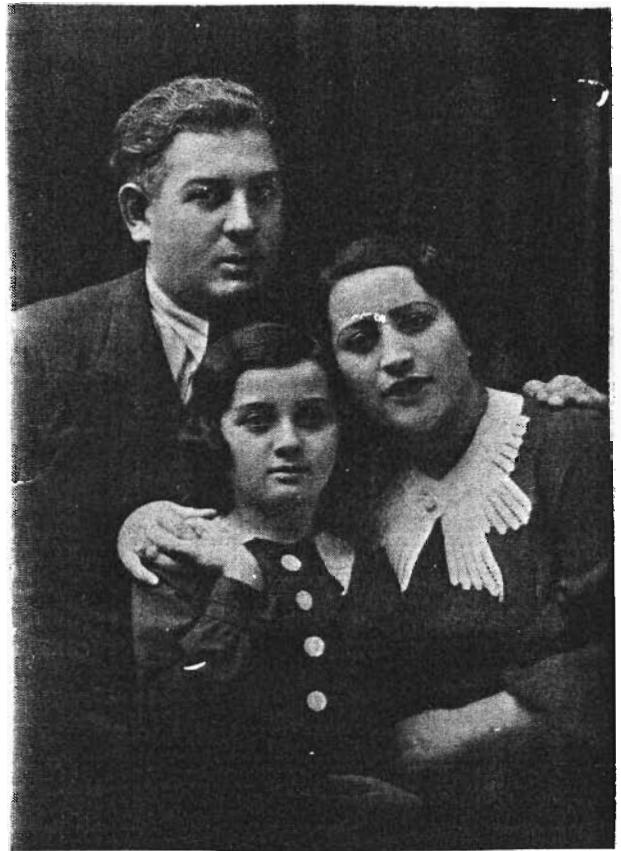
וסילקובסקאיה דורה יאקובלבנה רעייתו של מיליה רבינוביץ, מורה ב"תרבות". שרתה כרופאה בכל המלחמה. כיום אזרחית כבוד של קיליה.

חרלמב ליאניה, היה בחזית בכל ימי המלחמה

יאנקלביץ ראובן, בעלה של טוניה (ברשדסקאיה)
אחת מ־8 הניצולות מבוגדנובקה

שרירה איסי (שיקה) בן יעקב, השתתף במלחמה, לידו אשתו טובה
והבת בטוניה.

יאנקלביץ בוריס בנם של ראובן וטוניה נשאר לגור בקיליה

ד"ר פיינבלט ס. שרת כרופא
בכל ימי המלחמה

פפרמן מיליה

קופמן משה. נכה מלחמה ואשתו

צולק אידה, שרתה בחזית כאחות
מינואר 43 עד גמר המלחמה.
משמאל - חברה לא מקיליה

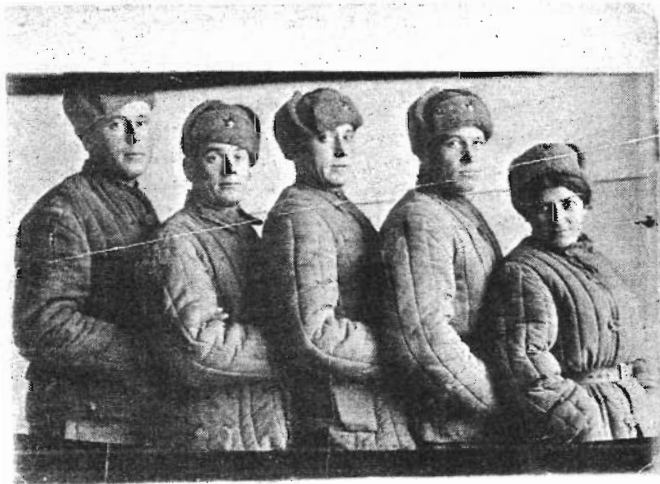
כץ יוסף-לייב

חרלמב איזיה

מיכאלביץ משה (בן יצחק)
 כנ"ל ב'1977, ביום הנצחון
 הנחת פרחים לנופלים

כץ יוסף ועוד 4 מיחידתו
 החיילת - בת אחותו קלרה

ד"ר יפים נאומוביץ רבינוביץ, בנו של נאום
בדרגת סטרשי ליטננט

ד"ר נאום רבינוביץ
מנהל בי"ח צבאי
באסיה התיכונה.
למטה: ביחד עם
הצוות הרפואי של הבי"ח

רבינוביץ יוסף סרולביץ ז"ל (1907-1982)

גולד פ. (בן שיקה וסופה)

גרינברג ליובה (אחיו של סיומה)

דוידוביץ חנה

גולדנברג ארקדי (אברהם בן שיקה)
אחיו של עזריאליק

גולדנשטיין מוניה - מקבל מדליה של וטרן

אנגל אברהם, בן דודו של מ. ויסמן

אומנסקי שוליק (בן-ישראל)
נספה בזמן הנסיגה. הצילום
מאז היותו בצבא הרומני

בקר אהרון (נפטר 1980)

ברקוביץ מרק (אמו-אידיס קונסטנטינובסקי)

בלומנטל ליזר

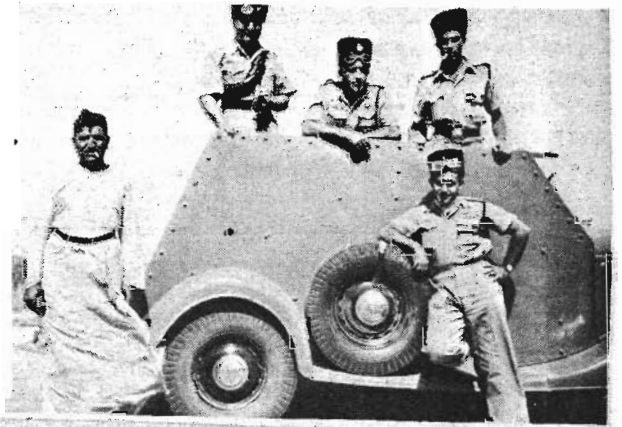
גולדמן מיליה, בחזית עד גמר המלחמה

שורצמן דוד, היימוביץ מישה, התנדבו לחיל הנוטרים שהיה לו תפקיד חשוב בשמירת השקט בעורף.

יוסף לרנר, התגייס לחיל הגפירים תמונה מאותו זמן לא נשמרה. בתמונה זאת כחיל צה"ל במלחמת העצמאות 1948/9.

קונסטנטינובסקי ליאניה, התנדב לר.א.ס.ק. של הצבא הבריטי מ'1941, דצמבר. ביוני 1942 הפילה מחלקה של ספקי המים ה-5 מפציץ גרמני הינקל דרימונעי בחזית אלאמיין.

ד. שורצמן למעלה על המשורין

ליאניה ק. השני משמאל.

העליה לארץ ישראל

איש קיליה בעליה השנייה

מאיר נולד לאביו יעקב בעיירה רוסיה (קיליה) ליד שפך הדנובה לים השחור (1). מוצא המשפחה מקישינוב ומסם עברו לקיליה; משהתבגר מאיר חזר לקישינוב (22). יחד עם מאיר נולדו לידו יעקב סטרכילביץ עשרה בנים ובנות, והוא עצמו - היה כ- נראה צדיק גדול, שכן הוא זכה למאה ועשר שנות חיים (רובינה סטרכילביץ).

מאיר סטרכילביץ

תולדות צבי סטרכילביץ

נולד בקישינוב (בסרביה) בשנת תר"מ (1880), נוכח בפנישתו עם הקיסר וילהלם ליד שפך קיליה, לאביו מאיר, וגדל בעיר-הגבול רייני, מיל גאלאץ, שמה עברו הוריו לגור. קיבל חינוך יהודי מסורתי ועזר לאביו בעסקי מסחרו. הצטרף לציונות מראשיתם וכשהופיע הספר „מדינת היהודים“ והוכרו על הפצת שקלים לקראת כינוס הקונגרס הציוני הראשון עבד יומם ולילה והקנה את השקל הציוני לכל היהודים הבוגרים שבציר, והוא או בן 17. כשהביעו לו אנושי העיר את צערם, שבגלל גילו הצעיר אינם יכולים לבחור בו כציר לקונגרס, הרגיע אותם לאמר: „עד שיספיקו לעשות משהו למען ציון, כבר אהיה שם בצמיר“.

בהשפעתו נוסדה בבסרביה אגודה להכנת נחלה לחברים בפתח-תקוה, שקנתה קרקעות ונטעה כרמים, והוא עבר שמה וניהל את משק החברה כל זמן שנשארה נאמנה לדרישתו לקיים אך ורק עבודה עברית. נסע פרסם בפתח-תקוה, כחבר ועד המושבה הגן על עניני הפועלים והעבודה העברית. השתתף ביסוד לשכה העבודה ובכל ערב היה מבקר בבהי אכרים להשיג אצלם עבודה לפועלים. השתתף ביסוד הספריה הצבורית ומסבה הפועלים והשיג בשבילו דירה מהועד יכלים מחברת „גמילות חסד“. ביזמתו נוסד בפתח-תקוה יקב קואופרטיבי ומוסד לאשראי יהודי חברת „נאולה“.

במלחמת-העולם הראשונה עבד יומם ולילה בכל הפעולות להקלת המצב, התאורחות לשם מניעת גירוש מהארץ, עזרה לפליטים ולמגורשים מיפן, השתתף בתלויות בפני השלטון.

אחרי הכיבוש הבריטי עבר ליפו וגם שם המשיך בפעילות לטובת הציונות. אחרי המלחמה עסק במסחר סיטונאי בתמרי בנין, פעל למען מסירת עבודות ההובלה והשמירה במחסנים ובנמל יפו ליהודים והשפיע על סוחרים אחרים שיעשו כמותו. השתתף בהרחבת תל-אביב ופיתוחה עלידי גאולת קרקעות והקמת בנינים. תמך במוסדות ובמפעלי המשלחת, שהוזמנתו לבקר במושבות יהודה והיה צבור.

מיד אחרי הקונגרס הראשון עלה ארצה בתרגו. התמחה בעבודה התקלאית, קיבל כסף מאביו, בנה בית ונטע כרם וגדל סבך במשק המשפחה בנס ציונה ובמשך הזמן משך אחריו ארצה את כל המשפחה. הנהיג במשקם עבודה עברית במאה אחוז והשתדל להשפיע על פקידי הבארון רוסיילד וחברת יק"א, שינהיגו עבודה עברית גם בפרודסיהם. כשיצתה הפקידות, שרק בקבלנות ובשכר נמוך תוכל למסור את העבודה ליהודים, התנדב עם אחיו ועוד בני-אכרים אחרים לכבוש את העבודה הזאת ליהודים, ובו בזמן שבמשק משפחתו עבדו פועלים יהודים רבים בתנאים טובים, עבד הוא בפרוס הבארון בתנאים הקשים שקבעה הפקידות. כשביקר הרצל בארץ היה אחד מארבעת חברי המשלחת, שהוזמנתו לבקר במושבות יהודה והיה צבור.

צבי סטרכילביץ בקישינוב

אבר בפתח תקוה

קטע משער הספר "אבר בפתח-תקוה" ובו צילום 2 מבנותיו של צבי סטרכילביץ.

לעליה ארצה של דינה חרלמב (ספקטורמן)
 כל משפחה, אנשי "גורדוניה" ואנשים
 נוספים שמופיעים כאן לראשונה.

לאוהבי הטבע: לשים לב לפרחי הלילך הריחני שמחזיקות הילדות הקטנות

עליתו ארצה של ליאניה קונסטנטינובסקי
 קבלת פנים משפחתית בת-לאביב.
 מימין לשמאל עומדים: ווה (זאב יציב),
 הדודה הינדה, ליאניה. יושבים - הדוד
 אברהם, יהודה, דב ויונה בלנק.

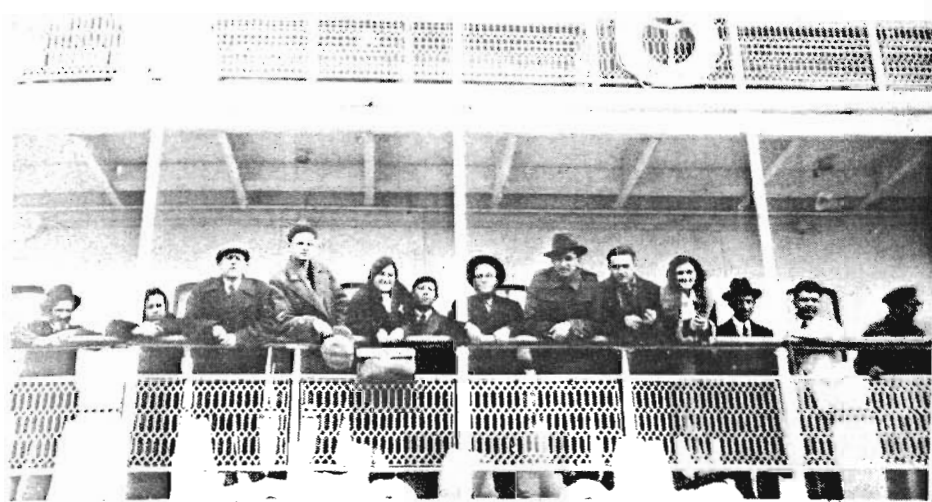
לעליתו ארצה של דב קונסטנטינובסקי

לעליתו ארצה של יוסף לרנר:
 מניה צ'אליס, וסרמן ?, צפורה לרנר,
 אברמוביץ מסיה ורחל לרנר.

לעליתו ארצה של אילישה רוטנשטרן.
 על סיפון אנית "פרינציפלה מיכאלי"

בנמל קונסטנצה, דב קונסטנטינובסקי עולה ארצה
על סיפון האניה "דליה"

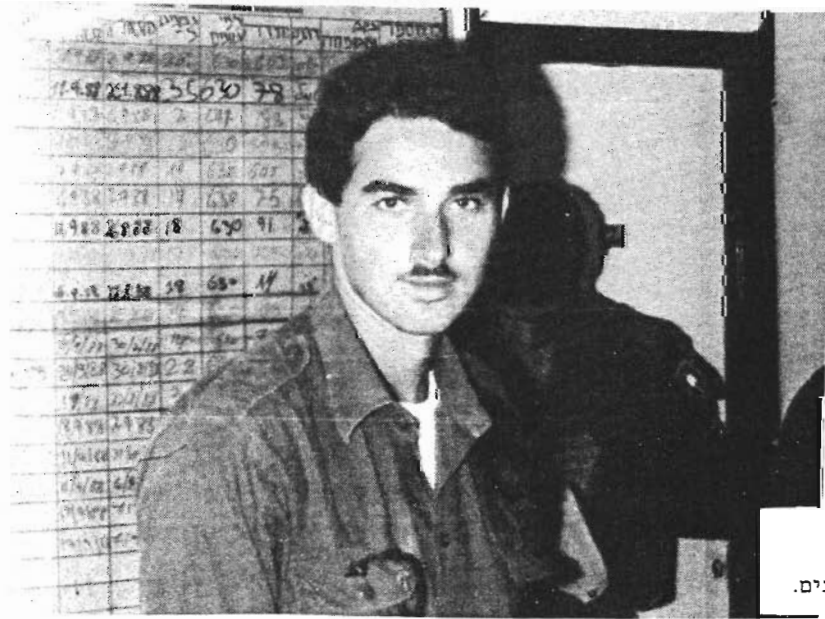
האחים חיימוביץ ודודיה שורצמן בעבודה גופנית 1934/5

בן-גוריון בנתניה. ראש העיר בן-עמי מברך
ישראל חיימוביץ השלישי משמאל

ראש העיר נתניה בן-מנחם מוסר הצטיינות לישראל חיימוביץ

הדרור הצעיר של ילידי קוליה בישראל:
פ. בלינדרמן (נ. 1963, סיים בי"ס של חיליהם.
ה. בלינדרמן (נ. 1969), היה 12 שנה בצה"ל, בתותחנים.

צ"ע צ'ולאנצקי אסגר צ"ע
 צ"ע צ'ולאנצקי רחל צ"ע
 צ"ע קאנסטאנטיןאסקי אברהם צ"ע
 צ"ע קאנסטאנטיןאסקי-ולא הינדא צ"ע
 צ"ע קאנסטאנטיןאסקי צבי צ"ע
 צ"ע קאגל ליפא צ"ע
 צ"ע קאמאנסקי יוליא צ"ע
 צ"ע קנטראן מאשא צ"ע
 צ"ע קאוטמן יוסף צ"ע
 צ"ע קאוטמן חנה צ"ע
 צ"ע קאנטאטן אידעלע צ"ע
 צ"ע קאנטאטן לרה צ"ע
 צ"ע קאניאטשניץ לאה צ"ע
 צ"ע קארלמן (יאנו טייטל) צ"ע
 צ"ע קארלמן סופה (ינטל) צ"ע
 צ"ע קארלמאן משה צ"ע
 צ"ע קאלבאן טבה צ"ע
 צ"ע קאליטין יאראם צ"ע

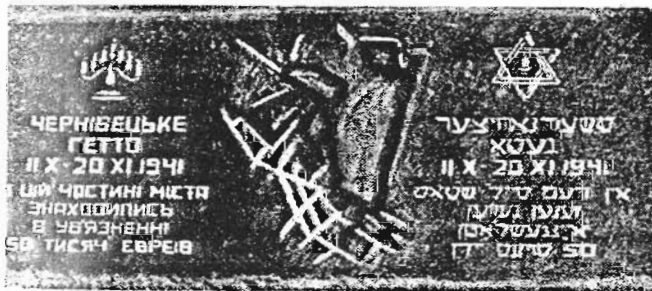
צ"ע צייצמן לאמירא צ"ע
 צ"ע צייצמן איציק צ"ע
 צ"ע צייצמן יצחק צ"ע
 צ"ע צאסזיץ ליקה צ"ע
 צ"ע צאסזיץ חיה צ"ע
 צ"ע ציימאנזיץ יוליא צ"ע
 צ"ע ציימאנזיץ מילא צ"ע
 צ"ע ציימאנזיץ (חל) פיינדא צ"ע
 צ"ע ציימאנזיץ (רה סאצניק) צ"ע
 צ"ע כץ יוליא צ"ע
 צ"ע כץ חנה צ"ע
 צ"ע כץ מאטיה צ"ע
 צ"ע ערנר יוליא-צאצ צ"ע
 צ"ע ערנר ריסקה צ"ע
 צ"ע מרוואסקי מלה צ"ע
 צ"ע נאטומאנזיץ לרה צ"ע
 צ"ע סאסקין דודל צ"ע
 צ"ע פאצשטיין סומה צ"ע
 צ"ע פינעלטיין יצחק צ"ע
 צ"ע פינעלטיין מונכי צ"ע
 צ"ע צ'ולאנצקי שמה צ"ע

צ"ע העפר להע צ"ע
 צ"ע הרנר יאנה צ"ע
 צ"ע הרקאביץ (קאנסטאנטיןאסקי) יוהאניס צ"ע
 צ"ע הרקאביץ מאור צ"ע
 צ"ע הרלצסקי מלה צ"ע
 צ"ע גאלבאן מיכאל צ"ע
 צ"ע גאלבנברג אאר צ"ע
 צ"ע גאלבנברג דודיק צ"ע
 צ"ע גאלבנברג חנה צ"ע
 צ"ע גאלבנברג פנינה צ"ע
 צ"ע גאליאקאביץ גיילא צ"ע
 צ"ע גאליאקאביץ רוקאסיה צ"ע
 צ"ע גרינבערג מורח צ"ע
 צ"ע גרינבערג נחמן צ"ע
 צ"ע צאוצאקאביץ צטיה צ"ע
 צ"ע צאוצאקאביץ נאנה צ"ע
 צ"ע צארפאן (ציימאנזיץ) רחל צ"ע
 צ"ע אונעלטיין זוכה צ"ע
 צ"ע אונעלטיין זאלף צ"ע
 צ"ע אונעלטיין מניה (קוביס) צ"ע
 צ"ע אילנר רחל צ"ע

יהודי קיליה בצרנוביץ פעילים...

אנו מביאים כאן 2 תצלומים מעתונים בשפה האוקראינית המופיעים בצרנוביץ המראה פעילות נגד הפשיסטים של "פמיאט" ובעד ידידות עם ישראל והנצחת זכר הנרצחים. פעילות זאת (בהם השתתפו מרקוואן מ. ווסביץ אשר מקיליה) - הצליחה, וההוכחה - הפרסום הרחב בעתונים.

Свічада пам'яті

ВЕЛЕЛЮДНО було минулої суботи біля будинків на розі вулиць Волгоградської та Гагаріна у Чернівцях. Погідна осіння днина освітлювала ще по-літньому теплим сонячним промінням скорботні обличчя тих, хто прийшов сюди, — стариків з посивілими скронями, юнаків та дічат, дітей. А зібрались вони тут з нагоди пам'ятної події — відкриття меморіальної дошки в'язням гетто, створеного в цьому районі міста в роки фашистської окупації краю. Схвилювані виступили учасників цього незвичайного зібрання, лаконічні слова написів, викарбуваних двома мовами на мармуровій плиті, покладені до неї квіти печальної дані і зраненої пам'яті сердець — все це сприймалося як палкий заклин до миру на Землі, до того, аби ніколи не повторилися жахи і страждання, що їх зазнали люди в пору воєнного лихоліття.

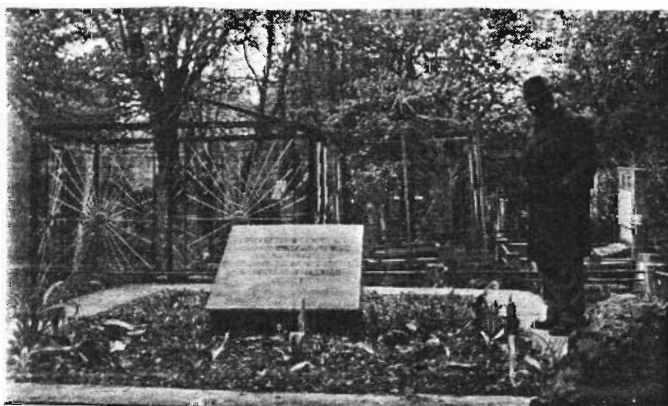
Фото Еммануїла ДРУКМАНА.

יהודי קיליה בצ'רנוביץ פעילים...

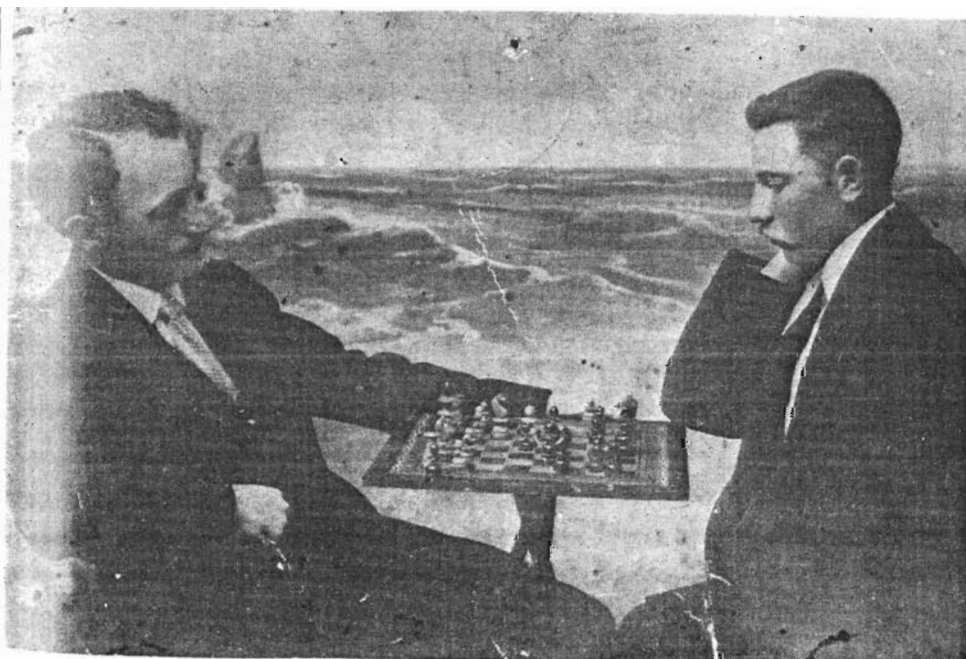
3 התמונות הקטנות:
 למעלה: בית העלמין מוזנח ומחולל.
 באמצע: אשר זוסביץ עבד ימים רבים בהתנדבות.
 למטה: המקום שם היה קבר האחים של קרבנות הפאשיזם.
 התמונה מימין: לוח זכרון ליד המצבה על קבר האחים ושמותיהם
 של המתנדבים שעזרו להקמתה. בין ה'6 שצוינו - 3 מקיליה:
 מרקוזאן מ., זוסביץ אשר, כץ ל.

לחמנוביץ שליה

משפחת אברהם גרינברג (1979) משמאל לימין.
 שורה ראשונה: קופציק אבלינה, אברהם גרינברג, יאנה קופציק,
 גרינברג פניה אשתו (בת רוזנפלד בינס) ואידס בוריה/נכד.
 שורה שניה: משפ. אידס (3) + קופציק אלכסנדר וז'אנה, חתן ובת.

רוזנפלד בינס במשחק שח עם פראדיס אברהם (1922)

פיינשטיין מוטיה,

האסיפה הראשונה של יוצאי קיליה 5.11.89
 ליאניה ק. מקדם בברכה את פירה גלבמן
 ומשפחת פיינגולד מניצולי בוגדנובקה
 (ראה ספרה של ס. פלטי)

חלק מהנאספים בקימה לזכר הקרבנות

בב"ל.

האסיפה השניה של יוצאי קיליה 27.3.90
עם העולים החדשים: ד"ר גיטה רוזנשטרק (ברנר)

עם העולים החדשים: בומה דויגוביץ

בשיאות האסיפה (חלק מחברי הוועד)

עם מאיר ויסמן שהגיע אז כתייר מברכה"מ

מספר יוצאי קיליה בישראל

לאחר השואה הנוראה שבה נרצחו 1800 מתוך 2400 של קהילת יהודי קיליה, אנו מביאים ב-2 העמודים האחרונים של הספר כמה תמונות המראות את התפתחות "האוכלוסיה" של יוצאי קיליה בישראל. לפי הנתונים עלו לפלשתינה א"י ועד לקום המדינה כ-40-45 נפש. מאז ועד 1975 עלו ביחד עם ילדיהם עוד כ-250. מ-1975 ועד היום אנו מונים ביחד עם הבנים, הנכדים והנינים בין 750-800 נפש. אנו תקווה שהעליה הברוכה מברה"מ תמשך, צריכים להיות אופטימיסטים ונדע שבישראל יש המשך טוב ויפה לקהילת קיליה.

ЧИСЛО КИЛИЙЦЕВ В ИЗРАИЛЕ

После ужасного холокоста в котором были уничтожены 1800 из 2400 евреев Килии Мы приносим на 3 страницы несколько снимков которые показывают развитие "населения" Килийцев в Израиле По нашим записям, иммигрировали в Палестину до 1945 - 40-45 душ. В августе 1991, вместе с внуками и правнуками, мы уже 750-800 Надеемся что великолепная АЛИЯ с СССР не остановится. Будем оптимисты зная что мы создали здесь хорошее и красивое продолжение.

משפחת יציב יהודה

משפחת ליאניה קונסטנטינובסקי

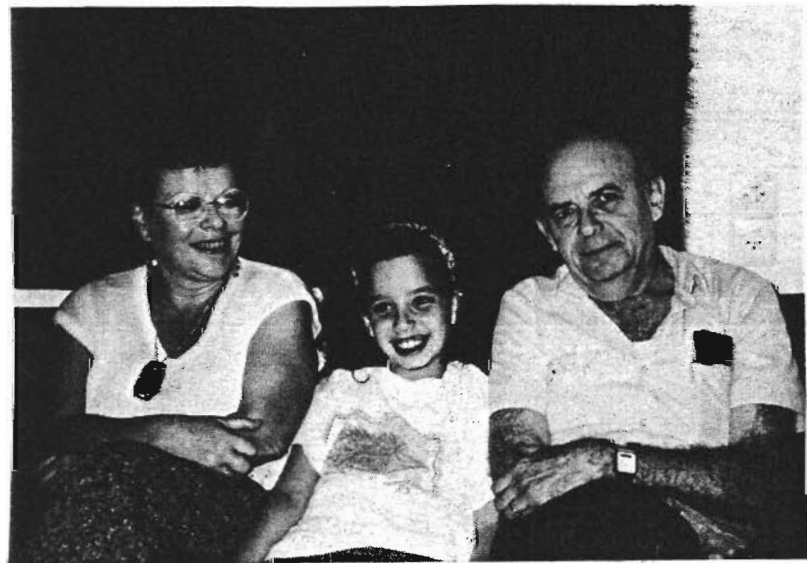
משפחת אהרנוביץ (קוגן)

חיימוביץ ישראל וסוניה וילדיהם שנולדו בארץ

משפחת קוסליצקי (ויינשטיין), החתן ויזל
והנכדים

משפחת הרי פורת

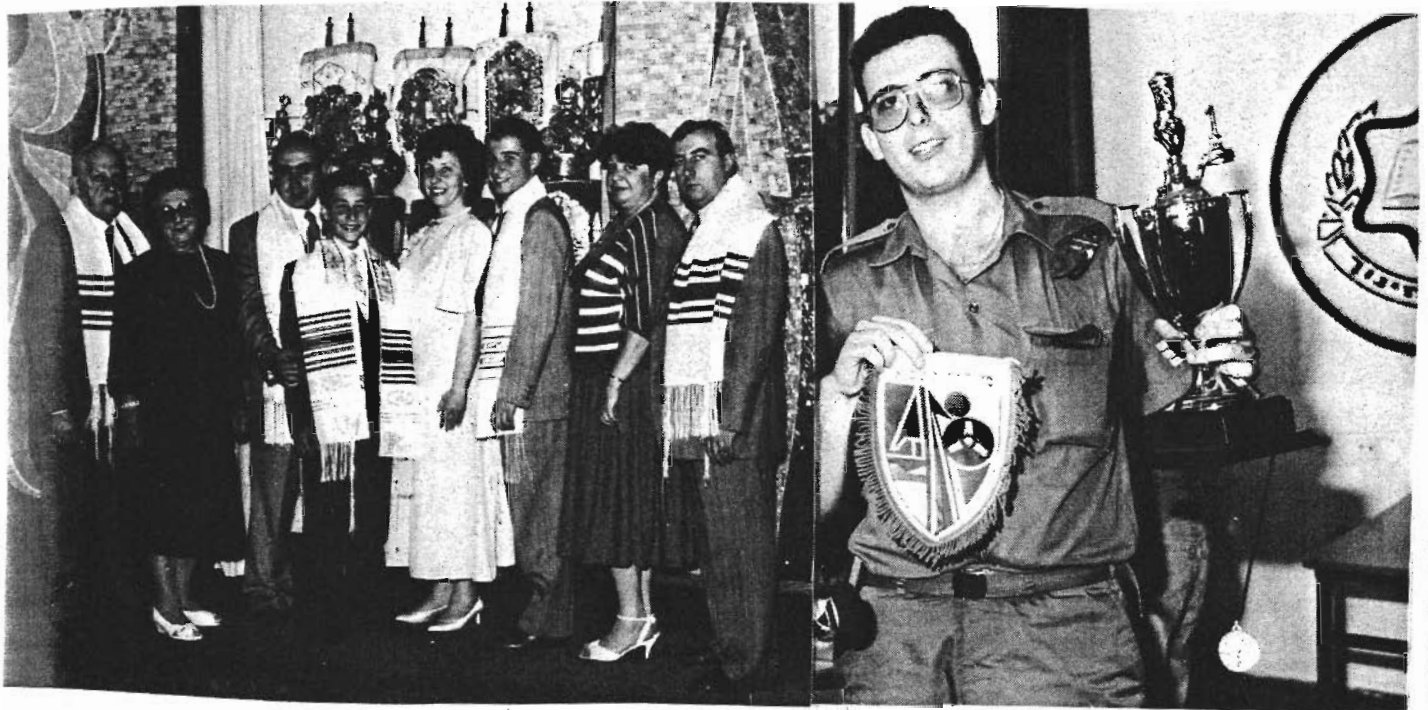
משפחת דוד שורצמן

משפחת חנה לובלינג-זוסביץ

משפחות קונסטנטינובסקי, יציב וברקוביץ

משפחת פישמן (רוזנבלט ריבה)

משפחת יודקביץ שלום

רשימות שמיות ומספרי העמודים בהם מופיעים

53	ליובה (עצים)	"	158, 80	בלינדרמן ארי	"	144	אברמוביץ
48, 26, 24	מוזיה	"	80	בתיה	"	165	בתיה
69, 66, 63	טשה	"	80	חיים	"	165	חייב
53	קוליה	"	158, 80	פאבל	"	175, 48, 63	ליובה
175	ווניה	"	155, 67, 64	לייזר	בלומנטל	157, 68	מסיה
29	ברנר אברהם	"	67, 64	שמואל	"		מנדל
86, 84	אטיה	"	71	אנה	בלכמן	33	סרוליק
164, 86, 84	גיטה	"	71, 49, 29	נטע	"	166, 175, 36	אומנסקי יאשה
86, 84	בלה	"	67	ריבה	"	26	יוסף
30, 28	מריצה	"		"	166, 175	(וולפוביץ) צילה
86, 84, 67	יוסף	"	144	בדרך לאגדנובקה	"	155	שויליק
159	יאנה	"	116	רוזה	"	114, 77	אורבוך גיטשה (פלדשטיין)
115, 113, 25	ברקוביץ אסתר	"	120	קונסטנטינוב (איזיה)	בלנק	114	הבן
119	בוריס	"	120	חנה	"	114	הבת
53	ב.	"	157, 121	יונה	"	71	דורה
175, 53	ברוך	"	120	פוליה	"	77	סרוליק
72, 26, 19	יעקב	"	121, 120	מיקה	"	53	בוויזיק
159	מאירציק	"	121	משפחתו	"	134, 41	אוקס בניה
119, 118	יוסף	"	80, 18	בנצ'יק וובה	"	53	איצקוביץ, האב
105	דורה בת יצחק	"	80	דורה	"	77	גיטה
113	טניה	"	80	ריצ'ארד	"	77	ז'ניה
175	סרול-אהרון	"	53	בנדרסקי	"	92, 77, 25	לורה
155, 119	מריק	"	47, 46, 25	בן-הרב אייניק	"	17	מליה
105, 73	רבוסיה	"	47, 46, 26	איסק	"	53	אויפן (שען)
113	הסבתא	"	69, 35	יעקב	"	69, 49	אורלובסקי אריה (ביתר)
81	ברשדסקי אטליה	"		ידידיה (צלומים)	"	48, 47, 31	אלברג וידה
81	בסיה	"	144, 53	בראילובסקי נעלים	"	175, 155	אנג'ל אברהם
83, 82, 81	אודליה	"	80	גרשון	"	92	ד'ניה
81, 72, 71	טוניה	"	85	בסיס גודל	"		אקסלרוד איסק
81	"(בנה של טוניה)	"	175, 148, 8	יעקב	"	144, 77, 53	(דופא שיניים)
81	ליובה	"	148, 8	טניה	"	144, 77	גנדל
73	לאניה	"	148	ליאניד	"	144, 77	דודה
81	לייקה	"	85	ליאניה	"		אורבוך שפטי
83, 82	יצחק	"	85	לאה	"		יוסף
159, 82, 81	משה	"	47	משה	"		אברמוביץ שרה
83	"פרלה (קייסיס)	"	85	סרול	"		סשה
82	"(בנה של אודליה)	"	175, 147	שמיל	"		בוריה
81	רוזה	"		בקר אלכסנדרה	"	73	דינצה
81	"פוליה (קייסיס)	"	175, 155	בקר אהרון	"	73	משה
83, 82	רוחלה	"	53	ברגר ד"ר	"	175	יוסף
81, 73	ריבה	"	31	בוריה	"	79	בוטושנסקי אברהם
81	אידה	"	53, 78	גוסטה (כצנשטיין)	"	79, 53, 39	יעקב
81	ליוסיה	"	78	חנה, אחות ד"ר ברגר	"	175	מאיר
81	שמיל	"	165	ברונשטיין מרדכי	"	79	לאה
19	גולד דודיה	"	85	סיומה	"	175	מלכינה
100, 101, 53	פבליק	"	85	סימה	"	78	בולטיאנסקי פישל
69, 66, 18	שיקה	"	85	הבת	"	78	אשתו
83	גולדמן אברהם	"	85	הבן	"	78	בתו
66	איזיה	"	53, 19	סרוליק	"	118, 87, 17	רוזה
157, 66	אידה	"	74	(גורדוניה)	"	72, 26, 16	בורוכוביץ נטה
129, 62	אנטה	"	53, 45	ברנובסקי גדליה	"	29	אברהם
84	בטיה בת מיכאל	"	53	ברודסקי אוזיאס רוקח	"	65, 20	לאה

175,149 ויינשטיין בוריה
 159 ברכה "
 28 ב. "
 73 טניה "
 93,7 יצחק "
 82 מניה (קיצים) "
 93 דוד "
 93 יוסף "
 73 ניוניה "
 82 עזריאל "
 8,43,7 פוליה "
 93,20,7 פניה "
 53,26,7 פרויקה "
 69,93 שורה "
 93 מירה (בת) "
 53 ויינברג צרכי דיג "
 47,46 אברהם "
 144 רוזה "
 56,144 יוסף "
 7 אברהם וייסמן "
 19 דוד "
 163 אברהשה "
 7 חנה "
 91,66,63 מאיר "
 91,66 מייקה "
 91 יוסף(זיידל שוחט) "
 91 ממצה "
 65,35 סניה "
 9 פנחס "
 65 צילה "
 159 וולף "
 71,69,65 שרה "
 146,92 נאום ד"ר "
 78 אלכסנדר "
 78 יבגני "
 164,149,7 שיקה "
 69 וייסליב סשה וייסליב
 45,33 וינוגרד מנהל ביי"ס
 45 רעיתו, מורה-45
 ויניצקי מאיר מורה, מחנך
 34,31,28 ורטהיימר ד"ר מורה
 27 וייצמן ל. מנהל ביי"ס
 32,31,28 וילדרמן לזר
 19 יצואן "
 53 וסרמן הניה
 157 וילדר רחל
 159 ויינשטיין ווזה
 62 לאה "
 62 גליה בתם "
 62 ליובה "
 62 מניה "

175,65 דוידוביץ אניה
 אברהם, אבא 65 "
 86,67 איזיה "
 34,32,30 אנושקה "
 159 בטיה "
 90,65,63 בומה "
 69,66,62 בוריה "
 53 זיידל "
 154 חנה "
 73 טוניה "
 26 לינה "
 67 לילי "
 90 ליליה "
 6,64 מוזה "
 9 נחום "
 159 ניוניה "
 65 עדה "
 53 פישל "
 פוקה מרפאת "
 90,65,53 שיניים "
 65 פוליה "
 128 קלרה "
 128 צפורה "
 9 רפאל "
 65,20 רוזה "
 86,67 רעיה "
 128 רחמיאל "
 53 (חיתוך עצים) "
 127,63 דובין איליה
 31 אבא "
 175,89 דוליצקי סיוניה
 92 ישראל "
 92 אנושקה "
 66 פ. "
 65,20 דוליצקאיה(בית אבות)
 159,67 דורפמן רחל
 67 בעלה "
 54 שליומה "
 89 דיזור ליאניה
 89 הבן "
 175,144,64 ראובן "
 72,71,64 רוזה "
 89 שעיה "
 90 הרשקוביץ זליג
 90 חוה "
 90,69,25 יאשה "
 90,47 מוריס "
 94,33 וולוך דוד
 28 וולפוביץ קשיש
 53 גלנטריה "
 128 מאיר "
 94 שמיליק "

גולדמץ 157 בטיה
 23,19 דוד-קה "
 45 י. "
 83 ליובה "
 29 מ. "
 144,84,19 מכלה "
 155,108,73 מיליה "
 84 רבקה "
 גולדנברג ארקדי 175,154
 159,53 אשר (רוקח) "
 65 רוקחת "
 159 חנצה "
 159 דודיק "
 117 יוכבד "
 66,49,29 עזריאל "
 159 פניה "
 גולדנשטיין ולדימיר 87
 87 לייב "
 68,67,64 מוניה "
 87 בת "
 87 בת "
 175 נפל במלחמה "
 גורנשטיין שיינדל (גננת) 30,28
 83,64 גורביץ ישראל
 144,62,67 טרוליק "
 84,53,45 גלוחוי אהרון
 84 אשתו "
 84 הבן "
 84 הבת "
 מאיר-יונה 62 "
 גמשיאביץ גרישה 53,28,9
 88 ד'נה "
 159 רבוסייה "
 גרינברג חנה 7,17,111
 157,72 דינצה "
 175,88 ליובה "
 159,65 מירה "
 72,42 משה "
 175,18(תזמורת) ניומה
 66,48,46 נחמן "
 88,46 סיומה "
 88,157 פניה "
 20 ריבה "
 88 האם "
 88,157 אברהם "
 גרצברג יחיאל 30
 גרצוביץ אברהם 98
 98 " הבת "
 9 מרדכי "
 69 רוקח "
 גרשקוביץ מיליה 66
 53 שחר "

104	ליאוניה	"
66 ,53 ,17	מלכה	"
49 ,47 ,46	מינדה	"
159 ,104	מרדכי	"
א 104	מנדל	"
א 104	איציק (הגדול)	"
א 104	טבה	"
א 104	ליובה	"
ב 104	לייבושה	"
ב 104	ניוניה	"
130	פוליה	"
130	פיניה	"
105	צילה (שורצמן)	"
152	קלרה	"
143 ,20	ריבה	"
105	רפאל	"
105	שלימה	"
130	שמואל	"
105	שרה	"
27	שורה בת אברהם	"
	לילי	"
	רימה	"
	לבדינסקי שמואל (שוחט) 159	"
73	לבנטנסקי ב.	"
33,27,19	לבנטון קרל	"
45	ש.	"
75 ,48 ,7	ליחובצקי אהרון	"
7	אריה	"
75	חנה	"
159 ,75	שבע	"
75 ,7	רוזה	"
53	לחמנוביץ אברמציק	"
29	הרשל	"
107	ז'ניה	"
29	ישראל	"
45	פ.	"
24	שליה	"
53	ליטבין חנות	"
175 ,66	יוליק	"
54 ,24	קלרה	"
45	לייזרוביץ	"
24	לנדא אידה	"
144	לרגמן	"
106	לרנר אילנה	"
106	אסתר	"
106	בנזיה	"
157,106,7	יוסף	"
159 ,106 ,7	ישעיהו-דוד	"
106 ,27	מוטיה	"
106	פרידה	"
157 ,106	צפורה	"
159 ,106 ,7	רבקה	"
157	רחל	"
106	שרה	"

65 ,53	חמליס רוקח	"
157 ,100	חרלמב בטיה	"
175,152	איזיה	"
47,8,7 ועוד	דינה	"
157 ,100	חנה	"
157 ,100 ,7	יוסף	"
70 ,64 ,49	ליאניה	"
100	משפחת ליאניה	"
157 ,101 ,100	סופה	"
157 ,100 ,7	קלרה	"
98	חש מוסייה	"
98	פימה	"
98	של מוסייה	"
144	טבצניק איליושה	"
175 ,147	טיטנר אלכסנדר	"
175 ,147	ליובה	"
65	יבלוצניק סופה	"
7	יודקוביץ בטיה	"
7	גיסיה	"
7	יחיאל	"
103	יוסף ד"ר	"
103	יחיאל בן שלום	"
103	ריבה	"
7	רחל	"
103 ,7	שלום	"
7	שרה	"
102 ,71	יוסוביץ גדל	"
102	יוסף	"
71	פרידל	"
102	שפרה	"
102	ינובר ברכה	"
102	יוסף	"
102	בן + בנות	"
40,24,8	מישה	"
150	ינקלביץ בוריס	"
105	יאנקל	"
105	פוליה הכח	"
175 ,150	ראובן	"
175 ,19	שולים	"
105	אשת יאנקל	"
105	3 בנות	"
105	עוד בן	"
53	יוסלביץ	"
48 ,25 ,7	יצוב זאב	"
30,8,7	יהודה	"
53 ,28	כהנה ד"ר	"
104 ,16 ,7	כ"ץ אטיה	"
א 104 ,105	בת יצחק	"
143 ,53	איציק בן מנדל	"
105	בן יוסף	"
105	יאנטה	"
64 ,67 ,7	בטיה	"
159 ,7	חנה	"
104 ,67 ,7	טבה (כהן)	"
94 ,25	בת פיניה	"
130	יאנה	"
105 ,9	יוסף	"
104 ,53 ,7	ישראל	"
105 ,84 ,67	יוסף-לייב	"

62	ויינשטיין קלרה	"
62	שלמה	"
81	ראובן הסב	"
53,49,7	זיסמן (זהר) איזיה	"
7	קופל	"
7	שרה	"
58	דודו	"
97,95	זוסביץ אידיה	"
97,95	אלכס	"
95	אלקה	"
97,95	(לובלינג) אריה	"
28,17,7	אשר בן משה-טרול	"
96	בנו ז"ל	"
161,160,96	אשר בן לייב	"
96	כנו	"
96	בתו	"
95,8,7	חנה	"
95,65,7	חיה	"
95,7	לייב	"
95,53	משה-טרול	"
97,95,18	שיקה בן-משה טרול	"
97,96,7	שיקה בן-לייב	"
96,7	סולבה	"
96,95	שרה	"
159,30	זיידמן יצחק	"
159,28	ליזה	"
159,28	שמריה	"
53	זינגר ד"ר	"
70	דוד	"
104	זלבר	"
97,19	זליקוביץ יאנקל	"
112,45,53	יאשה	"
97	אשתו	"
97	5 ילדים ונכדים	"
112	זינה ועוד 6 מהמשפחה	"
18	ויינשטיין סרוליק	"
81	פרידה	"
81	צירל	"
99 ,66	חיימוביץ איסק	"
99	"	"
99 ,85	דורה	"
99	דוד	"
67	חנה בת סנדר	"
99,85	ישראל	"
99 ,53 ,19	ישראל בן יחיאל	"
45	י. (ק.ק.ל)	"
98 ,7	יחיאל	"
7	טניה	"
53	יואל	"
73	ליאניה	"
99 ,53	נפתלי	"
53	נחום	"
53 ,18 ,7	מישה	"
73	סויבה	"
99 ,98	פרידה (חש)	"
73	אווה	"
98 ,7	שרפה	"
24	שרה	"

25,24	יוסף "	109	עדה "	30	מוזיאנסקי יעקב
54	ליזה "	109	פייגה "	47	" ליובה
54	מכל "	156	צבי "	96,7	מוסקוביץ הלה ד"ר
74,66,54	משה "	110,72,71	שליה "	107,53	מורגנשטרן משה ד"ר
54	סרוול "	159	ספוד'ניק (חימוביץ) ד"ר	107	" מניה
72,54	פליק "	70	ספיבק דניאל	65,29	מיכלביץ פייסי
25	פירה "	18	" משה	65	" הבן
54	רפול "	17	ספרים איליה	130,70,61	" דודל
54	שמריה "	110	" איזיה	175,19	" משה
45	פפרמן בנימין	193,53	" וולודיה	175	" עזריאל
115	" ולדימיר	54,29,21	ספרים ליובה בת ולודיה	152	" משה בן יצחק
90,65,46	" זינה	143,53	" נחמיה	124,74,47	מוסקוביץ איליושה
115,101,100	" יחיאל	45,19,9	" רפול ב/נחמיה	175	" שעיה
175,115,72	" חיים	110	" רפול ב/וולודיה	107,31	מילגרם דוד
115,90	" מיליה	33	פולקס ארנה	107,26	" ליובה
148,53	" סוניה	109,8,7	פורת הרי	107,65	" שורה
115	" פוליה	109,7	" רוזה	73,67,66	מרמסקי חיים
64,48,46 ועוד	" שייקה	113,74,26	פידלמן בוריה	46	" אחיו
94	פסחובר יאשה	113	פייגין אטיה	159	" משה
157,74,49	פקר ניוניה	113	" הדסה	47	" שרה
111,53,45	פרדיס אברהם	113,70	" משה	69,66,53	מרקוזאן בוריה
74,46,26	" גרישה	48,47,46	" סוניה	49,48,47	" זיליה
111	" אסתר	113,26	" שמריה	62,56,8	" מוזיה
90,72,66	פרלמוטר אטיה	53	פולפרמן מסחר תבואות	129,104,8	" נדיה (כץ)
28	" יוסף	69,66,63	" מיליה	20	" ריבה
28	פרלשטין ש.	112,53,12	פיבובר חיים	60	מרמס רעיה
	פרנקל (וייסמן) צילה	112	" (זליקוביץ) מניה	129,108,7	נוסימוביץ אוליה
175	פיינבלט הרי	151,112,110	פיינבלט טריואזה ד"ר	108,84,7	" זאן
175	" בלינה	159,157	פיינשטין איסק	108,7	" זאב
175	" דדי	159,157,69	" מוטיה	108,7	" משה
53,18	צאליס בוריה	111	פינקלשטין אהרון	108,84,7	" שרה
157	" ורקה	111	" אטיה	108	" איה
47,46,8 ועוד	" מניה	83,20	" כטיה	108	" אנה
53	" משה	111,7	" ברטה	108	" זלוטה
157	" סוניה	111	" יאנה	23	נחמנוביץ מקס ד"ר
48,46,8 ועוד	" פיניה	157,74,48	" גולדה	109	" מרה
69	" רוזה	63,48,46	" לאה	109	" הבת
175,151,116	צולק אידה	74,63,49	" ליזה	60	סוסקין אייזיק-לייב
175,116	" איסק	53	" האב	175,147	" ברל
116	" שרה	1:1	" לזר	48,28,19	" דודל
116	" אחות	111	" לרוצקה	111	סרניקובה מיליה בת
159,116	ציצילניצקי אסתר	175,18	" שוקה	175,108,66	סטוליאן קיבה
47,46,8 ועוד	" מניה	70,64,19	פיש פדיה	32	סובלמן טובה גננת
116,46	" מוזיה	114	פלדשטין אהרונציק	109,7	סטרכילביץ אברהם
116,48,46	" רחל	114	" איסק ד"ר	110	" אלקה
116,46	" שייקה	114,18	" בוריה	109	" ארקדי
159,116,33	" שלמה	" הרשל אחיו של לייב	" חוה	175,109	" אשר ד"ר
	צ'בוטרו פסיה הסכתא	114	" לייב	110	" כלניה
	הגדולה של השורצמנים	114	" לייב	109	" זוסיה
128	קוגל הניה	114,73,18	" סרוליק	110,53	" לייב
67	" ליפה צלם	159	" סימה	156	" מאיר
159,67	קוגן אהרונוביץ ז'וספינה	19	פליקוב דוד	109	" מילה

רבינוביץ פימה, ד"ר 153,72,66
 " רודה 80
 " רחל 80
 רוזנבלט אסתר 124,65,7
 " חיים 124,65,7
 " ליאניה 68,65
 " שוניה 65
 " ריבה 65,63,7
 " המשפחה/5 125
 רדוליאנסקי טובה 32
 " נחום 36,31,28
 רוזנטל, יבואן 53,29,28
 רוזנפלד אנושקה 125
 " בינם 157 א
 " הארי 68
 " חייקה 125
 " יוסף 125
 " לייביש 125,62,17
 " אשתו 125
 " (כץ) ננה 104
 רוטנשטיין איליושה 157,124,69
 " שרה 159,157
 רויטמן חנה 159,53,7
 " יוסף 53,28,7
 " מרדכי עו"ד 53,46,7
 רייזמן ח. 45,20
 " בגן 30
 רשקובן מויסי 81,70,18
 שולימוביץ דוידקה 70,18
 " ניוניה 81
 " רוזחליה 65
 שורצברג פרידה 101,48,7
 שורצמן אסתר 128,7
 " ברוך 46,8,7 ועוד
 " דוד 129
 " אטיה 74,48,7
 " יעקב 127,53,7
 " ליובה 128
 " מישה 128
 " מליצקה 128,7
 " מלכה-ריבה 159,53
 " סופה רופא שיניים 159,53
 " בעלה 127,7
 " צילה 128
 " קלרה בת ברוך 144,53
 שאיביץ (גלנטריה) 144
 שטרמן שליה 165
 שטרנברג (ברונשטיין) חיה 53,29
 שימילב אברהם 175,124
 " (זילברמן) וולודיה 165
 שמרץ (ליחובצקי) חנה 19
 שניידר יוסף 53
 " הצלם 56
 שפקר כובעים 25,24
 שרייבמן (וייסמן) שרה 164,73
 שרירה איסי 150
 " טובה 150

קופרשמידט לייב 75,53
 " נ. (תזמורת) 61
 " (איצקוביץ) פרידה 98
 קיציס אטל 81
 " אטליה 81
 " איזיה 19
 " וילהלם 45,28
 " ליובה 81
 " מקה 19
 " מרכוס 45
 " יעטי 45
 " סניה 63
 " סול (ארה"ב) 81
 מניה (ויינשטיין) 159,93
 " פרידה 93
 " פיניה 53,9
 " נרצח ע"י הרומנים 144
 קלמנסון ב. 45
 קנט ליפא 68,67
 " אחיר 71,64
 קנטרמן איזיה 67,19
 " אברהם 123
 " פרידה 123
 " שמואל 58,159
 קסלמן שיקה (תזמורת) 175,18
 " הגב' 97
 קצרגינסקי שורה 70
 קרול פרויקה 31
 קוסליצקי לילי 62
 קריבוי אברהם 130,122
 " שפרינצה 130
 קריצמן גליה (מורה) 33,32,17
 קרסניאנסקי האב 75
 " אניטה 75
 " חוה 75
 " רוזה 75
 " שרה 57
 קנטרמן שפרינצה 58
 רבינוביץ אטיה 127
 רבינוביץ וסילקובסקי
 דורה, ד"ר 175,81,53
 " וולף 125
 " יאשה בן נאום 126
 " יעקב 127
 " טבה 175
 " טטיאנה 126
 " ישראל 127
 " לאה 159,127
 " יוסף 75,159,80
 " מוטיה 64
 " מיליה, מורה 36,32,27
 " נאום ד"ר 27,9,12
 " נסים, הרב 25,24
 " פאיה 164,73

קוגן 26
 גרש 108,49
 זיוניה 53
 זיידל הנעלה 53
 " ליובה צלם 74,67,66
 " מאיור 123,67,53
 " פארוה ד"ר 72,67,66
 " פוליק 123
 " קטיה 123,53
 " נסים "כל-בו" 123
 " רוזחליה בת פנחס 123
 " שיינדל " 122
 קריפמן לייב 122
 " חיה 122
 " משה 151,122
 " משה בן לייב 122
 " " אשתו 151
 " " בנו 122
 " לייב משפחתו 122
 " 15 נפשות 122
 " צילה 122
 קומרובסקי ג. 68,67
 " ישראל 159,53
 " מוניה 19
 " מיליה 49
 " פוניה 46,31,25
 קונסטנטינובסקי אברהם 157,29,7
 " אהרון 120,53,7
 " אוליה 120,7
 " אידיס בת זאב 121,120,117
 " דב 117,53,49
 " דוד 117,53
 " ברל 118,7
 " ברנה 118,7
 " הינדה 53,44,7
 " אידיס בת ברל 68,66,65
 " מלכה " 72,66,17
 " טבה 119,118,68
 " ליאניה 26,8,7 ועוד
 " ליוסיה 68,38,23
 " סוניה בת ברל 115
 " פייגה 117
 " מרים אשח דב 118,117
 קולפצקי (יודקוביץ) נח 7
 קונמן יוסף 30
 קופצ'יק אלכסנדר 124
 " ז'אנה 124
 " 2 ילדיהם 124
 " מכל 124,118,64
 " נלי 118,108,64
 " מינדה 30
 " שמיל 85
 " לאה 85
 " האם 85
 " ריבה 25

לסיים מלאכת העריכה

לא קל היה עד שהגעתי לשעה של מסירת הספר להדפסה. כמעט שנה שעסקתי באיסוף התמונות, סידורם עם כותרות מתאימות וכל זה בשעות בלתי רגילות מלבד עבודתי הרגילה. הצלחתי לרכז כ-600 תמונות וסיפורים הודות ל-800 מאנשי הקהילה מזה הרוב שנספו בשואה, שנפלו כלוחמים נגד הצורר או שהלכו לעולמם בקיליה ובישראל. הרשימות אינן מלאות ואפילו בין התמונות שמתפרסמות ישנם כ-300 איש שהעורך ועוזריו לא הצליחו לזהות.

לא הגענו כדי לתעד לדורות את כל הנספים ואפשר בהחלט להוציא חוברת השלמה אם תהיה נכונות לכך.

תודה לכל המשתתפים ובפרט למישה ינובר ומאיר ווייסמן.

ל.ק.

רשימת משפחות יהודי קיליה שלא קבלנו כל תמונה או ידיעה

אלפרין, אהרונוביץ, ביברגל, בורשטיין, גוטמן, גלדשטיין, גלייזר, גרצברג, גולוב, גרוסמן, גופרמן, דויבן, ויינר, וייסליב, אויפן, זלצמן, זילברמן, זילברשטיין, זוסמן, חיות, חריטונוב, חכם, טבקמן, טפר, טיטלבוים, טאליס, אימס, לייבוביץ, לבנזון, לייטנזון, ליברמן, ליפובצקי, ליטבק, מרגוליס, מנדלביץ, מוסקוביץ, נתנזון, נודלמן, פאברני, פאיס, פסחוביץ, פרלמן, פרפליוציק, פולונסקי, פאליק, פיירמן, פלדמן, פיש, פילביץ, קגוליצקי, קיצ'מר, קיסילנקו, קליין, קולטוצ'ניק, קרביץ, קושניר, רייפמן, רוזנברג, רויזן, ריבק, שפקר, שדכן, שיינר, שמרקוס, שקולניק, שמקלרמן, שטינמן.

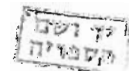
רשימת לוחמים בצבא הסובייטי במלחמת עולם השנייה

א) נפלו במלחמה בלנק (קונסטנטינובסקי) איזיה, גרינברג ניומה, גולדנשטיין, ויינשטיין פרויקה, ליטבין יוליק, מרימסקי חיים, סטוליאק קיבה, פליקוב משה, פפרמן חיים, צ'ולק איסק, קנטרמן איזיה.

ב) נפצעו וחזרו עם נכות אברמוביץ יוסף, בלומנטל לייזר, בן-הרב אייניק, אומנסקי יאשה, מיכלביץ טויבא, פליקוב סרול, פפרמן שעה, קויפמן משה, מרקוזן מוזה.

ג) חיילים וקצינים אברמוביץ ליובה, אומנסקי (וולפוביץ) צילה, בסיס יאשה, בסיס שמוליק, בלכמן נוטה, בוטושנסקי מאיר, בוטושנסקי מלבינה, ברודסקי ווניה, ברקוביץ ברוך, ברקוביץ סרול-אהרון, אומנסקי שויליק, אנגל אברהם, גולדנברג אברהם, גולדנברג עזריאל, גרינברג נחמן גרינברג ליובה, גולדמן מיליה, בקר אהרון, דוידוביץ אנה, דוליצקי סיוניה, דיזור ראובן, ויינשטיין בוריה, וייסמן מאיר, זילברמן וולודיה, חרלמב איזיה, חרלמב ליאניה, טיטינר אלכסנדר, טיטינר ליובה יאנקילביץ ראובן, יאנקילביץ שולים, כץ יוסף לייב, ליחובצקי אהרון, מושקוביץ שעה, מיכלביץ משה, מיכלביץ עזריאל, סטרכולביץ אשר ד"ר, סוסקין ברל, פלדשטיין סרוליק, פיינבלט הרי, פיינבלט בלינה, פיינבלט דדי, פיינבלט סריוזה ד"ר, פינקלשטיין שוקה, צאליס פיניה, צ'ולק אידה, קוגן פאוה ד"ר, קוגן פוליק, קומרובסקי פוניה, קסלמן שיקה, קונסטנטינובסקי איליה, קופרשמידט ניוניה, רויטמן חיים, רבינוביץ נאום ד"ר, רבינוביץ יפים ד"ר, רבינוביץ ווסילקובסקי דורה ד"ר, רבינוביץ מיליה, רבינוביץ טבה, רבינוביץ יוסף, שרירה איסי

ד. בצבא בריטי וחיל הגפירים חימוביץ סרוליק, לרנר יוסף, קונסטנטינובסקי ליאניה, שורצמן דודיה.

מצבה

לזכר 1800 יהודי קיליה שניספו בשואה, הוקמה ליד קבר האחים ההמוני בבית הקברות היהודי.

בביקורו של ל. קונסטנטינובסקי במאי 1990 בקיליה, הוחלט באסיפה קטנה של שרידי הקהילה היהודית להקים מצבה עם מגן דוד וגם עם טקסט עברי. לאחר חצי שנה הוכנה מצבה זאת עם כוכב משונה במקום מגן דוד. כל המאמצים לתקן ציור זה לא נשאו פרי. לבסוף הוקמה, כמו בתמונה, ורק לאחר חצי שנה נוספת, הודות למאמציו של יאשה רבינוביץ (בנם של מיליה ודורה יעקובלבנה) הוסיפו את הלוחית עם הכיתוב העברי.

רחל לרנר פרייזגר

ТАНЯ МЭР-ВАЙНШТЕЙН. Родилась в Килии в 1926 г. Эвакуировалась в 1941 г. до Сталинграда а затем в Казакстан где работала тяжелый труд машинистки электровоза. После войны прошла курс медсестры и работала в поликлинике от 1947-1972. Приехала в Израиль и была принята медсестрой в госпитале "Левинштейн". Поселилась в Герцлия. В 1981, заболела тяжелой и неизлечимой болезнью и в последние 10 лет работала частично в одной поликлинике в Реанане.
 Не жалела себя и помогала больным, знакомым и друзьям. Скончалась 6 ноября 1991 г. По ее последней просьбе - похоронена в Натаники.

לזכרה של אמה - רחל לרנר פרייזגר

"האדם אינו אלא חבנית נוף מולדתו". דומני, שאין כמובאה זו משירו של שאול טשרניחובסקי לתאר את אמנו, רחל לרנר פרייזגר. הוויית חייה מלאה בקיליה, עיר הולדתה. בשנת 1983 יצאה לראשונה מחוץ לגבולות ישראל מאז עלתה אליה ב-1938. טיילנו עימה בארה"ב. וככל מקום בו היינו, מול המזרקה בדיסני וורלד, למרגלות צוק ענק באחו הפרקים, ליד נהר או ליד מפל - תמיד עמדה התפעלה, נהנתה וסכמה: "את זה כבר ראיתי בעיר שלנו, מול הכניסה לבית החולים היתה מזרקה ו... ליד העיר היה נהר ושם... וכך היה כמשך כל הטיול. בתחילה עלתה בנו תערומת לא קטנה. איך ניתן להשוות את אמריקה הגדולה לקיליה? הרי ההשוואה מגמדת את הכל לממדים של עיירה. רק מאוחר יותר הבנו, שכאופן עקיף בדרכה שלה נסתה ללמד, שגם במקומותינו הקטנים הכל קיים וישנו, שאין להתפעל ממצעמות, וכי התמונות הראשונות, שיונקים בעיר הילדות, אלו התמונות, המפרנסות את חיינו כהמשך.

נולדה ב-1904 למשפחה ציונית, שחנכה את ילדיה לציונות ולעבודת כפיים. האב ישעיהו היה בעל הסמכה לרבנות, אך סרב לחיות על כספי הציבור, ופרנס משפחתו בעבודת הנגרות. עלתה ארצה ב-1938. החיים בארץ לא היו קלים, אך היא מעולם לא התלוננה. עבדה קשה יחד עם אבינו לפרנסת המשפחה. דאגה לבית נקי ומסודר, ובמיוחד לחינוך הילדים. לגביה הצלחה בחיים משמע הצלחה בלימודים. אמא התאלמנה ב-1968. היא נשארה בודדה, אך כדרכה תמיד לא התלוננה ושמחה לארח בביתה את המשפחה. לאחר שזכתה לראות שישה נכדים ונין אחד. נפטרה ב-1990.
 ילדיה: אליעזר ניר ושרה רז

תמונות שהגיעו באיחור

ספרים וולודיה

בעל חנות לספרים. נרצח ע"י הפאשיסטים בדרך לבוגדנובקה.

ניוניה ובטיה דוידוביץ ובנם יעקב.

עלו ארצה עוד בשנות השלושים. בנם כיום עו"ד בישראל.